

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
SOCIOLOGIJOS KATEDRA

AUGUSTAS ŽIRKAUSKAS

LIETUVOS GYVENTOJŲ SKURDO RAIŠKA

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

doc. dr. Svajonė Mikėnė

VILNIUS, 2013

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS POLITIKOS FAKULTETAS
SOCIOLOGIJOS KATEDRA

LIETUVOS GYVENTOJŲ SKURDO RAIŠKA

Gerovės sociologijos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 62405S103

Vadovė

doc. dr. Svajonė Mikėnė

2013 __ __

Recenzentas

_____

2013 __ __

Atliko

GSmns0–01 gr. stud.

Augustas Žirkauskas

2013 __ __

VILNIUS, 2013

TURINYS

ĮVADAS	8
1. SKURDO SAMPRATA	12
1.1. Skurdo samprata ir jo matavimas	12
1.2. Skurdą aiškinančios teorijos	15
1.3. Struktūriniai skurdo ištakų Lietuvoje aiškinimai	20
2. SKURDAS IR SOCIALINĖ STRATIFIKACIJA	26
2.1. Socialinės stratifikacijos samprata	26
2.2. Nelygybės raiška stratifikuotoje visuomenėje	27
2.3. Skurstančiųjų sluoksnio ypatumai	30
3. LIETUVOS GYVENTOJŲ SKURDO RAIŠKA: SKURDO RODIKLIŲ ANALIZĖ	32
3.1. Tyrimo organizavimas ir metodai	32
3.2. Tyrimo duomenų analizė	33
3.2.1. Lietuvos skurdo rizikos lygio ir ribos kaitos tendencijos	33
3.2.2. Skurdo rizikos lygio rodiklių analizė pagal gyvenamąją vietovę	36
3.2.3. Skurdo rizikos lygio analizė pagal amžiaus grupes	40
3.2.4. Skurdo rizikos lygio analizė pagal užimtumo statusą	45
3.2.5. Namų ūkių ekonominės padėties ir gyvenimo sąlygų analizė	48
3.2.6. Namų ūkių būsto problemos	54
3.2.7. Pašalpų gavėjai ir išlaidos pašalpoms	58
3.2.8. Skurdo rodiklių analizės apibendrinimas	59
4. EMPIRINIS TYRIMAS: LIETUVOS GYVENTOJŲ SKURDO RAIŠKA	63
4.1. Tyrimo organizavimas ir metodai	63
4.2. Instrumentarijaus pagrindimas	64
4.3. Tyrimo duomenų analizės rezultatai	66
4.3.1. Sociodemografiniai duomenys ir informantų savęs suvokimas	68
4.3.2. Gyvenimo sąlygos	70
4.3.3. Socialinė skurstančiųjų aplinka. Socialiniai ryšiai	72
4.3.4. Užimtumo problematika	75
4.3.5. Nuostatos socialinės padėties atžvilgiu	76
4.3.6. Santykis su socialine pagalba	78
4.3.7. Empirinio tyrimo rezultatų apibendrinimas	81
IŠVADOS	84

LITERATŪRA	87
ANOTACIJA.....	90
ANNOTATION.....	91
SANTRAUKA	92
SUMMARY	93
PRIEDAI	94

LENTELĖS

1 lentelė. Pagrindinės socialinės stratifikacijos sistemos turto, išteklių ir vertybių rūšys.....	28
2 lentelė. Skurdo rodikliai ir jų kaita 2005-2011 m.....	60
3 lentelė. Tyrimo instrumentarijaus pagrindimo lentelė.....	65
4 lentelė. Prasminės kategorijos ir subkategorijos.....	67

PAVEIKSLAI

1 pav. Skurdo rizikos lygis Lietuvoje procentais	33
2 pav. Skurdo rizikos riba Lietuvoje litais per mėnesį	34
3 pav. Skurdo rizikos lygis mieste procentais	37
4 pav. Skurdo rizikos lygis kaime procentais	38
5 pav. Skurdo rizikos lygis didžiuosiuose miestuose procentais.....	38
6 pav. Skurdo rizikos lygio pagal gyvenamąją vietovę perspektyva Lietuvoje 2005–2011 m.	39
7 pav. Skurdo rizikos lygio kaitos metiniai skirtumai tarp Lietuvos gyvenviečių procentais.....	40
8 pav. Asmenų iki 24 m. skurdo rizikos lygis Lietuvoje procentais	41
10 pav. Lietuvos gyventojų, suskirstytų į grupes pagal amžių, 2005–2011 m. laikotarpio skurdo rizikos lygio vidurkiai.....	43
11 pav. Skurdo rizikos lygis namų ūkiuose be vaikų ir namų ūkiuose su vaikais procentais	44
12 pav. Socialinės rizikos šeimų skaičius bei vaikų skaičius socialinės rizikos šeimose tūkstančiais	45
13a pav. Dirbančiųjų ir bedarbių skurdo rizikos lygis procentais	46
13b pav. Senatvės pensininkų ir neaktyvių asmenų skurdo rizikos lygis procentais	47
14 pav. Lietuvos gyventojų, suskirstytų į grupes pagal užimtumo statusą, skuro rizikos lygio vidurkiai 2005–2011 m. laikotarpiu	48
15 pav. Namų ūkių Lietuvoje pasiskirstymas procentais pagal tai, kaip namų ūkis verčiasi 2005-2011 m.	50
16 pav. Trijų namų ūkių grupių pasiskirstymas pagal tai, kaip namų ūkis verčiasi 2005-2011 m. ..	50
17 pav. Dviejų namų ūkių grupių pasiskirstymas pagal tai, kaip namų ūkis verčiasi 2005-2011 m.	51
18a pav. Namų ūkių dalis Lietuvoje, susiduriančių su būsto nuomos, paskolų, kredito įmokų bei būsto šildymo problemomis.....	52
18b pav. Namų ūkių Lietuvoje, susiduriančių su išskirtomis gyvenimiškomis problemomis, procentinė dalis.....	53
19 pav. Namų ūkių Lietuvos Respublikoje, susiduriančių su ekonominiais sunkumais, vidurkiai 2007-2011 m.....	54
20 pav. Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kurie susiduria su būsto problemomis, procentinė dalis Lietuvoje 2008-2011 m.	55
21b pav. Namų ūkiai, kuriuose nėra vonios arba dušo	56
22a pav. Namų ūkiai, susiduriantys su varvančio stogo, drėgnų sienų, supuvusių langų ar grindų problemomis	57

22b pav. Namų ūkiai, kuriuose nepakankamai šviesus būstas	57
23 pav. Socialinių pašalpų gavėjų Lietuvoje skaičius per metus	58
24 pav. Valstybės išlaidos socialinėms pašalpoms litais per metus	59

IVADAS

Skurdas – viena didžiausių socialinių-ekonominių problemų egzistuojanti visame pasaulyje. Moderniose stipriai stratifikuotose visuomenėse skurdą patiria įvairaus amžiaus, tautybės asmenys, žemiausių socialinių sluoksnių – stratų atstovai.

Skurdo samprata daugiaprasmiška, apimanti kelis aspektus. Iš vienos pusės skurdas – balanso nebuvimas tarp asmens galimybių ir norų (Steponavičienė, 2002). Toks skurdo suvokimas subjektyvus ir priklauso nuo kiekvieno individo asmeniškai. Iš kitos pusės skurdas – objektyvus reiškinys, suprantamas kaip tam tikrų išteklių nepakankamumas tam tikroje visuomenėje nusistovėjusiam gyvenimo standartui užtikrinti (Binkauskienė, Misiūnas, 2002, p. 99). Viena iš didžiausių skurdo atsiradimo priežasčių yra tai, kad stratifikuotoje visuomenėje yra dideli skirtumai tarp sluoksnių, o tarp jų išsikerėjusi pajamų bei turto nelygybė. Taip pat didelė problema yra ta, kad stratifikuotoje visuomenėje išteklių iš esmės perduodami iš kartos į kartą. Netolygi diferenciacija ne tik ženkliai prisideda prie gyvenančiųjų žemiau skurdo ribos skaičiaus didinimo. Dideli išteklių pasiskirstymo skirtumai visuomenėje sukuria nelygias galimybes ateities kartoms, kelia laisvės apribojimo, saviraiškos, savirealizacijos, savarankiškumo ir kitas problemas.

Siekiant sumažinti skurdą ir neigiamas jo pasekmes valstybės bei mokslo institucijos nuolatos analizuoja šio reiškinio priežastis bei bando atrasti galimus šios problemos sprendimus. Kovai su skurdu Lietuvoje 2000 m. priimta Skurdo mažinimo strategija, o 2010 metai Europos Sąjungoje buvo paskelbti „Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi“ metais. Remiantis Lietuvos statistikos departamento (toliau – statistikos departamentas) statistiniais duomenimis skurdo rizikos lygis Lietuvoje 2005-2011 m. vidutiniškai buvo apie 20 proc. Skurdo rizikos lygis reiškia ne vien tai, kad žemiau skurdo ribos šalyje gyvena daugiau nei penktadalis visų gyventojų, bet ir tai, kad gerovės valstybės vykdoma politika nėra itin veiksminga, nes šis rodiklis iš esmės nekinta jau septynerius metus.

Probleminiai skurdo raiškos klausimai Lietuvos mokslinėje literatūroje yra nagrinėti įvairių mokslo sričių atstovų, tačiau pastebėtina, jog sociologiniu aspektu šios problemos nėra analizuojamos tiek daug kiek ekonominiu. Nepritekliaus raišką bei varguomenės ypatumus sociologiniu aspektu Lietuvoje nagrinėjo A. Vosiliūtė, V. Kasparavičienė, G. Maniukaitė, E. Kocai, M. Jėčiuvienė. Ekonominiu aspektu skurdą, jo veiksnius bei matavimo būdus ir problematiką nagrinėjo: A. Misiūnas, G. Binkauskienė, A. Šileika, R. Zabarauskaitė, D. Juškienė, I. Blažienė, L. Žalimienė, V. Karpuškienė, R. Lazutka, V. Vitunskienė, V. Rudzkiene. Pajamų nelygybės ir diferenciacijos klausimus nagrinėjo: A. Šileika, I. Blažienė, R. Lazutka, B. Vengrienė.

Tyrimo problema – išteklių pasiskirstymo skirtumai visuomenėje sukuria nelygias galimybes gyventojams bei ateities kartoms, taip sukeldami laisvės apribojimo, saviraiškos, savirealizacijos, savarankiškumo ir atsakomybės problemas.

Tyrimo objektas – Lietuvos gyventojų skurdo raiška.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti gyventojų skurdo raiškos ypatumus, dinamiką bei kaitos tendencijas Lietuvoje 2005-2011 m.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti skurdo sampratos ir skurdo matavimo būdų analizę bei apibrėžti skurdo sąvoką.
2. Išnagrinėti ir apibrėžti skurdą lemiančius bei su skurdu susijusius veiksnius.
3. Remiantis statistiniais duomenimis išanalizuoti skurdo raiškos kaitos tendencijas Lietuvoje bei Lietuvos gyventojų gyvenimo sąlygas.
4. Išanalizuoti Lietuvos gyventojų skurdo raišką, remiantis teorinėmis skurdo priežastingumą aiškinančiomis priegomis.

Tyrimo hipotezės:

1. Tikėtina, kad laikotarpyje nuo 2005 m. iki 2011 m. skurdo rizikos lygis Lietuvoje išaugo, o ne sumažėjo.
2. Tikėtina, jog labiausiai pažeidžiamos grupės lyginant Lietuvos gyventojus pagal amžių per 2005-2011 m. laikotarpį buvo vaikai ir jaunimas.
3. Tikėtina, jog skurdo rizikos lygis bei būsto problemų mastas Lietuvos kaimo vietovėse laikotarpiu nuo 2005 m. iki 2011 m. išaugo.
4. Tikėtina, jog skurdo rizikos lygio pokyčiai 2005-2011 m. buvo didesni tarp didžiųjų miestų ir kaimo nei tarp miestų ir kaimo gyvenviečių.
5. Tikėtina, kad 2005-2011 m. laikotarpiu padidėjo sunkiai besiverčiančių namų ūkių Lietuvoje dalis, todėl lengvai besiverčiančių namų ūkių dalis sumažėjo.

Tyrimo metodai. Darbe taikomi mokslinės literatūros, pusiau struktūruoto interviu bei statistinių duomenų analizės metodai. Mokslinės literatūros analizė naudojama siekiant atlikti sistemingą skurdo sampratos analizę bei atskleisti esminius šio reiškinių ypatumus bei jį lemiančius veiksnius. Taip pat mokslinės literatūros analizė reikalinga siekiant išanalizuoti socialinius aspektus, susijusius su skurdo reiškiniu. Statistinių duomenų analizė naudojama siekiant išnagrinėti skurdo rodiklių kaitos tendencijas, dinamiškumą, koreliaciją tarpusavyje, skurdo reiškinių paplitimą bei kitus reikšmingus tyrimui veiksnius. Pusiau struktūruoto interviu metodas naudojamas siekiant iširti Lietuvos gyventojų skurdo raišką, remiantis teorinėmis skurdo aiškinimo priegomis.

Statistinė duomenų analizė pagrįsta remiantis statistikos departamento atliktais tyrimais bei jų duomenimis. Statistinei duomenų analizei naudojami įvairūs skurdo rodikliai, pateikti Statistikos

departamento duomenų bazėje, taip pat analizei naudojami metiniai Statistikos departamento leidiniai: „Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos“. Atliktai statistinių duomenų analizei pasirinktas 2005-2011 m. laikotarpis. Šis laikotarpis pasirinktas neatsitiktinai. Didesnės apimties tyrimo atlikti neišeitų dėl to, kad iki 2004 m. skurdo rizikos lygio rodiklių matavimui Statistikos departamente buvo naudojami „Namų ūkių biudžetų“ tyrimų duomenys, o nuo 2005 m. „Gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygų“ tyrimų duomenys. Taigi siekiant išlaikyti tyrimo rezultatų korektiškumą, lyginamojoje statistinėje analizėje ankstesnių nei 2005 m. tyrimų rezultatai nenaudojami.

Empirinėje dalyje atliekamas kokybinis tyrimas. Jam atlikti naudojamas pusiau struktūruoto interviu metodas. Pusiau struktūruoto interviu instrumentarijus parengtas pagal šio darbo teorinę dalį, suformavus klausimus iš remiantis aptartomis teorinėmis priegomis. Šioje dalyje tiriama, kokie veiksniai nuskurdino informantus – ar tai buvo struktūrinės priežastys, ar individualios. Nagrinėjama, kodėl, tiriamųjų nuomone, jie pateko į skurdžią padėtį. Analizuojamas ryšys tarp teorinių skurdo aiškinimo prieigų ir tiriamųjų.

Magistrinio darbo struktūra: darbą sudaro įvadas, keturios dalys, išvados, literatūros sąrašas, ir priedai (2).

Pirmoje dalyje teoriniu aspektu atskleidžiama skurdo samprata bei apibrėžiama skurdo sąvoka, analizuojamos skurdą aiškinančios teorinės prieigos bei struktūrinės skurdo atsiradimo priežastys Lietuvoje. Antroje dalyje nagrinėjamos socialinės stratifikacijos ir socialinės nelygybės sampratos, nagrinėjami skustančiųjų sluoksnių ypatumai. Trečioje dalyje atlikta statistinių skurdo rodiklių analizė, analizuojamos skurdo rodiklių kaitos tendencijos. Ketvirtoje dalyje aprašomas atliktas empirinis tyrimas: detalizuojama tyrimo metodika, analizuojama Lietuvos gyventojų skurdo raiška, remiantis teorinėmis skurdo aiškinimo priegomis, pateikiamos tyrimo išvados.

Reikšmingos sąvokos:

Skurdas – socialinių, kultūrinių bei fizinių išteklių, visų kartu ar kurio nors vieno atskirai, nepakankamumas (stygius) ir to nepakankamumo raiška, kai siekiama užsitikrinti (pasiekti) tam tikroje visuomenėje susiformavusius ar priimtus gyvenimo standartus (apibrėžta autoriaus).

Skurdo riba – sąlyginis išteklių dydis, už kurį mažesnius išteklius turintys asmenys yra priskiriami prie skustančiųjų (Šileika, Zabarauskaitė, 2006, p. 64).

Skurdo lygis – dalis asmenų, kurių ištekliai yra mažesni už nustatytą skurdo ribą (Šileika, Zabarauskaitė, 2006, p. 64).

Namų ūkis – asmuo arba grupė asmenų gyvenančių viename būste, kurie dalijasi išlaidas ir bendrai apsirūpina gyventi būtinomis reikmėmis (Statistikos departamentas).

Socialinė stratifikacija – visuomenės struktūros analizės priega, visuomenę traktuojanti kaip sistemą, pagal kurią individai visuomenėje yra ranguojami į tam tikras kategorijas (Brazienė, 2005, p. 6).

Socialinė nelygybė – netolygus turto, prestižo, valdžios pasiskirstymas visuomenėje tarp įvairių socialinių sluoksnių (Grusky, 1994).

1. SKURDO SAMPRATA

1.1. Skurdo samprata ir jo matavimas

Skurdas – tai reiškinys, susidedantis iš daugybės faktorių, kurie veikia kartu arba atskirai. Skirtingų mokslų literatūroje skurdo sąvoka apibrėžiama ir analizuojama skirtingais aspektais – ekonominiu (finansiniu), socialiniu. Šiame skyrelyje siekiama išanalizuoti skurdo sąvoką, suformuotą socialinių mokslų atstovų – ekonomikų, sociologų, taip pat pateikiamą Lietuvos Respublikos (toliau LR) bei Europos Sąjungos (toliau – ES) oficialiuose dokumentuose ir suformuoti tinkamiausią šiam darbui skurdo apibrėžimą.

Skurdas – „reikalingiausių daiktų, skirtų asmens gyvybei palaikyti, bei kitų reikmių, be kurių, atsižvelgiant į visuomenės gyvenimo standartus, žmogui nepridera būti, stygius“ – taip skurdą apibrėžė ekonomikos mokslų klasikai A. Smith ir B. S. Rowntree (Šileika, Zabarauskaitė, 2006, p. 65). Šiuose apibrėžimuose pastebėtinas iš esmės tik ekonominis skurdo raiškos aspektas, kai pabrėžiamas tik materialinių gėrybių stygius neatitinkantis tam tikro socialinio standarto. Apibrėžimo trūkumas – tiksliai neįvardytos „kitos reikmės“ bei nepaliesta vertybinė, kultūrinė skurdo tematikos plotmė.

Socialinės sferos atsiradimas pastebimas vėlesnėse skurdo sampratos teorinio formavimo stadijose. Tik apie XX a. septintą dešimtmetį, kai mokslininkai P. Townsend, bei kiek vėliau (XX a. aštuntas dešimtmetis) A. Sen šalia ekonominio skurdo suvokimo įžvelgė ir socialinį jo aspektą (Šileika, Zabarauskaitė, 2006, p. 65). Jis buvo išreiškiamas išskiriant tokias sritis kaip sveikatos priežiūra, švietimo, socialinių kultūrinių paslaugų stygius, tokiu būdu atkreipiant dėmesį į socialinę skurdo pusę (Šileika, Zabarauskaitė, 2006, p. 65).

LR oficialiame dokumente „Skurdo mažinimo strategija Lietuvoje“ (toliau – Skurdo mažinimo strategija) pateikiama tokia skurdo samprata: „Skurdas yra alkis. Skurdas yra neturėti pastogės. Skurdas – kai laiku nesuteikiama gydytojo pagalba sergant. Skurdas yra neturėti galimybės lankyti mokyklos, nemokėti skaityti, nesugebėti sklandžiai kalbėti. Skurdas yra neturėti darbo. Skurdas – baimė dėl ateities. Skurdas yra bejėgiškumas, laisvės ir atstovavimo neturėjimas. Skurdas – žmogiškosios esmės pamynimas. Skurdas riboja žmogaus galimybes gyventi tinkamomis sąlygomis, laisvėje, ilgai, sveikai ir kūrybingai, – gyventi oriai ir kitų gerbiamam“ (Skurdo mažinimo strategija, 2000, p. 6).

Analizuojant šią kompleksinę, tačiau nemoksliskai Skurdo mažinimo strategijoje pateiktą skurdo sampratą, galime įžvelgti bandymą apibūdinti skurdo reiškinį keliais aspektais: kultūrinio-vertybinio, socialinio, materialinio-ekonominiu. Kultūriniam-vertybiniam aspektui galėtume

priskirti šias sampratos dalis – nemokėjimą skaityti bei nesugebėjimą sklandžiai kalbėti; socialiniam – laiku nesuteikiamą gydytojo pagalbą, negalėjimą lankyti mokyklos (tai taip pat galima sieti su socialiniais institutais ar gerovės valstybėse taikoma bendraja sveikatos apsaugos sistema). Taip pat šioje sampratoje galima pastebėti itin svarbią mintį – „gyventi oriai ir kitų gerbiamam“. Pastaroji mintis glaudžiai siejasi su socialine sfera, gyvenimu bendruomenėje ar tam tikroje grupėje, o tai yra itin svarbu, analizuojant sampratą sociologiniu aspektu, nes yra išskiriama sociumo kaip vertybės svarba. Materialiniam-ekonominiam aspektui priskiriami tokie pastebėjimai: pastogės, darbo neturėjimas, baimė dėl ateities.

Kaip vieną iš svarbiausių minčių, susijusių su skurdo apibrėžimu šiame dokumente, galime išskirti apibūdinimą, jog skurdas – tai esminė kliūtis individui gyventi tinkamomis sąlygomis, laisvėje, ilgai, sveikai ir kūrybingai, oriai ir garbingai.

Skurdo mažinimo strategijoje taip pat pateikiamas ir skurstančiųjų apibūdinimas: „Skurstančiaisiais vadinami tie žmonės, kurių pajamos ir kiti išteklių (materialiniai, kultūriniai ir socialiniai) yra tokie menki, kad neužtikrina Lietuvos visuomenei įprastų gyvenimo standartų. Dėl per menkų pajamų ir kitų išteklių tie žmonės negali dalyvauti veiklos srityse, kurios laikomos įprastomis kitiems visuomenės nariams“ (Skurdo mažinimo strategija, 2000, p. 6). Labai panašus skurstančiųjų apibūdinimas pateikiamas ir ES skurdo mažinimo programoje: „skurstantieji – tai asmenys (šeimoms ar jų grupėms), kurie dėl materialinių, kultūrinių ir socialinių išteklių ribotumo nepajėgia užsitikrinti minimalaus toje šalyje nustatyto gyvenimo lygio“ (Šileika, Zabarauskaitė, 2006, p. 65).

Skurstančiųjų apibrėžimai tiek LR, tiek ES dokumentuose tiesiogiai apibrėžia išteklių sritis, kurias apima skurdas. Pagrindinėmis probleminėmis sritimis įvardijami materialiniai, kultūriniai bei socialiniai išteklių. Galime suprasti, jog šiuo apibūdinimu bandoma atskleisti skurdo reiškinių daugiaprasmiškumą. Abiejuose dokumentuose apibrėžtose sąvokose pastebimos sąvokos: visuomenės gyvenimo standartas, gyvenimo lygis. Visgi, aiškaus apibrėžimo, kokie tie standartai/lygis, nėra pateikiama. ES skurdo mažinimo programos atveju tikslesnio apibrėžimo nebuvimas yra pateisinamas, nes Sąjungai priklauso daug šalių, taigi sąvokoje pateikti daug standartų būtų beprasmiška, tačiau LR atveju galima būtų diskutuoti, ar tikslesnis teorinis gyvenimo standarto termino apibrėžimas yra reikalingas, ar ne. Visgi esant tokio masto problemai, dokumente analizuojama sąvoka turėtų būti kiek išsamiau iškristalizuota šiuo aspektu (atsižvelgiant ir į tai, kad standartai gali kisti). Galime pastebėti dar ir tai, jog LR skurdo mažinimo strategijoje pateiktoje sąvokoje taip pat bandoma palyginti visuomenę (tai nedaroma ES skurdo mažinimo programoje). LR skurdo mažinimo strategijoje taip pat rašoma: „Dėl per menkų pajamų ir kitų išteklių tie žmonės negali dalyvauti veiklos srityse, kurios laikomos įprastomis kitiems visuomenės nariams“ (Skurdo

mažinimo strategija, 2000, p 7). Tokioje formuluotėje galima išvelgti norą atskleisti socialinę nelygbę bei nepriteklių tarp skirtingų visuomenės sluoksnių.

Išanalizavus skurdo sampratą keliais aspektais pastebime, jog iš esmės skurdas yra suvokiamas kaip tam tikras nepriteklius. Ankstyvesniais laikais besiformuojant dabartinei skurdo sampratai dominavo daugiausiai materialinis jo aspektas. Šiuolaikinėse visuomenėse skurdo samprata išplėsta – prie pajamų stygiaus kriterijaus prisidėjo dar keletas itin svarbių sociologinei analizei aspektų – socialinis bei kultūrinis. Vis dėlto negalima teigti, jog išanalizuoti skurdo apibrėžimai vienareikšmiškai gerai apibūdina pastarąjį reiškinį iš sociologinės pusės. Kadangi daugelyje šaltinių skurdas pateikiamas kaip nepakankamumas, stygius, o sociologijoje, šio darbo autoriaus manymu, itin svarbus dalykas yra bandyti suprasti, kaip skurdas atskiria skurstančiuosius nuo vidurinėsios klasės, kokiais keliais skurdas reiškiasi ir kaip jis pakeičia skurstančiųjų gyvenimus. Vadinasi, tai ne tik grynasis nepakankamumas ar stygius tam tikrų fizinių-materialinių išteklių, bet ir to stygiaus raiška bei įtaka žmonių gyvenimams.

Iš išanalizuotų skurdo apibrėžimų galime suformuluoti labiausiai sociologinę analizės kryptį atskleidžiantį apibrėžimą: *skurdas – socialinių, kultūrinių bei fizinių išteklių, visų kartu, ar kurio nors vieno atskirai, nepakankamumas (stygius) ir to nepakankamumo raiška, kai siekiama užsitikrinti (pasiekti) tam tikroje visuomenėje susiformavusius ar priimtus gyvenimo standartus.*

Visuomenėje priimti standartai gali varijuoti priklausomai nuo visuomenėje dominuojančių vertybių. Pagrindinės analizuojamos sampratos, siejamos su skurdo matavimu – skurdo riba, absoliutus, santykinis bei subjektyvus skurdas.

Skurdo matavimui lygis yra labai svarbus aspektas. Statistikos departamentas skurdo lygį įvardija kaip „skurdo rizikos lygį“ ir pateikia tokį jo apibrėžimą: „asmenų, kurių ekvivalentinės pinigines disponuojamosios pajamos mažesnės už skurdo rizikos ribą, dalis“ (Statistikos departamentas). Kitaip tariant skurdo lygis tai tam tikroje visuomenėje gyvenančių individų dalis, kurių pajamos arba išlaidos yra mažesnės nei toje visuomenėje nustatytos. Pastarasis pajamų ar išlaidų nustatymas akademiškai ir yra įvardytas kaip skurdo riba. Remiantis Statistikos departamento apibrėžimu skurdo (rizikos) riba – „sąlyginis pajamų dydis, už kurį mažesnes disponuojamasias pajamas gaunantys namų ūkiai priskiriami prie skurstančiųjų“ (Statistikos departamentas). Kitaip tariant, skurdo riba yra tam tikras piniginių išteklių dydis, reikalingas minimaliam nustatytam gyvenimo visuomenėje standartui pasiekti.

Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje dažniausiai išskiriamos dvi skurdo ribos: absoliutus skurdas bei santykinis skurdas. Absoliutus skurdas – tai skurdo riba, kuri apskaičiuojama, remiantis minimaliais asmeninio vartojimo normatyvais (Šileika, Blažienė, 2000, p. 33). Ją galime suprasti kaip tam tikrą ribinį pajamų dydį, garantuojantį individui arba individų grupei minimalų socialiai

priimtina poreikių patenkinimo lygį atitinkamoje visuomenėje. Numatytas pajamų dydis turėtų tenkinti tiek fiziologinius (maistas), tiek ūkinius, buitines (higienos, drabužių, sanitarijos, transporto), tiek švietimo bei kultūros paslaugų poreikius (Šileika, Blažienė, 2000, p. 33).

Kitas skurdo matavimo būdas – santykinis skurdas. Šis skurdo matavimo metodas šiuo metu yra naudojamas gerokai plačiau, nes jis yra tinkamesnis skurdo palyginimui platesniais mastais (Šileika, Zabarauskaitė, 2006, p. 65). Santykinis skurdas – tai skurdo suvokimo būdas, kai prie skurstančiųjų priskiriami individai, kurių gyvenimo lygis bei asmeninės pajamos yra žemiau vidutinio valstybėje nustatyto pajamų lygio. Ši riba (vidutinių valstybėje nustatytų pajamų) gali būti apskaičiuojama pagal asmeninių pajamų ar vartojimo išlaidų vidurkį ar medianą (Šileika, Blažienė, 2000, p. 34). Santykinio skurdo riba Lietuvoje laikoma 60 proc. pajamų vidurkio.

Šios dvi skurdo ribos, nors ir yra dažniausiai naudojamos praktikoje, ir yra bene naudingiausios, naudojant mokslinėje plotmėje (lyginant skirtingas šalis, identifikuojant skurstančiųjų procentą ir pan.), tačiau, autoriaus nuomone, nėra visiškai optimalios, nes dažniausiai jos matuoja tik materialiąją-ekonominę skurdo pusę, aplenkiant kitus skurdo aspektus, plačiąja prasme – socialinę atskirtį.

1.2. Skurdą aiškinančios teorijos

Skurdo teorijos akademiniam pasaulyje yra aptartos iš įvairių mokslo sričių perspektyvų. Šiam darbui itin svarbios sociologinės teorijos, tačiau siekiant atlikti išsamesnę skurdo priežastingumo analizę, svarbu įvertinti ir aptarti platesnį teorijų spektrą. Skyriuje bus aptariamoms ir bandomoms palyginti penkios skurdo atsiradimo teorijos: skurdas dėl individualių priežasčių, socialinis darvinizmas, skurdo kultūra, skurdas, nulemtas geografinės padėties, situacinė skurdo teorija.

Skurdas dėl individualių priežasčių. Skurdas dėl individualių priežasčių yra viena iš paprasčiausių teorijų, aiškinančių skurdo atsiradimą. Pagrindiniai akcentai čia sudėliojami ties žmogaus atsakomybės riba, kuomet jis pats renkasi ir priima svarbius gyvenime sprendimus, galinčius turėti įtakos jo ateičiai (Bradshaw, 2007, p. 12). Mąstant pagal šios teorijos rėmus, galima sakyti, jog, kiekvienas individas pajėgtų susikurti tinkamą gerovę, jei tik priimtų tinkamus sprendimus, sugebėtų panaudoti savo individualius gebėjimus, sunkiai ir daug dirbtų, būtų motyvuotas ir nuoseklus veikloje, kurią atlieka. Interpretuojant šią teoriją galima sakyti, jog nesėkmė, kurią suprantame kaip atsidūrimą marginaliame sluoksnyje, gali ištikti tik tokiu atveju, kai individas nepakankamai stengiasi (Bradshaw, 2007, p. 12). Kitaip tariant – kiekvienas veiksmas žmogaus gyvenime turi atoveiksmį, kiekvienas atoveiksmis – rezultata.

Pagal šią teoriją skurstantieji taip pat gali būti apibūdinami kaip neturintys ambicijų ir vidinio pašaukimo dirbti fatalistai, nukenčiatys nuo negalėjimo keistis bei mokytis. Šie individai negauna pakankamo pastiprinimo iš valstybės gerovės sistemos, ir dėl šio priežasties jie atsiduria skurdžioje padėtyje. Tačiau dėl tokios padėties yra kalti patys, nes nedėjo pakankamai pastangų, kad joje neatsidurtų (Bradshaw, 2007, p. 12). Taigi šios teorijos esmė – skurdą sukelia: priimti netinkami individo sprendimai, pasirinkimai, neįdėtas pakankamas kiekis pastangų tam, kad būtų išvengta skurdo. Visgi pagal šią teorinę prieigą skurdžią padėtį galima ištaisyti sunkiu darbu.

Kitas teorijos aspektas aiškina, jog individų skurdas gali būti nulemtas genetiškai paveldėtų savybių. Dėmesys šiuo atveju atkreipiamas ne į individo tiesioginį pasirinkimą ir veiksmą, o į asmenines savybes. Čia atkreipiamas dėmesys į savybes, kurios glaudžiai siejasi su protiniais gebėjimais, intelektinėmis galimybėmis, taip pat individų fiziniais, psichiniais trūkumais (Bradshaw, 2007, p. 12). Norima atkreipti dėmesį į tai, jog žemesnius intelektinius sugebėjimus turintys ar fiziškai neįgalūs žmonės turi mažiau galimybių atsidurti aukštesnėje visuomenės pakopoje. Individai, stokojantys intelektinių, fizinių ir psichologinių savybių, atsiduria marginaliame, žemutiniame, nepriteklių patiriančiame visuomenės sluoksnyje automatiškai dėl turimų genetinių savybių.

Skurdo dėl individualių priežasčių teorijos esmė – individo sprendimas ir ryžtas bei valia arba tiksliau jų nebuvimas. Galima pastebėti, jog teorija pasidalina į dvi dalis. Pirmasis jos aspektas iš esmės teigia, jog kiekvienas individas turi šansų susikurti gerovę, nepaisant savo praeities, iš esmės reikalingi tik norai. Teoriškai tai gal ir gražiai skamba, tačiau realybėje, suprantame, jog taip nėra. Tai tikriausiai galima būtų įvardyti kaip didžiausią teorijos minusą. Antruoju teorijos aspektu, pažymima, jog esminės skurdo priežastys – tai tam tikros psichinės, fizinės negalios, ligos ir pan. Galima suprasti, jog daugeliu atveju skurdžią situaciją žmonėms su genetiniais defektais ištaisyti, nepatekti ar išvengti jos yra sudėtinga. Ne tik dėl to, kad psichinė ar fizinė negalia savaime apriboja jų galimybes judėti ar mąstyti, bet ir dėl to, kad visuomenėje tokie asmenys yra labiau užsisklendę, kompleksuoti, jų integracija gali būti sudėtingesnė.

Socialinis darvinizmas. Ši teorija kildinama iš Ch. Darwin pradėtos evoliucijos teorijos, taikytos gamtos pasauliui. Į visuomenės mokslo sritį ji perkelta ir analizuojant skurdo atsiradimą. Vienas iš pagrindinių tyrėjų, kuris pritaikė šią teoriją skurdo analizavimui – H. Spencer. Šios teorijos esmė – išlieka tik stipriausieji. Anot H. Spencer, visa tai, kas supa esantį individą – visa politinė sistema yra nenatūrali. Ir nors ji sukurta vystyti ir tobulinti individų gerovės sritį, tačiau ta sistema yra žalinga natūraliai atrankai. Ši dirbtinė politinė aplinka ne tik nepadedą, o ir padidina varguolių skaičių, siūlydama pastariesiems pagalbą vaslybės resursais (pagalba, parama, labdara).

Anot H. Spencer visuomenė eidama savo natūraliu vystymosi keliu, natūraliai pašalina iš visuomenės silpniausius jos narius (Leonavičius, 2004, p. 103).

Akademinėje sferoje Ch. Darvin evoliucijos teorijos adaptacija nėra nauja ir šokiruojanti. Ši teorija naudinga tuo, kad ji atkreipia dėmesį į galimai „žalingą“ valstybinės politikos pagalbos modelį, kuris ne visuomet gali būti naudingas žmonėms. Vis dėlto turint omenyje tai, kad modernioje visuomenėje visais įmanomais būdais siekiama didinti kiekvieno individo gerovę, tokia teorija yra netinkama ir atsilikusi nuo civilizuotos visuomenės vystymosi tempų.

Skurdo kultūra. Skurdo kultūra yra viena iš geriausiai žinomų sociologinių skurdo atsiradimo aiškinimo teorijų. Tyrėjas pradėjęs plėtoti šią teoriją, yra O. Lewis (1959). Anot O. Lewis skurdo kultūra – iš kartos į kartą perduodamas reiškinys. Tai specifinis sindromas, kuris išsivysto specifinėje aplinkoje. Skurdas žiūrint per skurdo kultūros prizmę yra savarankiška sistema su unikalia kalba bei organizacija, kuri padeda jai įsitvirtinti ir prisiderinti prie esamų sąlygų (Frerer, Vu, 2007). Skurdo kultūros reiškinys išsivysto esant tam tikroms ekonominėms ir socialinėms sąlygoms: aukštam nedarbo lygiui, žemoms pajamoms ir prastiems individų sugebėjimams (Lewis, 1966, p. 21). Teorijos esmę galima aiškinti taip – kai nėra jokios paramos iš aplinkos (arba ji yra labai menka), nėra stabilios šeimos, žemas pajamas gaunantys žmonės yra linkę išvystyti atskirą kultūrą, priešingą dominuojančiai ideologinei vidutinės klasės kultūrai (Frerer, Vu, 2007). Tokia išvystyta kultūra atspindi skurdo bei nepritekliaus apraiškas (Bradshaw, 2007, p. 14).

Labai svarbu pastebėti, jog skurstantieji ilgainiui suvokia, kad jie užima labai žemą poziciją stipriai stratifikuotoje kapitalistinėje visuomenėje. Tačiau visuomenė, kurioje jie gyvena nėra pajėgi pasiūlyti galimybių pakilti iš skurdžios pozicijos, todėl norėdami išgyventi skurstantieji sukuria tam tikras „institucijas“, kurias galime suprasti kaip tam tikrą skurstančiųjų išeitį ar atramos tašką. Galime interpretuoti tai kaip tam tikrą aplinką, padedančią jiems prisitaikyti ir išlikti, kai didesnioji visuomenės dalis yra linkusi juos apeiti bei ignoruoti. Teoriškai „institucijose“ skurstantieji įsisavina komplektą vertybių, normų bei elgesio formų, visiškai skirtingų nei didžiosios dalies visuomenės, tokiu būdu yra sukuriama skurdo subkultūra (Bradshaw, 2007, p. 14). Anot O. Lewis, jau šešerių metų amžiaus vaikas, gyvenantis skurdo kultūros aplinkoje, visiškai įsisavina vietiniuose „institutuose“ suformuotas ir išvystytas vertybes (Lewis, 1966, p. 23).

Viena iš didžiausių skurdo kultūros kaip reiškinio, problematiškų pusių, pastebima analitikų, yra tai, kad skurdo kultūros žmonės išmoksta manipuluoti valdžios sukurtomis skurdo mažinimo programomis. Varguoliai išmoksta išnaudoti sistemą, užuot bandę išbristi iš užburto rato. Tokie gebėjimai, anot Lewis, yra perduodami iš kartos į kartą (Bradshaw, 2007, p. 15).

Apibendrinant galima pasakyti, jog teorija teigia, kad skurdas yra perduodamas iš kartos į kartą kartu su įsitikinimais, vertybėmis, įgūdžiais, suformuotais skurdo bendruomenėje, reikalingais siekiant išgyventi visuomenėje. Taip pat reikėtų pastebėti, jog tarp marginalų atsidūrę individai nebūtinai yra kalti dėl savo skurdžios padėties; jie traktuojami kaip skurdo kultūros aukos.

Geografinė skurdo aiškinimo prieiga. Geografinės skurdo atsiradimo aiškinimo teorijos atstovai (Bradshaw, King, Walshtorm) teigia, jog skurdas kyla dėl ekonominės aglomeracijos, kuri yra suvokiama kaip didelių industrinių grupių (klasterių) susidarymas. Šie klasteriai – tai tam tikri erdviniai vienetai (gyvenvietės), turintys glaudžius ūkio, darbo, kultūros ir buities ryšius (Bradshaw, 2007, p. 15). Kitaip tariant, panašūs bruožai traukia *lauko žaidėjus* vieną prie kito, taip susidarant grupėms, o šios atitinkamai pritraukia daugiau kitų grupių, taip suformuojant klasterius. Pvz. firmos, verslo centrai, įmonės pritraukia partnerius, įvairias verslo erdves, kurie savo ruožtu pritraukia dar daugiau panašių.

Kalbant apie skurdo atsiradimą ekonominės aglomeracijos teoriją interpretuoti galime taip – vienu metu viena iš konkuruojančių vietovių pritraukia verslo grupes, taip sudarydama didžiulius klasterius ir taip tolsta nuo nukonkuruotos vietovės, palikdama pastarąją mažiau pažengusia, skurdesnia bendruomene. Sakykime, žemos būsto kainos nutolusiose vietovėse gali pritraukti daugiau skurstančių žmonių, tai gali nulemti investicijų sumažėjimą tokiuose rajonuose. Kadangi investuojama į tokias vietoves, bendrijas ir regionus, kurie yra pakankamai pažengę ir įsitvirtinę rinkoje kaip lyderiai, mažiau patrauklūs regionai paliekami nuošalyje ir tokiu būdu yra apribojamos jų tobulėjimo galimybės (Bradshaw, 2007, p. 15).

Antra teorijos pusė siejama su miesto vietovių augimo tyrinėjimu, kurio analizuojamas žinių ir kapitalo nutekėjimas. Pastebima, jog kaimo vietovės dažniausiai paskutinės sulaukia naujų technologijų. Šiose vietovėse konkuruoja žemi darbo atlyginimai bei produkcijos kainos. Technologinės infrastruktūros trūkumas užkerta kelią šių vietovių produktyviam ekonominiam aktyvumui, kuris leistų plėtoti žmogiškuosius resursus. Taigi kaimo vietovės patiria didžiausius ekonominius nuostolius, nes šiose vietovėse dominuojanti veikla (darbai) yra linkusi persikelti į dar mažiau išsivysčiusias šalis, taip stekenant jas dar labiau. Todėl pranašesnės vietovės arba klasteriai auga ženkliai greičiau nei apleistos (Rural sociological society, 1990 p. 114).

Dar vienas aspektas, siejamas su ekonomine aglomeracija – selektyvi migracija. Šios teorijos rėmuose selektyvi migracija interpretuojama kaip žmonių su aukščiausiu išsilavinimu, puikiais darbo įgūdžiais, plačiausiomis pažiūromis bei didžiausiomis galimybėmis judėjimas iš nukonkuruotų vietovių į pranašesnes vietas/klasterius (Wilson, 1987).

Situacinė skurdo teorija. Situacinio skurdo atsiradimo teorija aiškina, kad skurstantieji elgiasi kitaip nei priimta visuomenėje todėl, kad jie neturi pakankamai resursų bei galimybių

prisitaikyti prie vidurinėsios klasės gyvenimo stiliaus (Aminul Islam, 2005, p. 3). Šiuo atveju „resursus bei galimybes“ iš skurstančiųjų požiūrio taško reikėtų interpretuoti kaip įvairaus pobūdžio trūkumus, kurie prieinami viduriniajai klasei, pvz. mokslai universitete, mokykloje ir pan. Pastarųjų „resursų“ turėjimas teoriškai mažina susikurti tinkamesnes sąlygas ateičiai, tuo tarpu neturintys tokių galimybių – nebaigę mokslų (ar neįgiję kitokios alternatyvios patirties) individai susikuria blogas sąlygas bei netvirtą pagrindą savo ateičiai.

Situacinė skurdo atsiradimo teorija atkreipia dėmesį į sąlygas, kurios leidžia plisti skurdui, bet tuo pačiu kreipia dėmesį ir į individų reakcijas skurdo atžvilgiu. Ji skiriasi nuo skurdo kultūros teorijos pagrindine savo idėja: subkultūros egzistavimas nedaro įtakos skurstantiesiems (Aminul Islam, 2005, p. 3). Šią mintį galima paaiškinti plačiau, išvelgiant tarp šių teorijų egzistuojantį ganėtinai didelį skirtumą: skurdo kultūros teorijos esmė – vertybių ir normų susiformavimas ankstyvame amžiuje ir jų perdavimas iš kartos į kartą. Pastarasis veiksnys iš esmės yra nulemtas socializacijos dėsnio, bet ne žmogaus pasirinkimo. Tuo tarpu situacinio skurdo teorija, šurkščiai tariant, teigia, jog skurdą žmogus pasirenka pats, žinodamas, jog negalės pakeisti situacijos, todėl prisitaiko prie esamų aplinkybių.

Kiek anksčiau paaiškintą skurdo įsigalėjimo modelį Rodman ir Fave (1963, 1974) apibūdina kaip žemesniosios klasės vertybių kūrimąsi (Aminul Islam, 2005, p. 3). Pagal šį modelį individas racionaliai elgiasi pagal tam tikrą modelį. Jis tampa skurstančiuoju tuomet, kai atsiskiria nuo neskurstančiųjų – vidurinėsios klasės atstovų. Taigi, skurstantieji, atsiskyrę nuo vidurinėsios klasės, nustoja vadovautis vidurinėsios klasės vertybėmis bei neseka jų pavyzdžiu, nes mano, kad negalės pasiekti tokio pat lygio ir prisitaikyti prie pastarosios (Aminul Islam, 2005, p. 3).

Ši teorija įdomi tuo, kad ji, kaip ir skurdo kultūros teorija, įtraukia vertybių lygmenį į analizę, o ne tik žvelgia į materialinius skurdo aspektus. Taip pat galime pastebėti panašumų su individualistinėmis skurdo teorijomis, nes, pastarojoje kaip ir skurdo aikinimo dėl individualių priežasčių teorijoje, skurdžiui paliekama galimybė taisyti. Abejais atvejais tai reiškia, kad skurdas iš esmės priklauso nuo paties individo pasirinkimo tik individualistinėje skurdo teorijoje teigiama, jog prasti pasirinkimai ir nepakankamos pastangos žmogų priveda prie sunkios padėties, o situacinėje teorijoje – prasti pasirinkimai ir sprendimai praeityje priimti dėl tam tikrų problemų neleidžia žmogui tobulėti. Tačiau abejais atvejais anksčiau ar vėliau priimdamas tinkamas sprendimus žmogus situaciją gali pakeisti.

Aptarus penkias skurdo atsiradimo ir paplitimo teorijas, galima pastebėti tokias tendencijas:

- 1) skurdas gali kilti dėl individualių asmenybės aspektų (mikro lygmuo) arba
- 2) dėl struktūrinių makro lygmens veiksnių.

Vienos teorijos labiau koncentruojasi į paties žmogaus apsisprendimo dėl veiksmų ir tų veiksmų vykdymo ryšį, kitos į išorinius veiksnius, kurie skurstančiuosius veikia nepriklausomai nuo jų norų, galimybių, ar apsisprendimo. Skurdo kultūros teorija traktuoja skurdą kaip subkultūrą su atskira struktūra ir į ją žvelgia kaip į fenomeną, kuris užvaldo žmogų nuo pat vaikystės.

Skurdo teorijų gausa leidžia pažvelgti į skurdo atsiradimą iš kelių skirtingų pozicijų ir taip padeda suprasti jo kerojimosi galimybes. Visgi taikyti vieną aiškią teoriją valstybės atveju yra pakankamai sudėtinga ir beprasmiška, nes skurdas – kompleksinis reiškinyis ir jo plėtojimosi procesas vystosi ne vienu keliu, o susideda iš daugelio faktorių, privedančių žmogų prie nepatogios nepriteklausios situacijos. Šį kompleksiskumą ir demonstruoja teorijų gausa.

Reikėtų pastebėti, jog visos skurdą aiškinančios teorijos iš esmės koncentruojasi į finansinio nepriteklausios sritį. Nors ši sritis yra svarbi, reikėtų pastebėti, jog socialinis-vertybinis skurdas yra toks pats svarbus kaip ir materialus skurdas.

1.3. Struktūriniai skurdo ištakų Lietuvoje aiškinimai

Analizuojant skurdo teorijas pripažinome, jog skurdas yra kompleksinis reiškinyis ir jis gali pasireikšti dėl skirtingų veiksnių, tai mums atskleidė skurdo teorijų gausa ir skirtingi jų analizių aspektai. Skurdo atsiradimo atvejai gali būti unikalūs ir skirtingi arba panašūs. Šiame skyrelyje analizuojamos skurdo atsiradimo ištakos Lietuvos Respublikos mastu.

Lietuvoje skurdo atsiradimą galima sieti su ekonominės padėties pokyčiais iškart po nepriklausomybės atkūrimo. Pastaruoju laikotarpiu Lietuvoje buvo vykdomas ūkio pertvarkymas bei kitos socialinės ekonominės reformos. Lietuvos valstybei tuomet buvo tekusi sudėtinga užduotis pereiti iš planinės ekonomikos į rinkos ekonomiką. Šiame skyrelyje nagrinėjamos skurdo ištakos, analizuojami aspektai, kurie, atkūrus nepriklausomybę Lietuvoje, sunkino tiek ekonominę, tiek socialinę padėtį ir galėjo būti arba buvo tiesioginės arba netiesioginės priežastys, sukūrusios pagrindą skurdo plėtrai bei vystymuisi.

Privatizacijos ir žemės reformos spragos. Privatizacija yra vienas iš kelių būdų pažvelgti į skurdo Lietuvos valstybėje atsiradimą. Lietuvoje po nepriklausomybės atkūrimo 1991 m. buvo priimti nauji LR įstatymai dėl valstybinio turto privatizavimo, nekilnojamo turto gražinimo, žemės reformos ir kaimo reformos ir Lietuvos valstybėje pradėta vykdyti privatizacijos ir turto gražinimo programa. Pastaroji programa buvo vykdoma valstybėje susiklosčius itin nepalankiai padėčiai – vyravo nestabili politinė padėtis, dviprasmiškas atsiskyrimo nuo TSRS socialinis supratimas bei ekonominė blokada (Čiužas, 2004, p. 10).

1992 m. priimtoje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje užfiksuota, kad Lietuvos ūkis yra grindžiamas privačios nuosavybės teise bei asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva (Čiužas, 2004,

p. 10). Visgi vykdomi pakitimai, anot A. Čiužo, Lietuvos valstybėje atnešė dvejopas reakcijas į ekonominius pertvarkymus: iš vienos pusės – džiaugsmą privačios iniciatyvos laisve, galimybę susigrąžinti prarastą turtą, iš kitos – baimė prarasti darbinę veiklą, uždarbį ar net gyvenamą būstą (Čiužas, 2004, p. 10).

Nors galėjimas patiems individams nepriklausomai įsilieti į ekonominę rinką žvelgiant tiek iš socialinės perspektyvos, tiek iš ekonominės būtų teigiamas ženklas, nes jis rodo tam tikrą laisvių atsiradimą (padidėjimą), čia galima įžvelgti ir kelias neigiamas privatizacijos puses. Viena iš neigiamų pusių pastebi E. Vilkas, akcentuodamas tuometinės „privatizacijos už čekius“ (galimybė už investicinius čekius įsigyti tam tikras prekes) problematiką. Anot E. Vilko, tokios privatizacijos problema galėjo reikštis spekuliacijos pavidalu. Tai galima paaiškinti paprastu modeliu – individai, turintys „čekius“, galėjo pasipelnyti, įsigydami daiktus už juos, o po to įsigytus daiktus parduoti už pinigus (Čiužas, 2004, p. 11).

K. Antanavičius įžvelgė dar kitokią problematiką. Jis pastebi, jog tuo metu grąžinant tam tikrus valstybinius objektus ar žemę galėjo būti „nuskriausti“ su tais objektais įvairiais ryšiais susiję žmonės (Čiužas, 2004, p. 11). Šiuo atveju kalbama apie žmones, kurie privatizuojamame objekte (žemėje, įmonėje) vykdė vienokią ar kitokią veiklą – buvo įmonės darbuotojai, dirbo ar naudojosi žeme ir pan. (Čiužas, 2004, p. 11). Radikaliai keičiantis tvarkai, atsirado didelė tikimybė, jog keičiantis struktūrai keisis ir privatizuoto objekto veiklos pobūdis, nes atsiradus naujesiems savininkams atsiranda nauji interesai, todėl keičiasi ir reikalavimai darbuotojams. Taigi galima interpretuoti, jog seni darbuotojai dirbę privatizuojamame objekte, gali netekti darbo, nes jų paslaugų gali tiesiog nebereikėti.

Dar vienas K. Antanavičiaus pastebėjimas – sutrikusi gamyba Lietuvos valstybėje. Pastaroji aiškinama daugelio žmonių bandymu pasipelnyti ir užsitikrinti pragyvenimą iš parduoto turto, taip išvengiant būtinybės dirbti (Čiužas, 2004, p. 11).

Analizuojamos mintys yra tiesiogiai susijusios su individų užimtumu – darbine veikla. Čia išryškina problema – darbo netektis. Šis elementas yra viena iš svarbiausių priežasčių skurdo atsiradimui arba – atvirkščiai – siekiant išvengti skurdo. Šios K. Antanavičiaus ir E. Vilko išskirtos priežastys yra tiesiogiai susijusios su visuomene, ir nors tai tik hipotetinis lygmuo, bet pasiremdami šiomis mintimis galime analizuoti ir interpretuoti spragas, kurioms atsiradus kyla galimybė atsirasti socialinės sferos nelygybei.

Kita probleminė sritis, susijusi su privatizacija už čekius – išduotų gyventojams investicinių čekių vertė. Pastebima, jog išduotų čekių vertė sudarė 10 mlrd. 504 mln. litų. Iš šios sumos tuo metu valstybė susigrąžino apie 30 proc. per pirmą privatizacijos etapą, o jo metu buvo parduota 86 proc. numatyto parduoti valstybinio turto (Šabajevaitė, 1999, p. 81). Šis pavyzdys puikiai

atskleidžia nekompetentingo valstybės valdymo spragas. Valstybė šiuo atveju prarado reikšmingo dydžio lėšas, kurios galėjo būti panaudotos socialinėms problemoms spręsti ir skurdui mažinti. Taigi, užuot padariusi protingus sprendimus ir panaudojusi lėšas tikslingai ir kryptingai, valstybė išdalino savo turtą pusvelčiui ir tokiu būdu prisidėjo prie nelygybės kūrimo.

A. Čiužas pastebi dar vieną veiksni, susijusį su privatizacijos reiškiniu – žemės reformą (Čiužas, 2004, p. 12). Žemės reformos vykdymas sudavė stiprų smūgį Lietuvos kaimui, kai žemė buvo nuspręsta gražinti visiems buvusiems savininkams. Čia reikėtų pažymėti, jog gražinant žemę ar miškus bei keičiantis jų savininkams, bežemiais Lietuvoje tapo apie 35 proc. kaimiečių, o vidutinis ūkio dydis tapo 7,5 ha (pridėjus asmeninio ūkio žemės naudotojus, vidutinis ūkis – 3,3 ha). (Šabajevaitė, 1999, p. 116). Mažiems ūkiams tapo sudėtinga išsilaikyti, nes nepakako lėšų įsigyti tinkamai ūkio technikai, o užaugintą produkciją teko parduoti pigiai, todėl darbas jiems buvo nuostolingas, pastebi A. Čiužas (Čiužas, 2004, p. 12). Taip pat pažymėtina yra tai, kad iš tokios susidariusios padėties tuomet pelnėsi vietinė maisto pramonė, kuri supirkdama prekes pigiai, jas parduodavo brangiai ir dėl to klestėjo (Čiužas, 2004, p. 12).

Tokioje situacijoje taip pat galime bandyti išvelgti ir visuomenės stratifikacijos raišką, primenančią marksistinę sistemą: aukštojo sluoksnio atstovai – šiuo atveju galią turinčios maisto pramonės įmonių savininkai pelnėsi iš žemojo sluoksnio atstovų – praradusių įtaką ir priklausomų nuo didžiųjų įmonių ūkininkų.

Įmonių ir bendrovių problematika. Viena iš didesnių nedarbo priežasčių, siejama su skurdo atsiradimu ir įsitvirtinimu, yra problemos, susijusios su įmonėmis bei bankais. M. Jėčiuvienė pažymi daugelį bankų Lietuvoje (Vnešekonombanke, Lipimtex, Ateities, Nidos, Žemės, Valstybinis komercinis, Kooperacijos, Senamiesčio, Aurabankas, Akcinis inovacinis, Ekpsres, Sekundės ir kt.) bei bendrovių (Kauno Holdingo kompanija, Egis, Nekilnojamo turto birža, Lirida), kurių klientai patyrė didelius nuostolius, prarasdami įdėtus indėlius (Jėčiuvienė, 2004, 28). Taip pat galima paminėti ir kai kurių didesnių bendrovių kaip „EBSW“, „Kauno Holdingo kompanija“ ir kt. bankrotus, dėl kurių, 1992–1996 m. daugybė žmonių tapo bedarbiais (Jėčiuvienė, 2004, 28). Į aplinkybes, kodėl įmonės bankrutavo, nesigilinsime, nes šiuo atveju mums svarbesnis pats darbo netekties faktas ir jo atskleidimas per įmonių bankrutavimo prizmę. Akivaizdu, jog pastarieji padariniai turi įtakos socialinei sferai ir juos galime traktuoti kaip tampriai susijusius su skurdo atsiradimu Lietuvoje.

R. Juknevičienė pastebi, jog Lietuvos apylinkėse per 1992–1996 m. darbo neteko daugiau nei 26 tūkstančiai žmonių (Juknevičienė, 2000, p. 6). Viso to priežastys, kaip pastebi R. Juknevičienė, yra įmonės slėgusios skolos, kurios išsivystė dėl tuo metu Lietuvoje vykdomos „netinkamos“ įmonių pajamų pripažinimo tvarkos („įmonių pagamintos ir išsiųstos pirkėjams produkcijos vertė

buvo pripažįstama pardavimo įplaukomis ir nors pinigai iš pirkėjų būdavo dar negauti, įmonės turėjo atsiskaityti su biudžetu ir Sodra, o už pavėluotą atsiskaitymą buvo skaičiuojami delspinigiai ir baudos, kurios kelis kartus viršydavo nesumokėtų mokesčių sumas“ (Jėčiuvienė, 2004, 28).

Šios priežastys implikuoja netinkamo finansinio valdymo bei jo kontrolės spragas Lietuvos įmonėse bei bankuose po nepriklausomybės atkūrimo. Šios spragos ilgainiui atsiliepė paprastiesiems žmonėms ir tapo viena iš rimtesnių skurdo įsigalėjimo valstybėje priežasčių. Prarastos lėšos ir indėliai bei masinis darbo netekimas žlugusiose bendrovėse privedė dalį gyventojų prie skurdžių gyvenimo sąlygų bei vargo.

Įstatyminės bazės Lietuvoje spragos. Nors ankstesniuose skyreliuose (2.1., 2.2.) jau paminėtos tam tikros tuometinės Lietuvos valstybės įstatyminės bazės spragos, šiame įžvelgsime dar keletą kitokio pobūdžio veiksmų, atsiradusių ką tik atkūrus nepriklausomybę šalyje, galėjusių prisidėti prie visuomenės skurdinimo.

Vienas iš aspektų – Pajamų garantijų įstatymas, kuris Lietuvoje buvo priimtas ir galiojo, tačiau jo galiojimu, būtų galima stipriai abejoti (bent jau priėmimo pradžioje), nes buvo galima nesunkiai išnaudoti jame esančias spragas. M. Jėčiuvienė pastebi, jog Lietuvos valstybėje laiku nebuvo priimti valstybiniai kainų reguliavimo reglamentai, todėl gamintojai bei paslaugų teikėjai buvo nekontroliuojami ir turėjo teisę nustatinėti produktų ar paslaugų kainas patys, tuo būdu sudarant nepalankias sąlygas klientams (Jėčiuvienė, 2004, 28). Galima susidaryti vaizdą, jog buvo sudarytos pakankamai palankios sąlygos nekontroliuojamai monopolijai įsigalėti ir nepalankiai konkurencijai pašalinti.

Nors šis veiksnys ir nėra visiškai ir konkrečiai susijęs su skurdo atsiradimo lygmeniu, visgi galime įžvelgti jo struktūrinę reikšmę bendrame kontekste per visuomenės stratifikacijos prasmę, kai paliekama galimybė pelnytis tik „stipriausiems“. Teoriškai mąstant tokia kova rinkoje savaime gal ir nėra neigiamas reiškinys, tačiau valstybėje, kuri žengia pirmuosius nepriklausomus žingsnius ką tik išsivadavus iš kontrolės ir planinės ekonomikos, žengti žingsniai nebuvo patys korektiškiausi.

M. Jėčiuvienė taip pat mini atsiradusią galimybę piktnaudžiauti tarnybine padėtimi įmonėse. Tai taip pat prisidėjo prie valstybės turto grobstymo, švaistymo, kartu ir prie visuomenės skurdinimo (Jėčiuvienė, 2004, 28). Vis dėl to išsamesnės informacijos apie tokių veiksmų pasekmes nėra pateikta, todėl šis veiksnys gali būti suprantamas tik kaip galima papildoma priežastis.

Kitas itin svarbus aspektas, pastebėtas M. Jėčiuvienės yra paskolų ėmimo sistemos išnaudojimo spragos (Jėčiuvienė, 2004, 28). M. Jėčiuvienė pastebi, jog dėl 1991–1993 m. Lietuvoje galiojusių įstatyminių spragų nukentėjo Lietuvos įmonės bei bendrovės, kurios turėjo galimybę imti paskolas. Paskolos iš banko gavimo sąlygos buvo itin paprastos, norint gauti paskolą nereikėjo jokių užstatų. Tokia supaprastinta paskolų teikimo tvarka labiausiai pasinaudojo Lietuvos

įmonių užsienio partneriai, kurie apgaulės būdu nustekeno kai kurias Lietuvos įmones (Jėčiuvienė, 2004, 28). M. Jėčiuvienės pastebėjimais, tariami „užsienio partneriai“ paimdavo paskolas, o Lietuvoje likusius įmonių savininkus palikdavo bristi iš skolų savarankiškai ir patys tuo tarpu pasišalindavo (Tauragės įmonės „MAGZIP“, „Mulrada“ pavyzdžiai) (Jėčiuvienė, 2004, 28).

Prie įstatyminės bazės spragų galima priskirti dar vieną mokesčių sistemos klaidą, kurios problematika susijusi su bankininkystės sritimi. M. Jėčiuvienė pastebi, jog bankai Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę neprivalėjo mokėti mokesčių, nes tai nebuvo numatyta įstatymuose, tačiau jų pelnas buvo pakankamai nemažas iš tuo metu teikiamų kreditų verslui (Jėčiuvienė, 2004, 28). Taigi tokių spragų valstybės įstatyminėje bazėje pasekmė – prarasta galimybė gauti realių lėšų valstybės biudžeto skylių lopymui, atsiradusių dėl nesėkmingos privatizacijos, žemės reformos ir pan.

Įstatyminės bazės spragos nėra tos priežastys, kurias galima tiesiogiai sieti su visuomene ir traktuoti kaip esmines skurdo atsiradimą lėmusias priežastis. Tačiau šios spragos: konkurencinės kontrolės trūkumas, neapgalvoti sprendimai ir per didelės laisvės suteikimas, turi tiesioginės įtakos darniam bei deramam valstybės pramoninio sektoriaus vystymuisi. Pramoninio sektoriaus nebuvimas ar silpna šio sektoriaus padėtis užkerta kelią natūraliam darbo vietų valstybėje atsiradimui. Todėl galime teigti, kad yra paruošiama dirva nedarbiui bei skurdui rasti.

Ekonominis vystymasis, ekonominė blokada. A. Čiužas, aprašydamas gyvenimo lygio pokyčius ir nepritekliaus raišką Lietuvoje, pastebi, jog Jungtinių Tautų žmogaus socialinės raidos koncepcijoje pabrėžiama ekonomikos pažangos svarba, kai ji yra sutelkta į žmogaus gerovę bei jo gyvenimo galimybių plėtrą. Ekonominė pažanga turėtų užtikrinti kiekvieno žmogaus orumą bei socialinę integraciją, materialinę bei dvasinę bendruomenės plėtrą. Žmogus pagal šią koncepciją turėtų būti visų vertinimų ir sprendimų centras (Čiužas, 2004, p. 9). Iš šio teiginio suprantame, jog ekonomika turėtų tarnauti žmogaus labui ir gerovei. Tačiau galima suvokti, jog ekonomikos raida ne visada vystosi teigiama linkme ir gali sukelti visiškai priešingų pasekmių – tai, ką mes šiandien galime įvardyti socialine atskirtimi, nepritekliumi, nelygybe, skurdu.

A. Čiužas pastebi, jog Lietuva atkūrus nepriklausomybę išgyveno svarbų ir intensyvių ekonominių pokyčių bei pertvarkymų metą, kurio metu buvo orientuojamasi į demokratijos plėtrą bei laisvos rinkos ekonomikos vystymą. Pastarasis laikotarpis Lietuvai nebuvo labai sėkmingas. Ekonominis vystymasis bei besiformuojančios rinkos mechanizmai šalyje sukėlė sudėtingų socialinių problemų – ekonominį nuosmukį, nedarbą, skurdą (Čiužas, 2004, p. 9).

Pagrindinės šių padarinių priežastys anot A. Čiužo – Lietuvos ekonominė blokada, prasidėjusi 1990 m. balandžio 18 d., kai buvo nutrauktas naftos produktų tiekimas Mažeikių naftos perdirbimo įmonei. Taip pat buvo sumažintas dujų tiekimas, kurio metu Lietuva gavo tik 16 proc. anksčiau gauto dujų kiekio. Tokių reiškinių akivaizdoje Lietuvos Vyriausybė ėmėsi giežtos

taupymo politikos. Buvo taupomas benzinas, dyzelinis kuras, mazutas, taip pat mažinama gamyba, todėl prasidėjo darbuotojų prastovos įmonėse (Čiužas, 2004, p. 10).

Kita priežastis, susijusi su ekonominiu nuosmikiu, kurią įvardija A. Čiužas – priklausomybė nuo buvusių TSRS respublikų. Čia turima omenyje tai, kad Lietuvos pramonė iki atkuriant nepriklausomybę buvo visiškai integruota į Sovietų Sąjungos ekonomiką. Dauguma Lietuvos įmonių tuo metu medžiagas, įrengimus atsiveždavo būtent iš sąjunginių respublikų, taip pat naudojo kaimyninių respublikų darbo jėgą. Pastebima, jog į Lietuvą buvo atvežama apie 80 proc. gamybinių žaliavų, 90 proc. kuro, 98 proc. spalvotųjų metalų ir pan. Prie tokių pavyzdžių galima įvardyti tokias įmones kaip „Sigma“, „Vilma“, „Venta“, „Kuro aparatūra“, Ingnalinos atominė elektrinė ir pan. (Čiužas, 2004, p. 11,12).

Prie ūkio ir materialinės žmonių padėties blogėjimo prisidėjo ir kylančios prekių ir paslaugų kainos, vis didėjanti infliacija (Čiužas, 2004, p. 12).

Šios mintys implikuoja tai, kad valstybėje, kurioje gamybos procesas sustabarėjęs, nėra stabilios ir efektyvios gamybos, o esminės žaliavos importuojamos, yra sudėtinga išsiversti be kainų augimo.

Apibendrinant galime išskirti pasekmes, kurias galimai sukėlė analizuojami Lietuvos valstybės po nepriklausomybės atkūrimo žengti žingsniai. Žvelgiant iš skurdo atsiradimo perspektyvos tai yra nelygi socialinė ekonominė padėtis skirtinguose socialiniuose sluoksniuose atsidūrusiems individams ir atsiradusios ženklios užimtumo spragos. Šias pasekmes implikuoja privatizacijos bei žemės reformos problematika, įmonių bankrotai. Konkurencinės kontrolės trūkumas, paskolų problematika – tai veiksniai, nulemti esminių klaidų, padarytų valstybės valdymo sektoriuje bei įstatyminės bazės silpnumo. Prie skurdo atsiradimo prisidėjo ir prasta Lietuvos pramonės padėtis, kurią sunkino tuometinė Lietuvos ekonominė blokada bei priklausomybė nuo buvusių TSRS respublikų.

2. SKURDAS IR SOCIALINĖ STRATIFIKACIJA

2.1. Socialinės stratifikacijos samprata

Sociologijoje egzistuoja du požiūriai į socialinės struktūros konstravimą – vokiškasis ir anglų-prancūzų (Lietuvos socialinė struktūra, 2005). Vokiškoji tradicija struktūruojant visuomenę remiasi ekonominiu požiūriu, dalindama visuomenę į dvi grupes – kapitalistus ir dirbančiuosius. Angliškas-prancūziškasis požiūris platesnis – jis apima ir kultūrinį požiūrį į visuomenės struktūravimąsi, kuriame pabrėžiamas žmogaus aktyvumas, motyvacija, gyvenimo stilius (Lietuvos socialinė struktūra, 2005).

Taigi, socialinė stratifikacija – tai sociologijos moksle žinoma visuomenės struktūros analizės prieiga, visuomenę traktuojanti kaip sistemą, pagal kurią individai visuomenėje yra ranguojami į tam tikras kategorijas (Brazienė, 2005, p. 6). Stratos – tai skirtingos visuomenėje egzistuojančios grupės, kurios yra išskirtos dėl skirtingų savybių ir užima visuomenėje skirtingas hierarchines pozicijas. Savybės, dėl kurių individai priklauso vienai ar kitai stratai, kitaip gali būti įvardijamos kaip „gyvenimo galimybės“ (Brazienė, 2005, p. 8).

Socialinė stratifikacija dažniausiai reiškiasi privilegijos, galios bei prestižo atžvilgiu (Brazienė, 2005, p. 6). Pastarieji elementai iš esmės apsprendžia, ar individo rangas visuomenėje yra aukštesnis ar žemesnis, o tai reiškia, jog skirtingose stratosė atsidūrę individai turi skirtingas gyvenimo galimybes. Nuo skirtingų galimybių priklauso jų gerovė (Grusky, 2000, p. 3).

Klasikinės socialinės stratifikacijos teorijos požiūriu visuomenė suskirstoma į tris stratas: aukščiausiąją, viduriniąją ir žemiausiąją, arba į penkias: aukščiausiąją, aukštesniąją, viduriniąją, žemesniąją ir žemutinę (Lietuvos socialinė struktūra, 2005). Susiskirsčiusioje visuomenėje egzistuojantys ištekliai pasiskirsto netolygiai: labiau privilegijuotos grupės naudojami didesne išteklių dalimi, mažiau privilegijuotos – mažesne. Ištekliai, kurių pagrindu visuomenė susisluoksniuojama dažniausiai įvardijami kaip socialiniai ekonominiai (Grusky, 2008). Pagrindiniai išskiriami stratifikacinės sistemos elementai: nelygybės laipsnis; stratifikacijos sistemos tvirtumas; priskyrimo procesai; socialinis statusas; instituciniai procesai; taisyklės; socialinio mobilumo mechanizmai (Grusky, 2000, p. 3-6).

Socialinė struktūra visuomenėje taip pat gali būti analizuojama iš socialinės klasės perspektyvos. Socialinės klasės perspektyva panašiai, tik kiek plačiau nei stratifikacijos teorija, žvelgia į visuomenėje esančių individų susiskirstymą. Į vertinimo prizmę yra įtraukiami ne tik socialiniai ekonominiai aspektai, bet ir kiti, tokie kaip išsilavinimas, profesija, galimybė naudotis

sveikatos priežiūros paslaugomis ir pan. Skirtingų socialinių klasių gyvenimas visuomenėje gali skirtis kiekybiniais bei kokybiniais aspektais (Brazienė, 2005, p. 8).

Apibendrinant galima pasakyti, jog socialinės stratifikacijos bei socialinių klasių samprata skurdo atžvilgiu svarbi dėl kelių aspektų. Visų pirma suprantame, jog visuomenė yra susiskirsčiusi į stratas arba sluoksnius. Individo padėtis visuomenėje (sluoksnis, klasė) nulemia gyvenimo galimybes įvairiose srityse: sveikatos priežiūros, išsilavinimo, profesijos, tobulėjimo galimybių ir pan. Antra – stratifikacija suskirsto individus pagal socialinius ekonominius išteklius, taip visuomenėje išryškėja tam tikri sluoksniai, taip pat ir šiame darbe svarbiausias žemutinis sluoksnis su mažiausiais ištekliais. Šiuo atveju žemiausioji visuomenės strata kitaip dar gali būti apibendrinama kaip marginalai arba skurdžiai.

2.2. Nelygybės raiška stratifikuotoje visuomenėje

Analizuojant socialinę stratifikaciją tikslinga į analizės plotmę įvesti dar vieną reikšmingą socialinės nelygybės sąvoką. Socialinės nelygybės sąvoka tarp individų visuomenėje gali būti aiškinama pakankamai paprastai – tai tam tikras visuomenės pasiskirstymas į *turinčius individus* ir *neturinčius individus*. Socialinė nelygybė tarp skirtingų visuomenės sluoksnių gali reikštis per gana įprastus ir visuotinai pripažįstamus veiksmus, tokius kaip pajamų nelygybė. Tai yra bene dažniausiai minima skurdo priežastis (Lazutka, 2003, p. 22). Pajamų nelygybė sukelia visuomenėje įvairias socialines problemas, generuoja nelygias galimybes ateinančioms kartoms, kelia laisvės veikti apribojimus bei autonomijos problemas. Netolygus išteklių pasiskirstymas menkina visuomenės solidarumą, kuris iš esmės vertingas dėl asmeninio saugumo jausmo, pagarbos. Taigi per pajamų nelygybę reiškiasi tiesioginė socialinė nelygybė visuomenėje (Wright, 2000). Iš esmės socialinė nelygybė reiškia, jog vieni iš pagrindinių socialinės stratifikacijos mato vienetų (nebūtinai pačios pajamos, bet faktiškai dėl pajamų skirtumų kilusios nelygybės) – turtas, prestižas, valdžia visuomenėje pasiskirsto netolygiai. Anot D. B. Grusky, skirtumai tarp individų kyla iš užimamos pozicijos visuomenėje ir priklauso nuo jų darbo, profesijos ir socialinio statuso ir pan. Socialinė nelygybė nulemia individo „*apdovanojimo paketą*“ (*reward pack*) arba kitaip jo turto „svorį“ visuomenėje (Grusky, 1994, p. 155). Lentelėje pateiktos D. B. Grusky išskirtos socialinės stratifikacijos išteklių rūšys: ekonominė, politinė, kultūrinė, socialinė, garbės ir orumo, civilinė, žmogiškųjų išteklių (žr. 1 lent.) (Grusky, 1994, p. 155). Pagal socialinės nelygybės prieigą būtų šios išteklių rūšys visuomenėje pasiskirsto netolygiai.

1 lentelė. Pagrindinės socialinės stratifikacijos sistemos turto, išteklių ir vertybių rūšys

Turto rūšis	Pavyzdys
Ekonominis turtas	Nuosavybės santykiai žemės ūkio, gamyklų, įmonių atžvilgiu. Likvidus turtas, žmonės (vergai), darbo jėga (darbininkai).
Politinis turtas	Namų ūkio institucija (galva), darbo santykiai (vadovas), valstybės ir socialiniai santykiai (įstatymų instancijos), lyderystė.
Kultūrinis turtas	Aukštos manieros, privilegijuotas gyvenimo stilius
Socialinis turtas	Prieiga prie aukšto statuso visuomenėje socialinių tinklų, ryšių, asociacijų, narystė partijose, uždaruose klubuose.
Garbė ir orumas	Prestižas ir gera reputacija, pagarba visuomenėje
Civilinis turtas	Žodžio teisė, teisė jungtis dalyvauti asociacijų veikloje, teisė dalyvauti rinkimuose, turo sutarčių teisė
Žmogiškieji ištekliai	Įgūdžiai, ekspertinės žinios darbe, formalusis švietimas, žinios

Šaltinis: David B. Grusky. The contours of social stratification. Westview Press. 1994

Anot D. B. Grusky, daugeliu atvejų šis netolygus turto pasiskirstymas visuomenėje yra nulemtas individui gimstant arba ankstyvosios jo socializacijos metu. Tokiu atveju pranašumas yra įgyjamas be jokių pastangų, jei jį lygintumėme su ateityje jiems atitenkančia nauda. (Grusky, 1994, p. 155). Ši tezė implikuoja panašumus su skurdo kultūros teorija. Taigi teigdami, jog daugeliu atvejų socialinio turto rūšys yra įgyjamos gimstant, kitaip tariant, „paveldimos“, galime interpretuoti, jog tokiu atveju gali būti paveldimas ir socialinio turto nepriteklis arba netolygus jo pasiskirstymas tarp individų ar stratų. Ir nors visiško lygybės ženklą tarp šių tezių dėti negalime, galime išvelgti problematiką, kurią mikro mastu apibrėžia skurdo kultūros teorija. Pastarosios teorijos pagrindinis argumentas, kaip jau aptarta 1.2. skyrelyje, yra tai, kad tam tikri individai perduoda marginalias savybes savo artimiesiems iš kartos į kartą, taip išlaikydami juos marginalų socialiniame sluoksnyje.

Turto rūšys, pateiktos 1 lentelėje, leidžia kiek plačiau pažvelgti į skurdo problematiką. Taikant socialinės nelygybės prieigą į skurdo raišką galime pažiūrėti ne vien tik iš ekonominės pusės kaip tai labiausiai įprasta daryti. Tačiau kadangi turtas socialinės nelygybės atžvilgiu yra išplėstas ir įvardinamas ne tik kaip ekonominis-materialinis, tai suteikia gerokai platesnį potencialaus nepritekliaus spektrą, kuris gali reikštis tarp skurstančiųjų.

Kaip ir minėta šio skyriaus 2.1. skyrelio pradžioje kasikinėje socialinės stratifikacijos teorijoje visuomenė dažniausiai skirstoma į tris stratas: aukščiausiąją, viduriniąją ir žemiausiąją, arba į penkias: aukščiausiąją, aukštesniąją, viduriniąją, žemesniąją ir žemutinę, tačiau gali būti ir kitokių

skirstymų, atsižvelgiant į visuomenės požymius. Tirdami Lietuvos gyventojų socialinius sluoksnius bei nelygybę tarp jų G. M. Pajuodienė ir A. Šileika išskyrė keturis Lietuvos visuomenei būdingus sluoksnius: žemutinį, tarpinį, vidurinį ir aukštutinį socialinius sluoksnius, būdingus šalies visuomenei (Pajuodienė, Šileika, 2003, p. 62). Analizuodami visuomenės stratifikaciją G. M. Pajuodienė ir A. Šileika pagrindiniais kriterijais laikė namų ūkių disponuojamas grynąsias pajamas bei namų ūkio galvos išsilavinimą (Pajuodienė, Šileika, 2003, p. 63). Taigi, tiriant svarbiausi kriterijai skirstant sluoksnius buvo materialiniai bei kultūriniai-žmogiškieji ištekliai. Šio tyrimo metu nustatyta, jog žemutinis socialinis sluoksniu lyginant su kitais pasižymėjo tuo, kad šiam sluoksniui buvo priskirta daugiausiai kaimo gyventojų, daugiausiai vaikų bei senyvo amžiaus asmenų, daugiausiai išlaikytinių. Taip pat pastebėta, jog čia prasčiausia padėtis pagal individų išsilavinimą. Nustatyta, jog šiame sluoksnyje daugiausia asmenų, kurių pagrindinės pajamos yra socialinės pašalpos (Pajuodienė, Šileika, 2003, p. 79). Taigi į šį sluoksnį pateko individai, kurių užimtumas yra labai ribotas – vaikai bei senyvo amžiaus asmenys yra apriboti ir negali dirbti dėl amžiaus bei sveikatos, išlaikytiniai savaimė save apibūdina kaip nepajėgius save aprūpinti asmenis. Kaimo gyventojai, galima daryti prielaidą, potencialiai daugiausiai senyvo amžiaus. Taip pat galime interpretuoti, jog kaimo regionuose prasčiau išvystyta darbo rinka, taigi kaimo gyventojų užimtumo galimybės dar ir dėl to yra mažesnės. Kitos priežastys gali būti nenoras dirbti, taip pat kaimo gyventojai gali būti kamuojami priklausomybių. Tokios interpretacijos ar bandymas ieškoti priežastingumo ryšių, žinoma, neatskleidžia tikrųjų priežasčių, nes tai tik interpretacija, tačiau faktai rodo, jog šio sluoksniu materialinių-ekonominių bei kultūrinių-žmogiškųjų išteklių rūšys yra itin kuklios.

Dar viena svarbi analizės dalis yra kito sluoksniu – tarpinio sluoksniu išskyrimas. G. M. Pajuodienės ir A. Šileikos tyrimas parodė, jog tarpiniam sluoksniui Lietuvoje priklauso apie pusė visos Lietuvos gyventojų. Šiam sluoksniui priklausantys individai pasižymi ženklia darbo stygiaus našta, todėl ir žemu pajamų lygiu (nors jis aukštesnis nei žemutinio sluoksniu). Disponuojamos lėšos šiame sluoksnyje sudaro tik 84 proc. šalies vidurkio (Pajuodienė, Šileika, 2003, p. 79). Abiejuose šiuose sluoksniuose opiausia įžvelgta problema laikomas užimtumo stoka bei tai, kad juose susitelkęs nemažas kiekis vaikų – žemutiniame – 30 proc., tarpiniame – 46 proc. (Pajuodienė, Šileika, 2003, p. 80). Šie iškalbingi skaičiai taip pat implikuoja prastą tarpinio sluoksniu padėtį Lietuvoje. Kaip ir žemutiniame sluoksnyje šiame sluoksnyje taip pat reiškiasi stipri materialinio-ekonominiu turto deprivacija. Abiejuose sluoksniuose pastebimas didelis vaikų skaičius kitaip – didelis išlaikytinių skaičius, nes vaikai yra nepajėgūs savęs aprūpinti.

Apibendrinant socialinės nelygybės raišką stratifikuotoje visuomenėje galima pasakyti, jog ji gali reikštis per skirtingas išteklių rūšis. Per skirtingas išteklių rūšis galime pažvelgti į skurdo

reiškinį kompleksiščiau, ne tik kaip į materialinį reiškinį. Tačiau tikriausiai ženklausios turto rūšys yra ekonominis turtas – darbas ir žmogiškieji ištekliai – išsilavinimas. Galų gale apibendrinant Lietuvos socialinių sluoksnių bruožus, galima pasakyti, jog šie duomenys ne tik rodo prastą žemutinio bei tarpinio sluoksnio apsirūpinimą materialiniais ištekliais, tačiau šiuose aiškinimuose taip pat galima įžvelgti ir tam tikrą grėsmę ar galimybę vystytis skurdo kultūrai, nes į pastaruosius sluoksnius patenka nemažas kiekis vaikų, kurie yra itin pažeidžiami.

2.3. Skurstančiųjų sluoksnio ypatumai

Skurstantieji dažnai gali būti vadinami vargetomis, benamiais, tylinčiąja klase. Benamių, varguomenės sluoksnio ypatumus Lietuvoje analizavo E. Kocai, A. Vosyliūtė, G. Maniukaitė, R. Baločkaitė, V. Kanopienė, S. Mikulionienė, J. Sadauskas ir kiti. Šiame skyrelyje analizuojami ir išskiriami esminiai skurstančiojo socialinio sluoksnio ypatumai, aprašyti mokslinėje literatūroje.

Savimonės trūkumas. Skurstantieji dažnai elementariausiai apibūdinami tiesiog kaip neturintys išteklių individai. Vis dėlto šio sluoksnio problematika yra platesnė nei finansiniai ištekliai. R. Baločkaitė analizuodama žemutinąją klasę pastebi, jog ši visuomenės dalis retai turi istorinį pojūtį, jiems trūksta klasinės savimonės. Tai individai, kurie daugiausia kreipia dėmesį į savo poreikius ir problemas, savo gyvenimo būdą. Esminė problema slypinti po šiomis tezėmis, kad vieningumo kaip klasės trūkumas trukdo individams išreikšti savo interesus (Baločkaitė, 2006, p. 2).

Aktyvumo stoka ir uždaras tapatumas. A. Vosyliūtė pabrėžia, jog marginalai yra mažiausiai nuo visuomenės institucijų priklausanti visuomenės dalis. Jie nėra arba yra menkai įtraukti į jų veiklą. Šiuo atveju minimos institucijos – tai institucijos, susijusios su darbo, sveikatos apsaugos, paslaugų, švietimo sferomis (Vosyliūtė, 2005, p. 35). Dinamiškoje, socialinių santykių tinklais suraizgytoje visuomenėje marginalai neranda sau vietos – jie nedalyvauja aktyvioje viešajame gyvenime, nekuria tarpasmeninių ryšių. Socialiniai ryšiai, apibūdinami kaip tam tikri ryšiai egzistuojantys tarp individų, socialinių grupių. Socialiniai ryšiai yra vienas iš svarbiausių socialinės atskirties aspektų (Kanopienė, Mikulionienė, 2004). Jie gali nulemti individų galimybes, gali padėti sudėtingose situacijose ar išeinant iš jų (Vosyliūtė, 2005, p. 36). Anot A. Vosyliūtės, žemutiniam visuomenės sluoksniui būdinga uždarumas (Vosyliūtė, 2005, p. 36). Tai reiškia jog socialiniai ryšiai, jei jie išvis yra vystomi, užsimezga tik su tokios pačios padėties individais. A. Vosyliūtė pastebi, jog marginalams būdingi itin silpni socialiniai ryšiai – menkas artimųjų (šeimų) bei stipriųjų ryšių buvimas (Vosyliūtė, 2005, p. 36). Todėl nedalyvaujant socialinėje veikloje ir menkai palaikydami ryšius su šeima, artimaisiais, skurstantieji dar labiau didina savo socialinę izoliaciją (Kavaliauskienė, Prascieniūtė, 2012, p. 77).

Socialinių santykių kūrimąsi tik marginaliame sluoksnyje galime aiškinti ir per skurdo kultūros teorijos prizmę. Individams sunku išeiti iš skurstančiųjų rato, nes jame jie įgyja vertybes, išmoksta išgyventi. Kadangi marginalų grupės yra uždaros, į jas patekę ir išmokę vietines taisykles individai nebemoka išeiti iš jų.

Kuklūs ištekliai. Dauguma marginalų – skurstančiųjų, vargetų yra iš dalies priklausomi nuo kitų. Jų ekonominis savarankiškumas yra nepilnavertis. Didelė dalis jų tenkinasi tuo, ką duoda kiti, ką randa konteineriuose, gauna iš labrados. Neieškant priežasčių kodėl, galime teigti, jog skurdžių materialinis turtas labai ribotas ir faktiškai nepriklausomas nuo jų pačių, o labiau nuo maloningos aplinkos (Vosyliūtė, 2005, p. 37).

Būsto problematika. Būsto neturėjimas – svarbiausia marginalų bėda. Tai kas trečio skurdžiaus bėda. Dauguma skurstančiųjų gyvena sandėliukuose, palapinėse, rūsiuose, šiltesniu metų laiku upių krantinėse, miškeliuose. Nakvynės namai nėra išeitis, nes dauguma vargetų nesugeba prisitaikyti prie juose keliamos tvarkos reikalavimų (Vosyliūtė, 2005, p. 38).

Alkoholio vartojimas. Ši ypatybė, A. Vosyliūtės, pastebima kaip viena iš svarbiausių, išskiriančių skurstančiuosius iš kitų visuomenės sluoksnių. Jos teigimu ši ypatybė būdingesnė miesto vargetoms, leidžianti lengviau išgyventi šaltuoju metų periodu. Taip pat alkoholio vartojimas reiškiasi kaip socializacija, ryšių mezgimas su kitais marginalų atstovais (Vosyliūtė, 2005, p. 37).

Tikėjimas. G. Maniukaitė rašo, jog tikėjimas yra viena iš išskirtinių savybių, kuria pasižymi dauguma vargetų. Atsidūrę kraštutinėse situacijose skurdžiai yra linkę pasikliauti Dievo malone (Maniukaitė, 2007, p. 52). Čia galime įžvelgti bejėgiškumo prošvaistes, taip pat abejingumą ir ambicijų trūkumą. Šią įžvalgą galima paaiškinti remiantis individualistine skurdo aiškinimo teorija. Skurdžiai, praradę viltį, nesiima jokios veiklos, kuri padėtų jiems išbristi iš keblios padėties, o tiesiog palieka bėdas spręsti kitiems arba pasikliauna Dievo malone.

Apibendrinant aptartus skurstančiųjų ypatumus galima pasakyti, jog juos galime išskirti į dvi esmines grupes. Pirmajai grupei priklausytų ypatumai, kuriuos tam tikru lygmeniu galima sieti su individo asmeninėmis savybėmis (tikėjimas, alkoholio vartojimas, savimonės trūkumas, aktyvumo stoka ir uždaras tapatumas). Taip pat reiktų pastebėti, kad tarp šių ypatumų ir skurdą aiškinančių teorijų, šiuo atveju labiausiai tiktų individualistinė ir skurdo kultūros teorijos, galime rasti daug sąsajų. Kita grupė ypatumų yra labiau atspindinti tiesioginį vargetų nepriteklių. Šiai grupei galima priskirti būsto bei išteklių problemas. Taigi pirmąją grupę galime interpretuoti kaip individo ketinimus kažką daryti, nulemtus jo asmenybės, o antrąją grupę galime traktuoti kaip veiksmų atlikimo arba neatlikimo pasekmes.

3. LIETUVOS GYVENTOJŲ SKURDO RAIŠKA: SKURDO RODIKLIŲ ANALIZĖ

Teorinėje dalyje atlikta skurdo sampratos ir matavimo analizė, apibrėžta skurdo sąvoka, išanalizuotos skurdo atsiradimą aiškinančios teorinės prieigos. Šiame skyriuje pateikiami lyginamosios statistinės analizės rezultatai, atskleidžiantys skurdo raiškos kaitos tendencijas Lietuvos visuomenėje 2005-2011 m. laikotarpiu.

3.1. Tyrimo organizavimas ir metodai

Tyrimo metodologija. Lyginamoji statistinių duomenų analizė buvo atlikta siekiant atskleisti įvairias skurdo raiškos (iš esmės materialinio) tendencijas Lietuvoje. Taip pat statistine duomenų analize buvo siekiama patikrinti kaikuriuos teorinius skurdo raiškos aspektus, aptartus teorinės dalies skyriuose.

Statistinėje analizėje detaliam aiškinamam rodikliams bei siekiama atskleisti jų kitimo Lietuvoje tendencijas per septynerius metus. Tyrime analizuojama, kaip skurdas paliečia individus skirtingose geografinėse vietovėse, skirtingus namų ūkius bei įvairias Lietuvos gyventojų grupes. Kadangi statistiniai duomenys yra pakankamai reprezentatyvūs, jų pagrindu galima daryti platesnius apibendrinimus. Tikimasi, jog šis tyrimas padės plačiau suvokti praktinį, o ne teorinį skurdo reiškimą tarp Lietuvos gyventojų bei opiausias jo sritis Lietuvos valstybės mastu.

Tyrimo metodas – lyginamoji statistinių duomenų analizė (antrinė kiekybinių duomenų analizė). Analizės duomenų šaltiniai – Statistikos departamento atliktų tyrimų duomenys. Daugiausia analizei naudojami įvairūs skurdo rizikos lygio rodikliai pagal skirtingus požymius: namų ūkio tipą, amžiaus grupę, gyvenvietę ir pan. Taip pat analizei naudojami Statistikos departamento 2005-2011 m. metinių leidinių „Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos“ pateikti duomenys.

Tyrimo duomenų apimtis. Atliktai statistinių duomenų analizei pasirinktas 2005-2011 m. laikotarpis. Toks laikotarpis pasirinktas dėl to, kad iki 2004 m. skurdo rizikos lygio rodiklių matavimui Statistikos departamente buvo naudojami „Namų ūkių biudžetų“ tyrimų duomenys, o nuo 2005 m. „Gyventojų pajamų ir gyvenimo sąlygų“ tyrimų duomenys. Taigi siekiant išlaikyti tyrimo rezultatų vientisumą bei norint juos korektiškai palyginti ankstesnių nei 2005 m. tyrimų rezultatai nenaudojami. Duomenys apie tam tikrus rodiklius pateikiami trumpesnio laikotarpio (2007-2011 m. arba 2008-2011 m.), nes statistinė informacija apie juos nėra pateikta, arba negali būti palyginama dėl skirtingos metodikos panaudojimo skirtingu laikotarpiu.

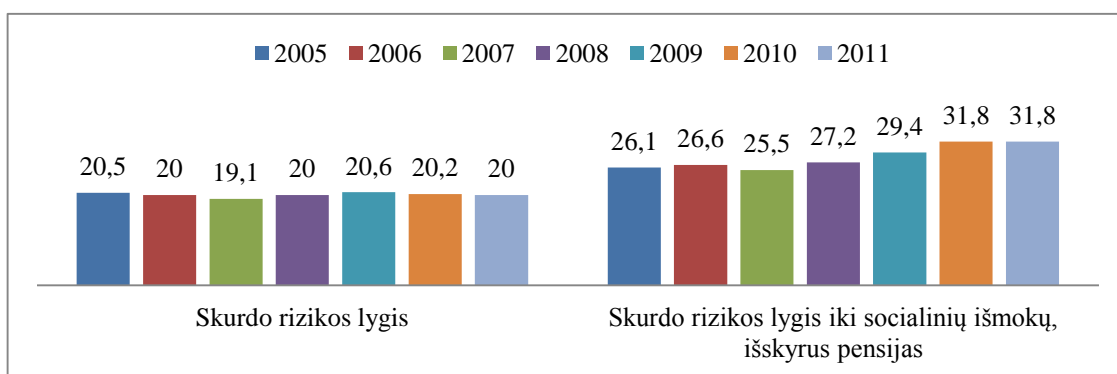
3.2. Tyrimo duomenų analizė

Šiame skyrelyje analizuojami aktualūs skurdo rodikliai pagal įvairius požymius. Skurdo rodikliai suskirstyti į pagrindines grupes: skurdo rizikos lygis pagal gyvenamąją vietovę; skurdo rizikos lygis pagal amžių; skurdo rizikos lygis pagal užimtumo statusą; namų ūkių pasiskirstymas pagal vertimosi sudėtingumo lygį; namų ūkių pasiskirstymas pagal patiriamą ekonominių sunkumų našta; namų ūkių būsto problematika. Šalia šių rodiklių grupių taip pat analizuojami ir kiti susiję rodikliai kaip socialinių pašalpų gavėjai bei išlaidos socialinėms pašalpoms, skurdo rizikos lygis Lietuvoje. Taigi, analizuojama, kaip skurdas reiškiasi tarp Lietuvos gyventojų, koks yra tiesioginis materialinių išteklių, vertybių stygius namų ūkiuose.

3.2.1. Lietuvos skurdo rizikos lygio ir ribos kaitos tendencijos

1 pav. pateikti skurdo rizikos lygio Lietuvoje septynerių metų duomenys. 1 paveiksle matyti, jog skurdo rizikos lygis po socialinių išmokų Lietuvoje iš esmės nekinta septynerius metus. Didžiausias pokytis nesiekia 2 proc. O nuo 2005 m., kai užfiksuotas skurdo lygis siekė 20,5 proc. skurdo rizikos lygis 2011 m. sumažėjo tik pusę proc. Skurdo rizikos lygis vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį siekė kiek daugiau nei 20 proc.

Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų Lietuvoje analizuojamu laikotarpiu svyravo palyginti nedaug ir iš esmės visą laikotarpį augo. Išimtis yra 2007 m., kai rodiklio reikšmė per visą laikotarpį buvo mažiausia – 25,5 proc. Per septynerių metų laikotarpį skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų Lietuvoje išaugo 5,7 proc. ir pasiekė beveik 32 proc. Vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį skurdo rizikos riba iki socialinių išmokų siekė kiek daugiau nei 28 proc.

1 pav. Skurdo rizikos lygis Lietuvoje procentais

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“

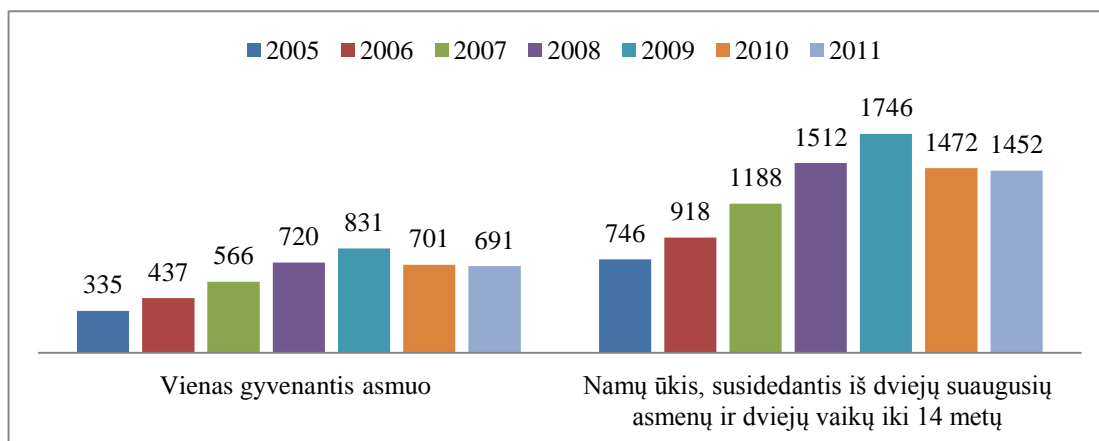
<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1333&PHPSESSID=8927d8f42af762110990bb7d722831d7>

Reikėtų pastebėti, kad iškelta pirmoji hipotezė, kurioje manoma, jog skurdo rizikos lygis Lietuvoje nuo 2005 m. iki 2011 m. išaugo, o ne sumažėjo, iš dalies pasitvirtino – po socialinių išmokų skurdo lygis neišaugo, tačiau iš esmės ir nesumažėjo. Tačiau iki socialinių išmokų skurdo rizikos lygis padidėjo keliais procentais.

Siekiant detaliau išanalizuoti skurdo reiškinį toliau analizuojama skurdo rizikos riba. Skurdo rizikos riba yra išreikšta asmeniui ar ūkiui reikalinga tam tikra pinigų suma per mėnesį, kuri nustatyta valstybėje. Šio rodiklio kaita analizuojama dviejų stambių gyventojų grupių atžvilgiu – vienas gyvenantis asmuo ir namų ūkiai, susidedantys iš dviejų suaugusiųjų ir dviejų vaikų iki 14 m.

Skurdo riba (žr. 2 pav.) nuo 2005 m. iki 2009 m. Lietuvoje augo tiek vienam gyvenančiam asmeniui tiek namų ūkiui, susidedančiam iš dviejų suaugusiųjų ir dviejų vaikų. Lyginant su 2005 m. riba 2009 m. padidėjo apie beveik 150 proc. vienam asmeniui ir apie 135 proc. namų ūkiui susidedančiam iš dviejų suaugusiųjų ir dviejų vaikų. Skurdo rizikos ribos skirtumas tarp 2005 m. ir 2009 m. metų buvo net 1000 Lt namų ūkių atveju ir 496 Lt vieno gyvenančio asmens atveju. Skurdo riba pradėjo mažėti 2010 m., kai ji siekė 1472 Lt per mėnesį namų ūkiams su dviem vaikais ir dviem suaugusiais ir 701 Lt vienam asmeniui. 2011 m. ji buvo dar 10 Lt ir 20 Lt žemesnė ir atitinkamai abiejuose matavimo vienetuose siekė 691 Lt ir 1452 Lt.

Mažiausia skurdo rizikos riba tiek vienam gyvenančiam asmeniui, tiek analizuojamam namų ūkio tipui buvo 2005 m. – 335 Lt ir 746 Lt atitinkama. Didžiausia skurdo rizikos riba abiejų grupių atžvilgiu buvo 2009 m., kai skurdo rizikos riba siekė 831 Lt vienam asmeniui ir 1746 Lt namų ūkiams su dviem suaugusiais ir vaikais.

2 pav. Skurdo rizikos riba Lietuvoje litais per mėnesį

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080301: Skurdo rizikos riba. Požymiai: namų ūkio tipas). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Skurdo rizikos ribos rodiklis turi įtakos apskaičiuojant skurdo rizikos lygį šalyje, nes skurdo rizikos riba yra laikoma 60 proc. vidutinės žmogaus pajamų per metus. Kuo didesnės vidutinės

metinės pajamos, tuo didesnė apskaičiuojama skurdo rizikos riba, o kuo didesnė skurdo rizikos riba, tuo didesnė tikimybė, kad žmogus patenka į skurdo rizikos lygį, nes pajamos tarp gyventojų pasiskirsto netolygiai. Taigi svyruojant vidutinėms pajamoms svyruoja ir skurdo rizikos lygio procentas.

Apibendrinant galima pasakyti tai, kad skurdo lygis Lietuvoje teoriškai yra linkęs augti. Vis daugiau Lietuvos gyventojų patenka ties ta riba, kurioje atsidūrę asmenys traktuojami kaip skurstantieji. Jie susiduria su išteklių trūkumo problemomis. Nors skurdo rizikos lygis po socialinių išmokų yra panašus visu analizuojamu laikotarpiu (lyginant 2005 m. su 2011 m. jis nukrito 0,5 proc.), tačiau skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų išaugo 5,7 proc. Pastarasis rodiklis indikuoja, kad be valstybės paramos gyventojams išsiversti būtų ganėtinai sunku. Tokie gyventojai Lietuvoje 2011 m. sudarė beveik 32 proc. Kaip aptarta šiame darbe anksčiau, analizuojant skurdo sampratą bei matavimą (1. 1.), asmens materialiniai ištekliai turėtų būti tokie, kad žmogus galėtų užsitikrinti kūrybingą, ilgą, *orų ir garbingą gyvenimą*. Siejant skurdo rizikos lygio rodiklių analizę su šiuo teiginiu galima interpretuoti, kad padėtis, kai žmogus negali pats savęs pakankamai išlaikyti bei aprūpinti, o siekiant išgyventi jam būtina valstybės pagalba, gali pakenkti jo orumui, garbei, savivertei. Žmogus, negebantis savarankiškai aprūpinti savęs, savo šeimos, gali jaustis nevisavertis visuomenėje, nes gyvena ne pagal tokius pačius standartus kaip kiti sociumo atstovai. Taigi, rodiklis atskleidžia neigiamą žmogaus socialinio gyvenimo aspektą.

Apibendrinant skurdo rizikos ribos pasikeitimus, galima pasakyti, jog vystantis šalies ekonomikai skurdo rizikos ribos išraiška kinta atitinkamai ir tai yra normalu. Visgi vienareikšmiškai konstatuoti, ar šie pokyčiai yra teigiami, ar neigiami, sudėtinga, nes vertinant iš teorinės pusės augant valstybės ekonominiam lygiui proporcingai turėtų augti ir žmonių materialiniai ištekliai. Tačiau šiuolaikinė, moderni visuomenė dažniausiai yra susisluoksniavusi ir ištekliai joje pasiskirsto netolygiai. Į skurdo rizikos ribos kaitą galima pažiūrėti iš tokios perspektyvos – skurdo rizikos riba lyginant su 2005 m. padidėjo daugiau nei du kartus. Tai reiškia, jog išgyventi individui 2011 m. reikėjo daugiau materialinių išteklių nei anksčiau, pavyzdžiui, 2005 m. Žiūrint iš asmens perspektyvos, kuris patiria materialinę deprivaciją, padidėjusią skurdo rizikos ribą galima būtų interpretuoti kaip neigiamą pokytį, jo atžvilgiu. Taigi išteklių stygių patiriančiam žmogui anksčiau apsirūpinimui reikėjo mažiau materialinių išteklių, o padidėjus skurdo rizikos ribai, šiam žmogui reikės daugiau išteklių, todėl jam bus dar sunkiau apsirūpinti ir užsitikrinti gerovę bei nepatekti į skurstančiųjų asmenų kategoriją. Turint omenyje, kad išteklių pasiskirstymas visuomenėje yra netolygus, skurdo rizikos ribos augimas gali indikuoti skurstančiųjų augimą ir kartu padėties sunkėjimą.

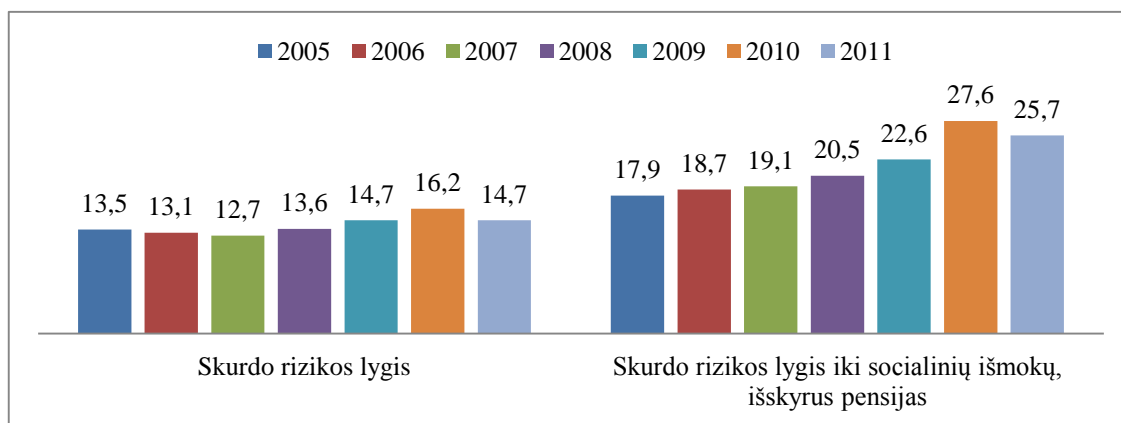
3.2.2. Skurdo rizikos lygio rodiklių analizė pagal gyvenamąją vietovę

Remiantis geografine skurdo teorija, kuri analizuota anskesniame darbo skyrelyje (1. 2.), skurdas yra paplitęs nevienodai ir dėl ekonominės aglomeracijos susiskaidęs į klasterius. Vieni klasteriai galingesni, juose reiškiasi galia, o skurdo raiška yra maža, kiti yra nustumti į šalį, praradę ekonominę poziciją bei stabilumą. Šiame skyrelyje skurdo rodikliai analizuojami iš geografinės perspektyvos, kuri mums savotiškai leis patikrinti geografinės teorijos prielaidas. Šiuo atveju klasteriams galime priskirti tris Lietuvos „vietoves“: *didieji miestai*, *miestai* ir *kaimas*. Nors kiekviena vietovė atskirai nėra viena visuma, t. y. suprantama, kad miestai Lietuvoje yra išsidėstę po visą jos teritorijos plotą, o ne vienas šalia kito ir šiaip nesudaro vientiso klasterio, tačiau kaip visuma, toks vietovių tapatinimas su vientisu klasteriu leidžia detaliau pažvelgti į susidariusią padėtį Lietuvoje.

Remiantis geografine skurdo aiškinimo teorija klasteriai, šiuo atveju vietovės, turėtų būti ekonomiškai stipresnės ir silpnesnės. Interpretuojant galima būtų sakyti, jog didieji miestai yra ekonomiškai stipriausia vietovė – daugiausiai darbo vietų, turtingiausi gyventojai, aktyviausia ekonominė veikla, miestai užimtų vidurinę poziciją, o kaimo vietovės, kadangi jose mažiausiai išvystyta ekonominė veikla ir yra didelis darbo vietų trūkumas, ekonomiškai silpniausia vietovė. Taigi didžiuosiuose miestuose turėtų būti geriausia padėtis skurdo mažėjimo atžvilgiu, o kadangi skurdas turėtų būtų išstumtas į silpnesnes teritorijas, silpnesnės teritorijos turėtų būtų miestai ir kaimo regionai.

3 pav. pavaizduota skurdo rizikos lygio kaita mieste. Skurdo lygis mieste aukščiausias buvo 2010 m. Tada jis siekė 16,2 proc., o iki socialinių išmokų net 27,6 proc. Žemiausias skurdo rizikos lygis buvo 2007 m., kai jis siekė 12,7 proc., o iki socialinių išmokų 2005 m. – 17,9 proc. Galime pastebėti, jog skurdo rizikos lygis nuo 2005 m. iki 2007 m., nors ir neženkliai krito, o nuo 2007 m. augo iki 2010 m., kai jis pasiekė aukščiausią tašką per septynerius metus ir tada vėl pradėjo kristi. 2011 m. šis rodiklis siekė 14,7 proc.

Iki socialinių išmokų skurdo rizikos lygio kaita kiek kitokia. Nuo 2005 m. šis rodiklis iki pat 2010 m. išaugo beveik 10 proc. 2011 m. šio rodiklio reikšmė nukrito apie du proc. iki 25,7 proc. Per analizuojamą laikotarpį nuo 2005 m. iki 2011 m. skurdo rizikos lygis mieste išaugo apie 1,2 proc., o skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų padidėjo net 7,8 proc.

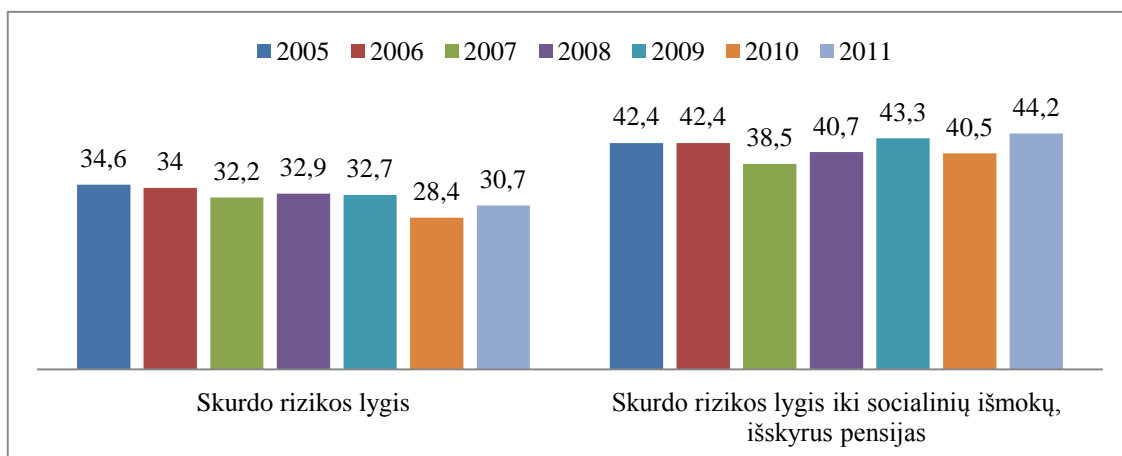

3 pav. Skurdo rizikos lygis mieste procentais

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080302: Skurdo rizikos lygis. Požymiai: gyvenamoji vietovė). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Skurdo rizikos lygio procentinė išraiška kaime 2005-2006 m. (žr. 4 pav.) siekė apie 34,3 proc. 2007 m. ji nukrito apie 2 proc. ir iš esmės nekito trejus metus nuo 2007 m. iki 2009 m. ir siekė vidutiniškai apie 32,6 proc. Didžiausias skurdo rizikos lygis kaime užfiksuotas 2005 m. – 34,6 proc. Mažiausias skurdo lygis kaime užfiksuotas 2010 m., jo riba tada buvo 28,4 proc. Tačiau šis rodiklis 2011 m. pakilo iki 30,7 proc. Visgi, galima pasakyti, jog skurdo rizikos lygis Lietuvos kaime yra tendencingai aukštas, apimantis tik truputį mažiau nei trečdalį kaimo gyventojų. Analizuojamo laikotarpio skurdo rizikos lygio vidurkis kaime – 32,21 proc. Kalbant apie skurdo rizikos lygį iki socialinių išmokų galime pastebėti, jog 2011 m. šis rodiklis buvo didžiausias per visą laikotarpį ir siekė net 44,2 proc. Iš statistikos galime įžvelgti ir socialinių išmokų skurstantiesiems reikšmę, galime daryti prielaidą, jog kiek mažiau nei pusė Lietuvos kaimo gyventojų susidurtų su itin didelėmis problemomis susijusiomis su jų gerove, jei negautų socialinių išmokų. 2011 m. dėl socialinių išmokų kaimo skurdo rizikos lygį pavyko sumažinti 13,5 proc., 2010 m. – apie 12 proc., 2009 m. – 10,6 proc., 2007 m. ir 2008 m. – vidutiniškai apie 7 proc., 2006 m. ir 2005 m. vidutiniškai apie 8,1 proc.

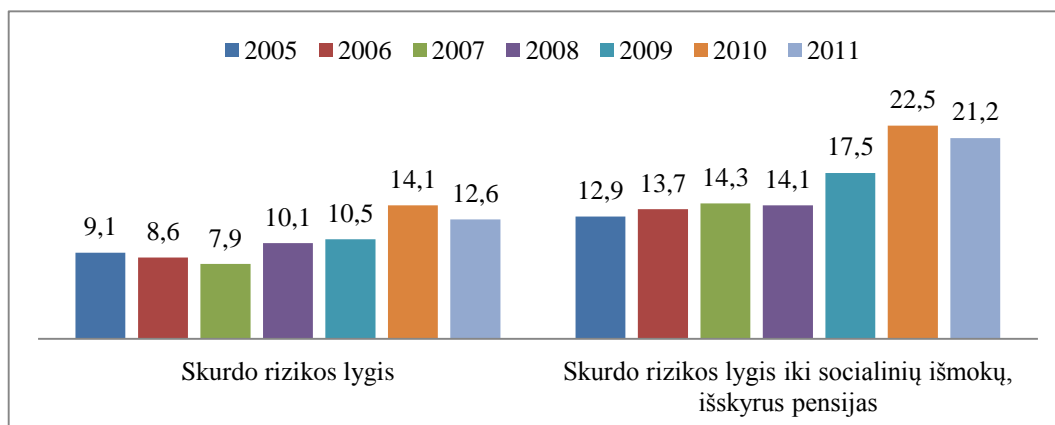
Taigi, suformuluota hipotezė, jog skurdo rizikos lygis ir ekonominių bei būsto problemų mastas Lietuvos kaimo vietovėse nuo 2005 m. iki 2011 m. išaugo, iš dalies nepasitvirtino. Statistinės analizės duomenys rodo, jog skurdo rizikos lygis kaime 2011 m. lyginant su 2005 m. sumažėjo beveik 4 proc., taigi pirmoji hipotezės dalis nepasitvirtino.

4 pav. Skurdo rizikos lygis kaime procentais

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080302: Skurdo rizikos lygis. Požymiai: gyvenamoji vietovė). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

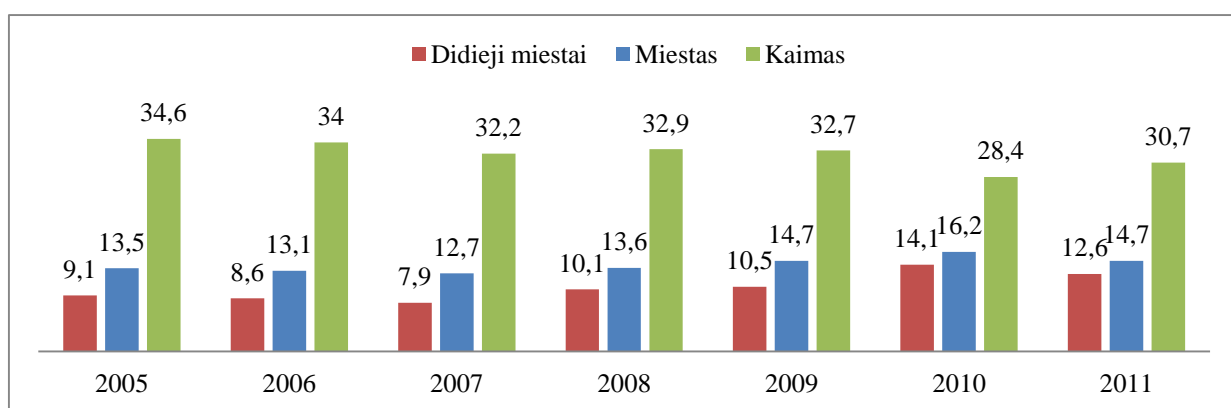
5 pav. pateiktas skurdo rizikos lygis didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Skurdo rizikos lygis didžiuosiuose miestuose aukščiausias buvo 2010 m., žemiausias 2007 m., kai jis atitinkamai siekė 14,1 proc. ir 7,9 proc. Kalbant apie skurdo rizikos lygį iki socialinių išmokų, šis rodiklis aukščiausias buvo 2010 m., bet skirtingai nei bendras skurdo rizikos lygio rodiklis žemiausias jis buvo 2005 m. ir siekė atitinkamai 22,5 proc. ir 12,9 proc. Pastebėtina yra tai, jog nuo 2005 m. skurdo rizikos lygis didžiuosiuose miestuose krito iki 2007 m. Po to iki 2010 m. rodiklio reikšmė augo ir tik 2011 m. jis pradėjo kristi. Iki socialinių išmokų skurdo rizikos lygio duomenys kiek kitokie. Galime sakyti (su 2008 m. išimtimi – priešais nuo 2007 m. 0.2 proc.), jog nuo 2005 m. šis rodiklis augo ir per šešerius metus 2011 m. padidėjo beveik 10 proc. Nuo 2011 m. jis taip pat pradėjo mažėti.

5 pav. Skurdo rizikos lygis didžiuosiuose miestuose procentais

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080302: Skurdo rizikos lygis. Požymiai: gyvenamoji vietovė). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Analizuojant skurdo rizikos lygį pagal gyvenamąsias vietas verta palyginti santykį tarp tų vietovių. 6 pav. pateikti duomenys apie tris stambias gyvenamųjų vietovių grupes. Duomenys atskleidžia aiškias tendencijas septynerių metų laikotarpyje, kurias teoriškai galime sieti su geografinės skurdo atsiradimo aiškinimo teorijos prielaidomis. Pirmiausia galime pastebėti akivaizdų geografinį skurdo pasiskirstymą tarp šių trijų vietovių. Visu analizuojamu laikotarpiu kaimo vietovėse (silpniausia ekonomiškai teritorija) skurdo rizikos lygis buvo aukščiausias, nors lyginant 2005 m. su 2011 m. jis pakankamai tendencingai mažėjo ir nukrito beveik 4 proc. Mažiausias skurdo rizikos lygis buvo didžiuosiuose miestuose. Nepaisant to, kad skurdo rizikos lygis lyginant 2005 m. su 2011 m., čia išaugo 3,5 proc. tai galingiausia teritorija geografiniu atžvilgiu.

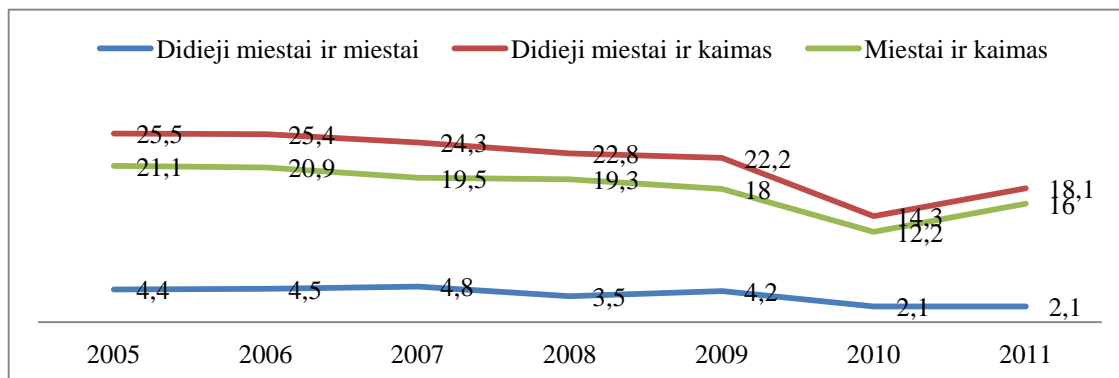

6 pav. Skurdo rizikos lygio pagal gyvenamąją vietovę perspektyva Lietuvoje 2005–2011 m.

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080302: Skurdo rizikos lygis. Požymiai: gyvenamoji vietovė). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

7 pav. pateikti skurdo rizikos lygio kaitos metiniai pokyčiai Lietuvos gyvenamosiose vietovėse. Lyginant su miestų visuma, Lietuvoje skurdo rizikos lygis didžiuosiuose miestuose buvo mažesnis vidutiniškai 3,65 proc. Nuo 2005 m. iki 2011 m. pastebimas neigiama tendencija – atotrūkis tarp miestų ir didžiųjų miestų mažėja (2005 m. – 4,4 proc., 2011 m. – 2,1 proc.), tačiau skurdo rizikos lygis didėja. Atotrūkio sumažėjimas indikuoja didžiųjų miestų ir miestų supanašėjimą skurdo rizikos lygio atžvilgiu. Tuo tarpu didžiuosius miestus lyginant su kaimu, padėtis gerokai kontrastingesnė. Per septynerius metus skirtumas tarp šių geografinių vietovių vidutiniškai siekė beveik 22 proc. Didžiausias kontrastas buvo 2005 m., kai jis siekė 25,5 proc. Atotrūkis tarp miesto ir kaimo vidutiniškai per septynerius metus siekė apie 18 proc. Didžiausias atotrūkis užfiksuotas 2005 ir 2006 metais kai jis siekė apie 21 proc. Mažiausias – 2010 m. – 12,2 proc. Atotrūkis tarp kaimo ir didžiųjų miestų bei kaimo ir miestų, per septynerius metus yra linkęs mažėti, tačiau, galima teigti, jog vis dar išlieka pakankamai didelis – atitinkamai 18,1 proc. ir 16

proc. Visgi galime pastebėti tai, kad skurdo rizikos lygis iš esmės geografinėse vietovėse linkęs persiskirstyti. Lyginant 2005 m. su 2011 m., skurdo rizikos lygis didėja miestuose ir didžiuosiuose miestuose, tačiau mažėja kaimo vietovėse.

7 pav. Skurdo rizikos lygio kaitos metiniai skirtumai tarp Lietuvos gyvenviečių procentais

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant galima pasakyti, jog analizuojant skurdo rizikos lygio kaitą iš geografinės perspektyvos, matyti akivaizdūs skirtumai tarp pateiktų vietovių. Skurdo rizikos lygio pagal gyvenamąją vietovę rodiklių grupėje teigiamas pokytis pastebimas tik viename iš šešių analizuotų rodiklių. Taip pat galima pasakyti, jog situacija skurdo rizikos lygio atžvilgiu pagerėjo tik Lietuvos kaimo gyvenvietėse. Tiek mieste, tiek didžiuosiuose Lietuvos miestuose, lyginant 2011 m. su periodo pradžia 2005 m., skurdo rizikos lygis išaugo. Taigi, analizuojant skurdo rizikos lygį pagal gyvenamosios vietovės požymius, galima teigti, jog padėtis skurdo atžvilgiu pablogėjo. Taip pat reikia paminėti, jog suformuluota hipotezė, kad skurdo rizikos lygio skirtumai 2005-2011 m. buvo didesni tarp didžiųjų miestų ir kaimo nei tarp miestų ir kaimo gyvenviečių pasitvirtino. Lyginant 2005-2011 m. kiekvienų metų duomenis, visais atvejais atotrūkis tarp didžiųjų miestų ir kaimo gyvenviečių buvo didesnis nei tarp miestų ir kaimo gyvenviečių.

3.2.3. Skurdo rizikos lygio analizė pagal amžiaus grupes

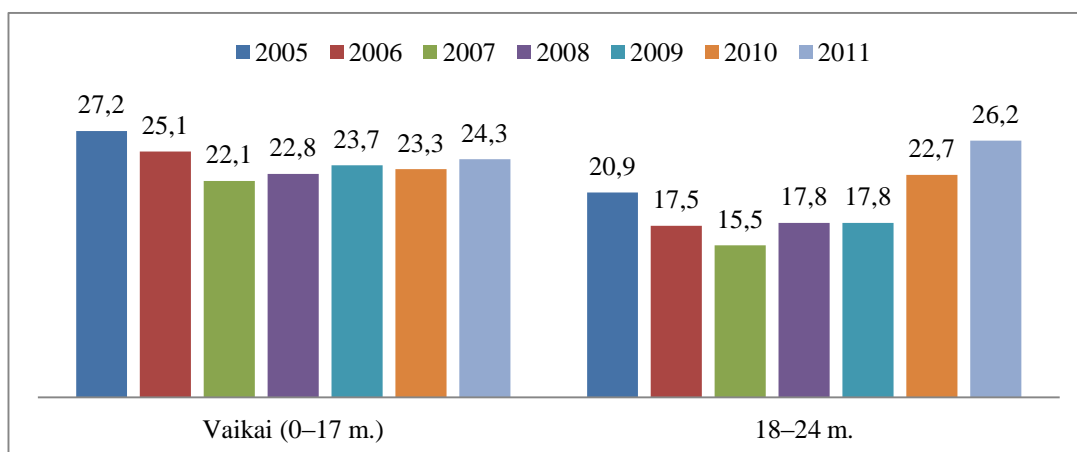
Kitas aktualus analizei aspektas – amžius. Lietuvos gyventojų skurdo rizikos lygis pagal amžių analizuojamas penkiose grupėse: vaikai (0–17 m.), 18–24 m., 25–49 m., 50–64 m. ir 65 ir vyresni. Skurdo rizikos lygio analizė pagal amžių ne tik atskleidžia skurdo lygio pasiskirstymą tarp skirtingų amžiaus grupių, tačiau tikimasi, jog ši analizė suteiks daugiau informacijos apie skurdo perdavimo iš kartos į kartą galimybę.

Vaikų (0-17 m.) skurdo rizikos lygis (žr. 8 pav.) 2005-2006 m. siekė atitinkamai 27,2 proc. ir 25,1 proc. ir buvo aukščiausias per analizuojamą laikotarpį. Skurdo lygis 2007 m. nukrito dar

keliais procentais iki 22,1 proc., o iki 2011 m. išaugo iki 24,3 proc. Mažiausias vaikų skurdo rizikos lygis užfiksuotas 2007 m., kai jis siekė 22,1 proc. Aukščiausias – 2005 m. – 27,2 proc. Itin aiškios tendencijos vaikų skurdo rizikos lygio atžvilgiu negalima įžvelgti. Rodiklio pokytis svyruoja tai aukštyn, tai žemyn. Visgi, galima pasakyti, jog vaikų skurdo rizikos lygis visu analizuojamu laikotarpiu yra panašiai aukštas – skursta apie ketvirtį arba penktadalį vaikų Lietuvoje.

Jaunimo skurdo rizikos lygio kitimas (žr. 8 pav.) analizuojamu laikotarpiu gana banguotas. 2005 m. rodiklis buvo palyginti aukštas ir siekė beveik 21 proc. Nuo 2006 m. iki 2007 m. situacija pradėjo gerėti ir rodiklio reikšmė nukrito 5,4 proc. bei pasiekė žemiausią reikšmę per visą analizuojamą laikotarpį – 15,5 proc. Tačiau po to jaunimo sluoksnyje skurdo rizikos lygis pradėjo sparčiai augti. Skurdo lygis 18-24 m. asmenų grupėje 2008-2009 m. nekito ir išliko – 17,8 proc. 2010 m. skurdo lygis, lyginant su 2009 m., pakilo 4,9 proc., o 2011 m. dar 3,5 proc. 2011 m. užfiksuotas aukščiausias skurdo rizikos lygis tarp jaunų asmenų per visą analizuojamą laikotarpį – 26,2 proc. Skurdo rizikos lygis tarp šių asmenų lyginant su analizuojamo periodo pradžia, 2005 m. išaugo apie 6 proc.

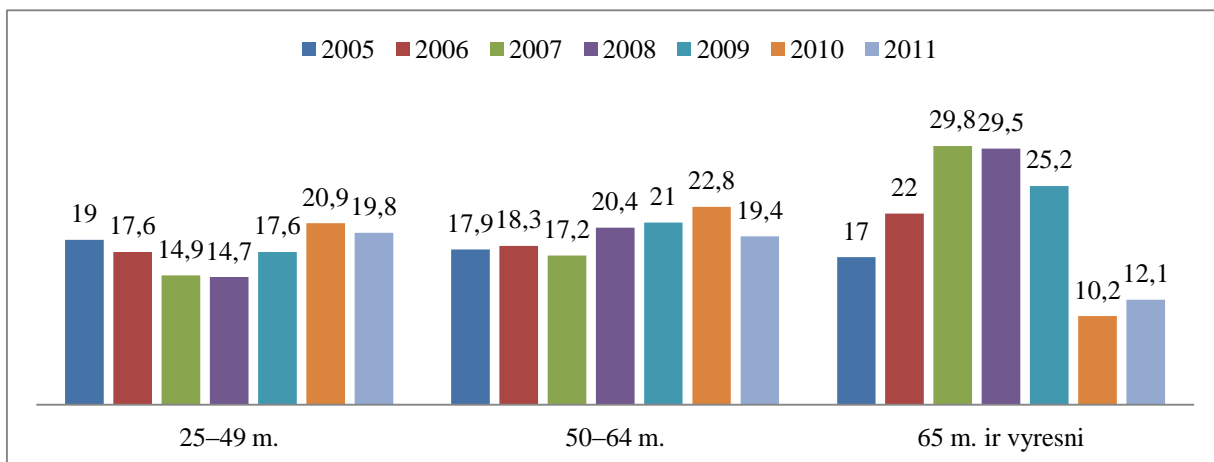
8 pav. Asmenų iki 24 m. skurdo rizikos lygis Lietuvoje procentais

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080303: Skurdo rizikos lygis. Požymiai: amžius). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

9 pav. analizuojamas 25-49 m., 50-64 m. ir 65 ir vyresnių amžiaus grupių skurdo rizikos lygis. 25-49 m. asmenų grupėje skurdo rizikos lygis 2005 m. siekė 19 proc., tačiau jau nuo 2006 m. jis pradėjo mažėti iki 2007-2008 m. Pastaraisiais metais skurdo rizikos lygis šioje amžiaus grupėje, galima sakyti, buvo stabilizavęsis ir siekė apie 14,8 proc. Tačiau po kelių metų kritimo rodiklio reikšmės pradėjo didėti ir nuo 2009 m. iki 2010 m. skurdo lygis šioje amžiaus grupėje pasikeitė kiek mažiau nei 3 proc. bei pasiekė beveik 21 procentinę dalį. 2011 m. 25–49 m. asmenų grupėje skurdo rizikos lygis nors ir krito, tačiau galime sakyti, jog išliko panašus – apie 20 proc.

Vyresnio amžiaus asmenų (50-64 m.) grupėje skurdo rizikos lygis iki 2008 m. neviršijo 18,5 proc. ribos (žr. 9 pav.) ir, galima sakyti, išlaikė vidutiniškai apie 18 proc. reikšmę. Tačiau nuo 2007 m. pastebimas akivaizdus skurdo rizikos lygio augimas. Per trejus metus rodiklio reikšmė padidėjo 5,6 proc. ir 2010 m. skurdo lygis 50-64 m. amžiaus grupėje buvo 22,8 proc. Tai didžiausia užfiksuota reikšmė per analizuojamą laikotarpį šioje grupėje. 2011 m. pastebimas situacijos gerėjimas – rodiklio reikšmė nukrito 3,4 proc. iki 19,4 proc.

Pensinio amžiaus asmenų grupė (65 ir vyresni) akivaizdžiai išsiskiria iš visų anksčiau analizuotų grupių (žr. 9 pav.). Skurstančių pagyvenusių asmenų kiekiai labai skiriasi analizuojant juos pagal metus. Šio rodiklio reikšmes pagal duomenis galima būtų suskirstyti į tris didesnes grupes – 2005-2006 m., 2007-2009 ir 2010-2011 m. Pirmąjį laikotarpį – 2005-2006 m. – skurdo rizikos lygis šioje grupėje buvo vidutiniškai apie 19,5 proc. Antrojo laikotarpio metu – 2007-2009 m. – skurdo kiek mažiau nei trečdalis vyresnio amžiaus asmenų. Šiuo periodu skurdo rizikos lygis vidutiniškai siekė 28,16 proc. Tačiau jau 2010 m. šioje grupėje įvyko pastebimi pokyčiai – 2010 m. ir 2011 m. skurdo lygis šioje grupėje radikaliai pasikeitė ir vidutiniškai sumažėjo net 17 proc., lyginant su 2007-2009 m. laikotarpiu, ir 2010 m. siekė 10,2 proc., o 2011 m. – 12,1 proc.

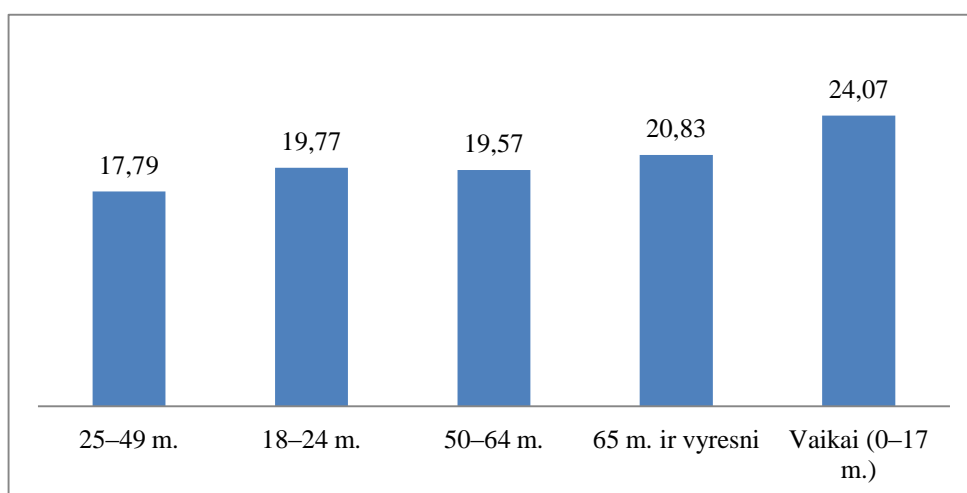
9 pav. Asmenų nuo 25 m. skurdo rizikos lygis Lietuvoje procentais

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080303: Skurdo rizikos lygis. Požymiai: amžius). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Apibendrinant šių amžiaus grupių skurdo rizikos lygių duomenis geriausia juos panagrinėti pagal pateiktus analizuojamo laikotarpio vidurkius. Pagal vidurkius labiausiai pažeidžiama amžiaus grupė Lietuvoje yra vaikai (žr. 10 pav.). Vidurkis šioje amžiaus grupėje per septynerių metų laikotarpį buvo – 23,24 proc. Antroje vietoje pagal didžiausią skurdo rizikos lygį yra 65 m. ir vyresnių asmenų amžiaus grupė, kurioje vidurkis yra 21,36 proc. Apie 20 proc. skurdo rizikos lygio metiniai vidurkiai yra tarp jaunų asmenų (18- 24 m.) bei tarp vyresnių asmenų (50- 64 m.).

Mažiausiai pažeidžiama Lietuvos gyventojų grupė per analizuojamą laikotarpį buvo 25-49 m. asmenys. Galime daryti prielaidą, jog labiausiai pažeidžiamos amžiaus grupės yra tos, kurių užimtumas yra apribotas arba dėl amžiaus, arba dėl fizinės būklės (senatvė, per jaunas amžius). O mažiausiai pažeidžiamos grupės yra tos, kurios pagal fizinį aktyvumą gali būti traktuojamos kaip darbingiausios.

Išanalizavus skurdo rizikos lygį visose amžiaus grupėse, galima pasakyti, kad iškelta antroji hipotezė, kurioje suformuluotas mokslinis spėjimas, jog labiausiai pažeidžiamos grupės Lietuvoje, lyginant gyventojus pagal amžių 2005-2011 m. laikotarpiu, buvo vaikai ir jaunimas, pasitvirtino tik iš dalies. Remiantis atliktos statistinės skurdo rizikos lygio pagal amžių analizės duomenimis, nepaisant to, kad 0-17 m. amžiaus asmenų grupėje (vaikai) skurdo rizikos lygis, lyginant 2005 m. su 2011 m., sumažėjo apie 3 proc., ši amžiaus grupė išties buvo pažeidžiamiausia iš visų išskirtų amžiaus grupių, lyginant skurdo rizikos lygio vidurkį (24,07 proc.) analizuojamu 2005-2011 m. laikotarpiu. Tačiau spėjimas dėl jaunimo grupės nepasitvirtino. Jaunimo (18-24 m.) amžiaus grupėje skurdo rizikos lygio rodiklio vidurkis 2005-2011 m. laikotarpiu buvo 19,77 proc., o tai yra viena iš mažiausiai pažeidžiamų amžiaus grupių. 65 m. ir vyresni asmenys, kartu ir vaikai per analizuojamą laikotarpį buvo labiausiai pažeidžiamos amžiaus grupės.

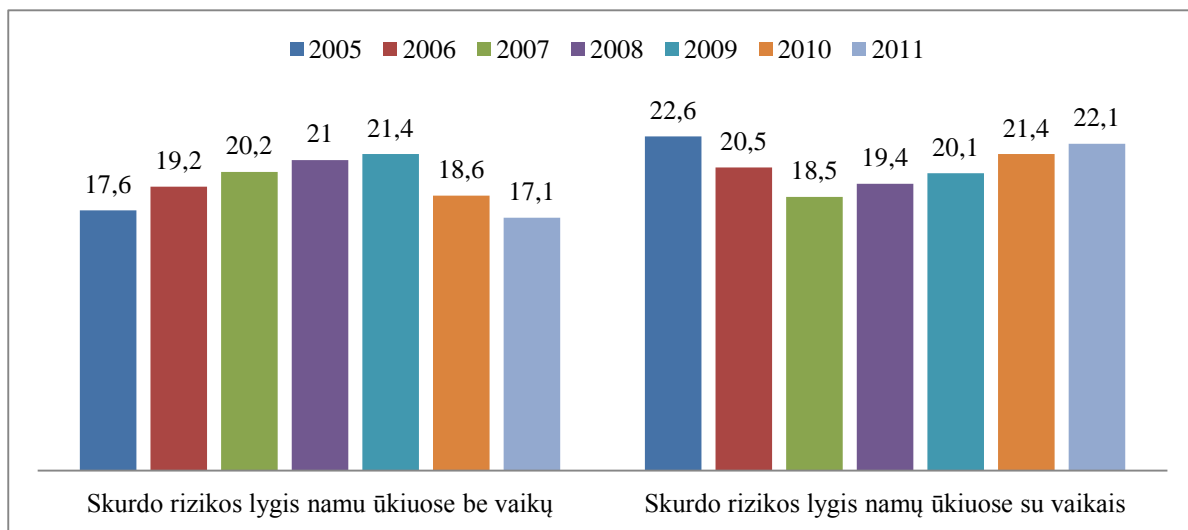
10 pav. Lietuvos gyventojų, suskirstytų į grupes pagal amžių, 2005–2011 m. laikotarpio skurdo rizikos lygio vidurkiai

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

Prieš tai teorinėje dalyje nagrinėta skurdo kultūros teorija (1.2. skyrelis), akcentuoja galimybę paveldėti vertybių sistemą susijusią su skurdo perdavimu iš kartos į kartą. Rodikliai nurodantys vaikų skaičių skurstančiuose namų ūkiuose bei socialinės rizikos šeimose gali padėti atskleisti skuržios padėties vaikams galimybės paveldėti skurdą. Vienas iš būdų atskleisti vaikų padėtį

visuomenėje yra palyginti skurdo rizikos lygio, namų ūkiuose be vaikų ir skurdo rizikos lygio su vaikais rodiklius. Šių rodiklių santykis atskleidžia vaikų, susiduriančių su skurdžia padėtimi, skaičių, kartu ir potencialiai galinčių paveldėti skurdžią padėtį vaikų dalį. 11 paveiksle pateiktas skurdo rizikos lygis namų ūkiuose be vaikų ir namų ūkiuose su vaikais. Galime pastebėti tendenciją, jog namų ūkių be vaikų skurdo rizikos lygis nuo 2005 m. iki 2009 m. buvo linkęs kilti nuo 17,6 proc. iki 21,4 proc. O nuo 2010 m. iki 2011 m. jis pradėjo kristi. 2010 m. namų ūkių be vaikų skurdo rizikos lygis nukrito iki 18,6 proc., o 2011 m. – iki 17,1 proc. ir sumažėjo keliomis dešimtosiomis, lyginant su 2005 m.

Skurdo rizikos lygis namų ūkiuose su vaikais, priešingai nei namų ūkiuose be vaikų nuo 2005 m. krito. Kritimas pastebimas trumpesniu laiko periodu – 2005-2007 m., per kurį skurstančių namų ūkių su vaikais dalis sumažėjo apie 4 proc. nuo 22,6 proc. iki 18,5 proc. 2008 m. šis rodiklis pradėjo augti ir nuo 19,4 proc. išaugo iki 22,1 proc. 2011 m. Taigi namų ūkių su vaikais skurdo rizikos lygis faktiškai grįžo į 2005 m. lygį, tačiau su tendencija augti. Galima daryti prielaidą, jog didėjant skurstančių namų ūkių su vaikais skaičiui didėja galimybė vaikams paveldėti skurdą, kartu ir skurstančioje aplinkoje sudormuotas vertybes ir taip patekti į skurdo kultūros spąstus.

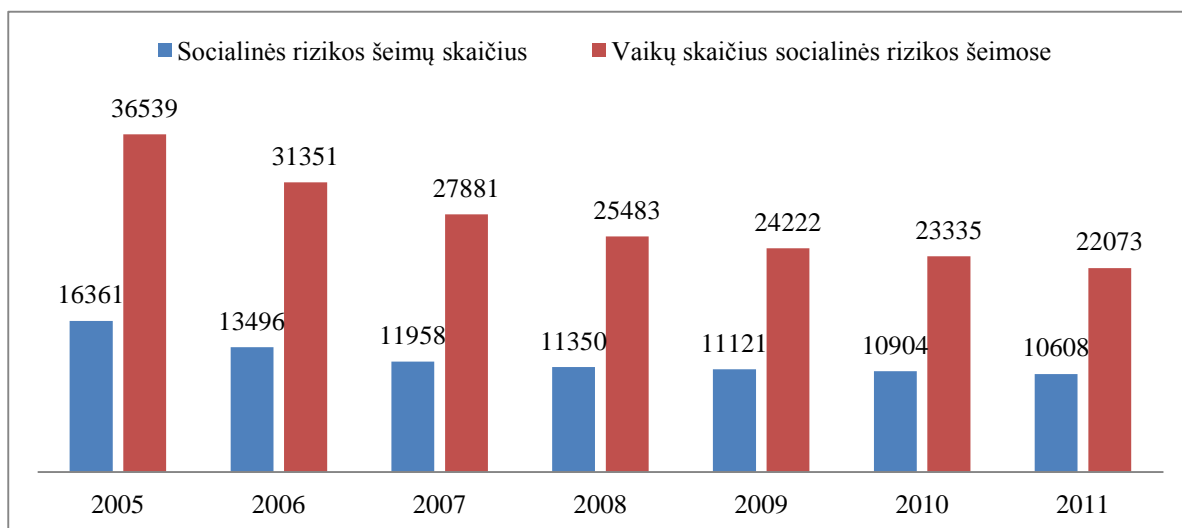

11 pav. Skurdo rizikos lygis namų ūkiuose be vaikų ir namų ūkiuose su vaikais procentais

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080304: Skurdo rizikos lygis. Požymiai: namų ūkio tipas). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Kitas būdas pažvelgti į vaikų potencialą paveldėti skurdžią padėtį, ar skurdo kultūroje suformuotas vertybes yra pažvelgti į vaikų skaičių bei jo kitimą socialinės rizikos šeimose. Aptartuose namų ūkių su vaikais ir be vaikų statistiniuose duomenyse išvelgta tendencija augti, o 12 paveiksle pateikti duomenys atskleidžia kiek kitokį vaizdą. Tiek socialinės rizikos šeimų skaičius tiek vaikų skaičius šiose šeimose buvo linkę kristi per visą analizuojamą laikotarpį.

Socialinės rizikos šeimų skaičius nuo 2005 m. iki 2011 m. sumažėjo kiek mažiau nei 6 tūkst., o socialinės rizikos šeimose augančių vaikų skaičius – beveik 14,5 tūkst. Tokie skaičiai, atvirkščiai, nei anksčiau analizuoti skurdo rizikos lygio namų ūkiuose su vaikais ir be vaikų rodiklių duomenys, implikuoja teigiamą padėtį skurdo kultūros perdavimo atžvilgiu.

12 pav. Socialinės rizikos šeimų skaičius bei vaikų skaičius socialinės rizikos šeimose tūkstančiais

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Vaikų socialinė apsauga“ (M3160902: >>>Socialinės rizikos šeimos metų pabaigoje. Požymiai: administracinė teritorija). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Vaikų skaičius socialinės rizikos šeimose tendencingai mažėja, ir tai yra teigiamas faktas. Tačiau didėjant namų ūkių su vaikais skurdo rizikos lygiui potencialas vaikams paveldėti skurdo kultūroje išsivysčiusias vertybes ar nepriteklių išlieka. Šiuo atveju, teoriškai mažstant sumažėja potencialus galinčių paveldėti skurde išsivysčiusias vertybes vaikų skaičius.

Galiausiai, apibendrinant skurdo rizikos lygio rodiklių pagal amžių analizę, galima pasakyti, jog skurstančių asmenų skaičius, lyginant 2005 m. su 2011 m., į gerą pusę pakito tik dviuose grupėse iš penkių: vaikų iki 17 m. (beveik 2,9 proc. sumažėjo) ir 65 m. ir vyresnių asmenų (4,9 proc. sumažėjo). Dviejų amžiaus grupių skurdo rizikos lygis padidėjo: 18-24 m. (5,3 proc. prieaugis) ir 50-64 m. (1,5 proc. prieaugis). 25-49 m. amžiaus grupėje padėtis išliko iš esmės nepakitusi (prieaugis mažesnis nei 1 proc.). Vaikų skaičius socialinės rizikos šeimose mažėja, tačiau skurdo rizikos lygis namų ūkiuose su vaikais liko iš esmės nepakitęs, lyginant 2011 m. su 2005 m.

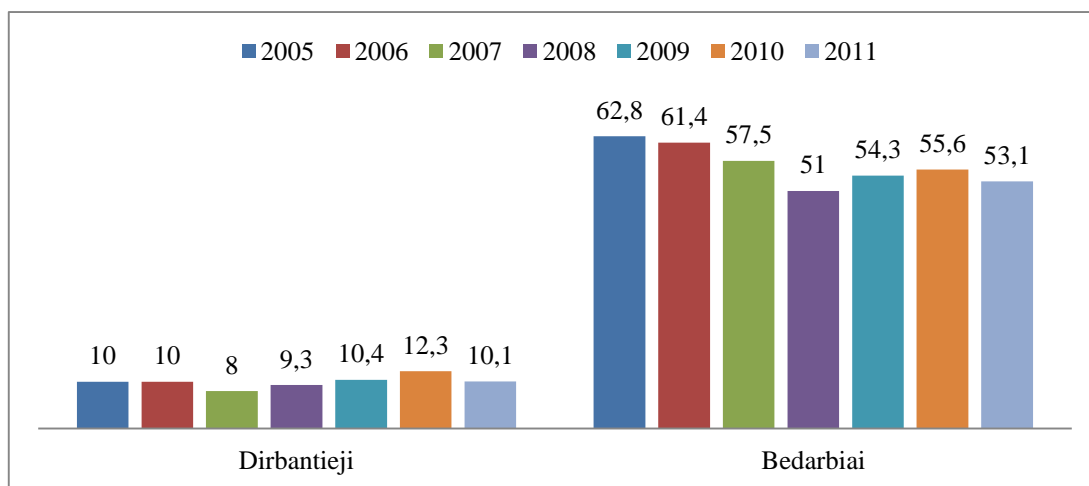
3.2.4. Skurdo rizikos lygio analizė pagal užimtumo statusą

Skurdo reiškiniui, kaip aptarta teorinėje darbo dalyje itin aktualus asmens užimtumas – darbas. Darbas žmogui suteikia materialinius išteklius, kurių padedamas jis gali kurtis gerovę, o

neturėdamas darbo žmogus patiria nepriteklių, nes negali patenkinti būtinausių savo poreikių. Todėl užimtumo rodiklį skurdo perspektyvoje taip pat verta išanalizuoti.

Lietuvos gyventojai pagal užimtumo požymį analizuojami keturiose grupėse: dirbantieji, bedarbiai, senatvės pensininkai ir neaktyvūs asmenys. 13a pav. matyti, jog dirbantys asmenys skurde atsiduria kur kas rečiau nei bedarbiai, pensininkai ar neaktyvūs individai. 2005–2006 m. dirbančių asmenų, atsidūrusių ties skurdo riba, buvo 10 proc. 2007 m. tokių asmenų skaičius sumažėjo ir siekė 8 proc. 2008 m. – 9,3 proc., 2009 m. – 10,4 proc. 2010 m. dirbančiųjų skaičius kilo apie 2 proc., tačiau 2011 m. vėl grįžo į 2009 m. lygį ir siekė 10,1 proc.

13a paveiksle taip pat matyti, jog bedarbiai sudaro didžiąsą dalį asmenų, atsidūrusių ties skurdo rizikos riba. Tai tik dar kartą įrodo užimtumo svarbą siekiant išvengti skurdžios padėties. Visą analizuojamą laiko periodą bedarbiai sudarė daugiau nei 50 proc. visų individų, analizuojant pagal užimtumo lygį. Daugiausia bedarbių, atsidūrusių skurde buvo 2005–2006 m., tada jie sudarė vidutiniškai apie 62 proc. 2007 m. bedarbių skaičius sumažėjo apie 4,5 proc. ir buvo 57,5 proc.. Mažiausiai skurstančių bedarbių buvo 2008 m. – 51 proc. 2011 m. šis skaičius padidėjo iki 53,1 proc.

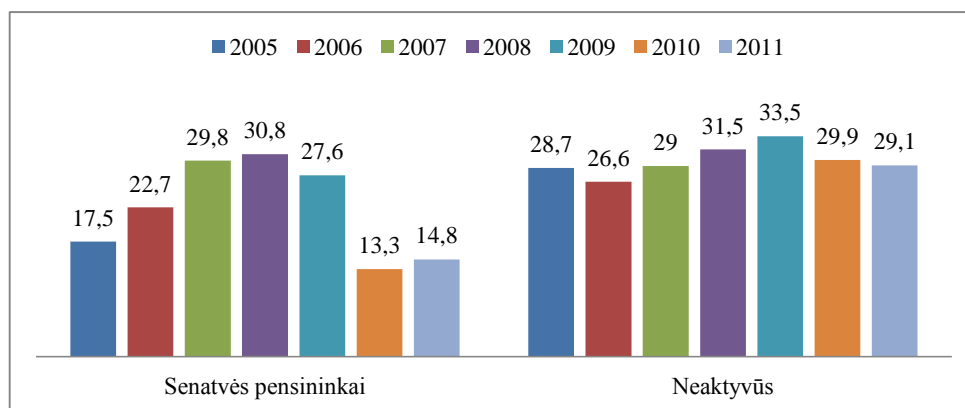

13a pav. Dirbančiųjų ir bedarbių skurdo rizikos lygis procentais

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080305: 18 metų ir vyresnių asmenų skurdo rizikos lygis. Požymiai: užimtumo statusas). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Senatvės pensininkai 2005–2006 m. sudarė vidutiniškai 20 proc. (žr. 13b pav.). Šis rodiklis 2007–2009 m. imtinai padidėjo 9,4 proc. Senatvės pensininkai sudarė apie 30 proc. skurstančiųjų, lyginant aibę pagal užimtumo kriterijų. 2010 m. šioje grupėje įvyko didelis lūžis. Skurdo rizikos lygis tarp senatvės pensininkų nukrito daugiau nei per pusę ir 2010 m. sumažėjo iki 13,3 proc., o 2011 m., nors šiek tiek ir pakilo, tačiau, lyginant su praėjusiais trimis metais, išliko palyginti žemas – iki 14,8 proc.

Pagal Statistikos departamentą neaktyvūs gyventojai apibūdinami kaip nedirbantys ir neieškantys darbo individai, jie nepriskiriami nei prie bedarbių, nei prie dirbančiųjų. Neaktyvūs gyventojai tarp skurstančiųjų sudarė apie 30 proc. (žr. 13b pav.) visą analizuojamą laikotarpį. Didžiausias skirtumas tarp metinių procentinių reikšmių buvo 6,9 proc. Didžiausias skurdo rizikos lygis tarp neaktyvių gyventojų buvo 2009 m. – 33,5 proc., mažiausias – 2006 m. – 26,6 proc.

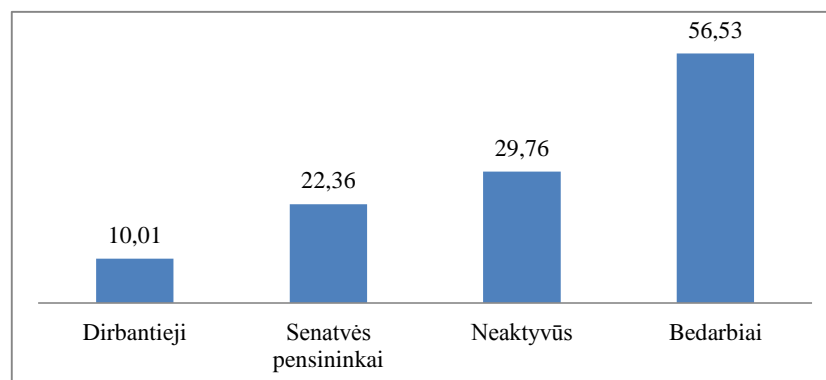

13b pav. Senatvės pensininkų ir neaktyvių asmenų skurdo rizikos lygis procentais

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080305: 18 metų ir vyresnių asmenų skurdo rizikos lygis. Požymiai: užimtumo statusas). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

14 pav. galima pamatyti aiškesnę analizuojamo laikotarpio perspektyvą iš išskirtų grupių metinių vidurkių. Lyginant visų išskirtų pagal užimtumo statusą gyventojų grupių padėtį, pastebime, jog kebliausioje padėtyje yra atsidūrę bedarbiai. Analizuojamo laikotarpio vidurkis net 56,53 proc. Antroji pagal užimtumo kriterijų išskirta skurstančiųjų asmenų grupė – neaktyvūs asmenys. Šios grupės analizuojamo laikotarpio vidurkis – 29,76 proc. Senatvės pensininkai trečioje vietoje. Šios grupės vidurkis – 22,36 proc. Dirbančiųjų skurdo rizikos lygis mažiausias – analizuojamo laikotarpio vidurkis – 10,01 proc.

Lyginant mažiausiai pažeidžiamą grupę šiuo aspektu – dirbančiuosius – su kitomis grupėmis, galime pastebėti reikšmingus skirtumus. Dirbančiųjų skurdo lygio vidurkis – 10,01 proc., lyginant su bedarbių vidurkiu analizuojamu laikotarpiu, yra net 46,52 proc. mažesnis. Skirtumas tarp dirbančiųjų ir senatvės pensininkų – apie 12,35 proc., o tarp dirbančiųjų ir neaktyvių gyventojų – apie 20 proc. Iš išanalizuotų statistinių duomenų galime teigti, jog darbas bei jo teikiamos pajamos turi nenuginčijamą svarbą norint išvengti skurdo.

14 pav. Lietuvos gyventojų, suskirstytų į grupes pagal užimtumo statusą, skurdo rizikos lygio vidurkiai 2005–2011 m. laikotarpiu

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Skurdo rizikos rodikliai“ (M3080305: 18 metų ir vyresnių asmenų skurdo rizikos lygis. Požymiai: užimtumo statusas). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Išanalizavus skurdo rizikos lygį pagal užimtumo statusą, apibendrinant galima pasakyti, jog šioje grupėje situacija teigiamiausia iš visų analizuojamų rodiklių, nes rodiklių reikšmės iš esmės nepakitusios, lyginant su analizuojamo laikotarpio pradžia, arba pakitusios teigiama linkme. Bedarbių skurdo rizikos lygis sumažėjo beveik 10 proc., senatvės pensininkų – 2,7 proc. Dirbančiųjų ir neaktyvių asmenų padėtis, lyginant su analizuojamo periodo pradžia iš esmės nepatiko, nes pokytis grupėse neviršija 1 proc.

3.2.5. Namų ūkių ekonominės padėties ir gyvenimo sąlygų analizė

Skurdo rizikos ribos, lygio bei užimtumo rodikliai ir duomenys apie socialines išmokas, skirtas skurdui mažinti, yra itin aktualūs šiai analizei. Tačiau svarbu paanalizuoti ir namų ūkių padėtį Lietuvoje. Kaip jau aptarta teorinėje darbo dalyje, dėl socialinės stratifikacijos individai suskirsto pagal socialinius ekonominius išteklius, todėl visuomenėje išryškėja tam tikri sluoksniai, taigi ir socialinė nelygybė. Ji reiškia, kad visuomenėje vieni individai gauna ar turi daugiau nei kiti. Taip pat galima pažvelgti į visuomenės susisluoksniavimą ir per ekonominius sunkumus, patiriamus visuomenės narių. Todėl šiame skyrelyje analizuojamas rodikliai, atskleidžiantys visuomenės narių (namų ūkių) vertimosi sudėtingumo lygį. Be abejo, vienareikšmiškai teigti, jog tik pagal tokius kriterijus yra susisluoksniavusi Lietuvos visuomenė, būtų neprasminga, tačiau tai vienas iš būdų pažvelgti į nelygybės raišką visuomenėje bei jos pasiskirstymą. Taip pat analizuojama statistika, susijusi su Lietuvos namų ūkiais, susiduriančiais su tam tikrais sunkumais: būtiniausių daiktų stygius, ekonominiai sunkumai, būsto problemos ir pan. Ši perspektyva atskleidžia Lietuvos gyventojų gyvenimo sąlygas, t. y. skurdo raišką per kasdienybę.

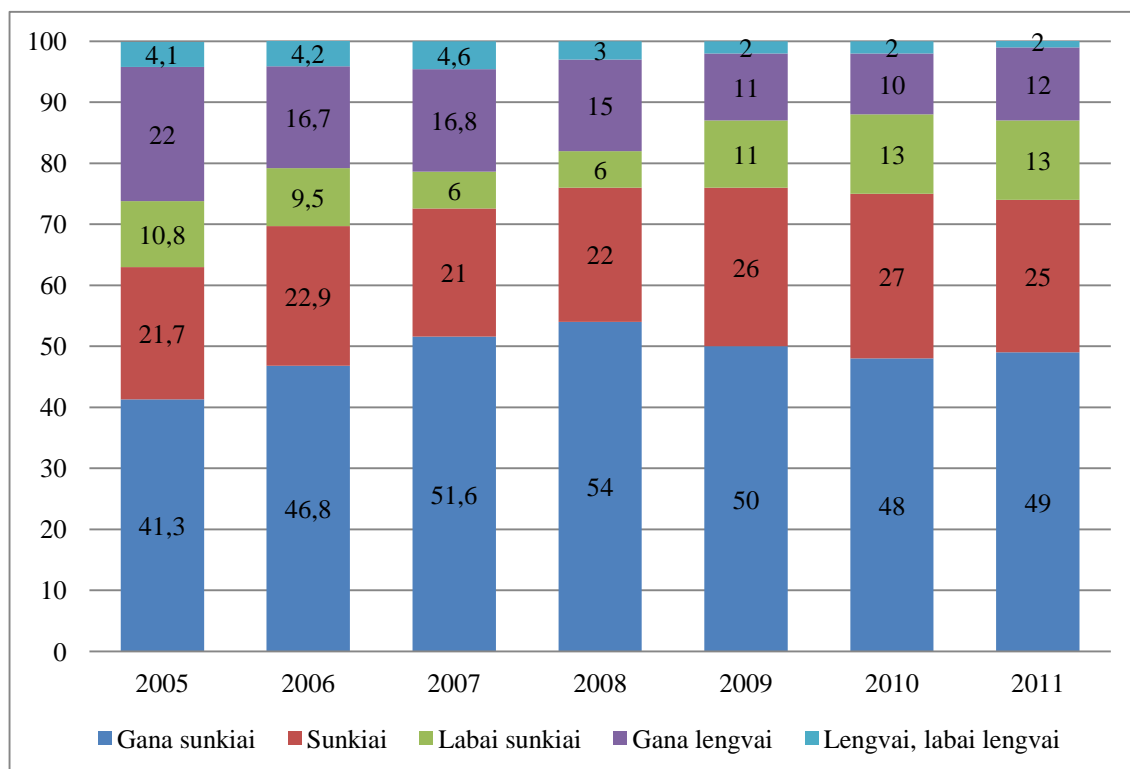

Analizei naudojami Statistikos departamento „Namų ūkių tyrimų“ duomenys, informacija iš metinių leidinių „Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos“ ir statistiniai duomenys iš Statistikos departamento duomenų bazės.

Analizė pradedama nuo namų ūkio vertimosi sąlygų. Pagal tai, kaip Lietuvoje namų ūkiai verčiasi jie suskirstyti į penkias grupes: labai sunkiai, sunkiai, gana sunkiai, gana lengvai ir lengvai, ir labai lengvai. 15 pav. pateikti duomenys apie tai, kaip namų ūkiai vertėsi 2005–2011 m. Lietuvoje. Pagal šį rodiklį 2005–2006 m. labai sunkiai besiverčiančių ūkių dalis sudarė apie 10 proc. 2007–2008 m. tokių namų ūkių dalis sumažėjo keliais procentais iki 6 proc. Tačiau jau nuo 2009 m. iki 2011 m. ankstesniais metais, atrodytų pradėjusi gerėti padėtis pasikeitė radikaliai ir itin sunkiai besiverčiančių namų ūkių Lietuvoje padaugėjo kiek daugiau nei du kartus: nuo 6 proc. iki 11 proc. – 2009 m., o 2010 ir 2011 m. iki 13 proc. Didžiausia labai sunkiai besiverčiančių namų ūkių dalis Lietuvoje buvo 2010-2011 m. – 13 proc. Iš viso vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį labai sunkiai besiverčiančių namų ūkių buvo apie 10 proc.

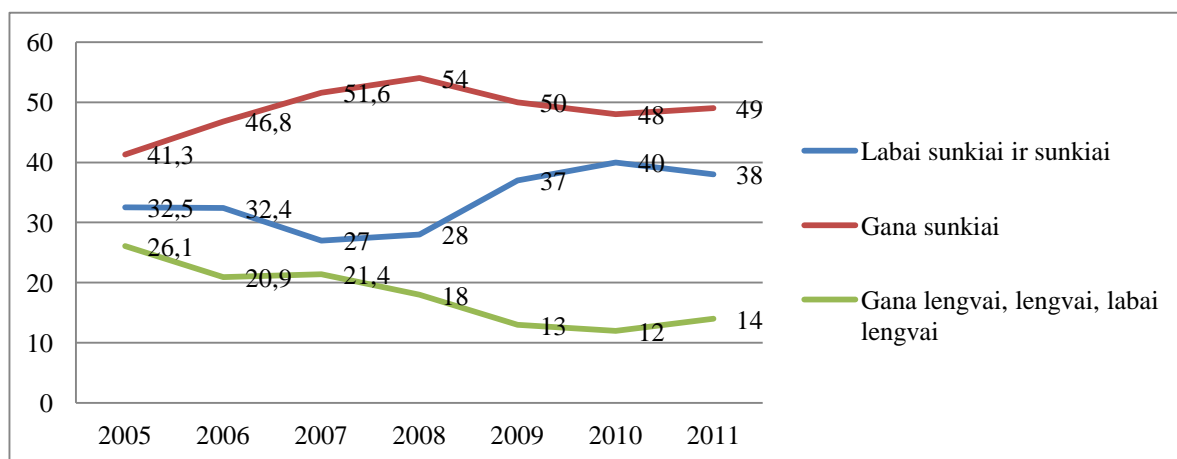
Sunkiai besiverčiančių namų ūkių dalis nuo analizuojamo laikotarpio pradžios išaugo kiek daugiau nei 3 procentais nuo 21,7 proc. 2005 m. iki 25 proc. 2011 m. Sunkiai besiverčiančių namų ūkių atveju šis rodiklis nuo 2005 m. iki 2008 m. imtinai neženkliai svyravo, o vidutiniškai tokie namų ūkiai sudarė apie 22 proc. 2009-2011 m. sunkiai besiverčiančių namų ūkių dalis padidėjo keliais procentais. Vidutiniškai per pastaruosius trejus metus tokie namų ūkiai sudarė 26 proc.

Gana sunkiai besiverčiančių ūkių dalis sudaro vidutiniškai apie pusę visų namų ūkių Lietuvoje (žr 13 pav.). Galime pastebėti tam tikras sąsajas tarp labai sunkiai, sunkiai ir gana sunkiai besiverčiančių ūkių grupių, kurios aiškiau pateiktos 16 pav. 2008 m., kai labai sunkiai ir sunkiai besiverčiančių ūkių dalis buvo mažiausia, gana sunkiai besiverčiančių namų ūkių dalis per visą laikotarpį buvo didžiausia – 54 proc. 2011 m. padidėjus labai sunkiai ir sunkiai besiverčiančių ūkių daliai iki 38 proc., sumažėjo gana sunkiai besiverčiančių namų ūkių (49 proc.). Taigi nors gana sunkiai besiverčiančių ūkių dalis per kelerius metus ir sumažėjo gana ženkliai – apie 5 proc., per ketverius metus persiskirsčius namų ūkių procentinėms dalims, padidėjo bendra sunkiai besiverčiančių namų ūkių dalis nuo 82 proc. 2008 m iki 87 proc. 2011 m. (žr. 15 pav.). Įvertinant namų ūkių vertimosi sudėtingumą 2005-2011 m. laikotarpiu, galima teigti, kad 2011 m. situacija nuo 2005 m. pablogėjo, nes padaugėjo didžiausius sunkumus patiriančių namų ūkių dalis – nuo 32,5 iki 38 proc. – 2011 m.

15 pav. Namų ūkių Lietuvoje pasiskirstymas procentais pagal tai, kaip namų ūkis verčiasi 2005-2011 m.

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento „Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 m.“ leidiniai, p 26, 27, 27, 29, 30, 29, 25 atitinkamai)

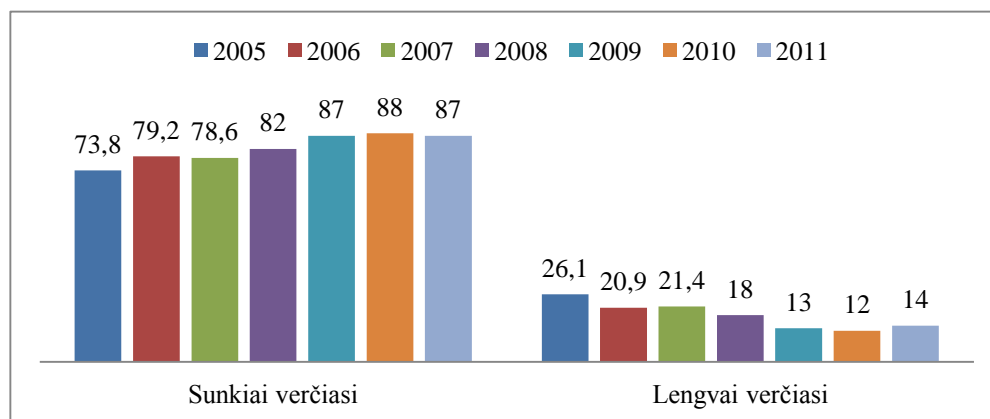
16 pav. Trijų namų ūkio grupių pasiskirstymas pagal tai, kaip namų ūkis verčiasi 2005-2011 m.

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

Siekiant atskleisti aiškesnius skirtumus tarp lengvai ir sunkiai besiverčiančių namų ūkių jie pergrupuoti į dvi grupes (žr. 17 pav.): *namų ūkiai, kurie verčiasi sunkiai* (sujungti labai sunkiai,

sunkiai ir gana sunkiai besiverčiančių namų ūkių grupių rodiklių duomenys) ir *namų ūkiai, kurie verčiasi lengvai* (sujungti gana lengvai, lengvai ir labai lengvai besiverčiančių namų ūkių rodiklių duomenys).

Akivaizdūs skirtumai tarp sujungtų grupių liudija apie itin prastą namų ūkių padėtį Lietuvoje. Santykinai geriausia padėtis pagal šį namų ūkių perskirstymo būdą buvo 2005 m., kai namų ūkiai, besiverčiantys sunkiai, sudarė beveik 74 proc. Per septynerius metus padėtis faktiškai tik blogėjo. 2009–2011 m. vidutiniškai kiek daugiau nei 87 proc. namų ūkių buvo galima apibūdinti kaip sunkiai besiverčiančius.

17 pav. Dviejų namų ūkio grupių pasiskirstymas pagal tai, kaip namų ūkis verčiasi 2005–2011 m.

Šaltinis: sudaryta autoriaus

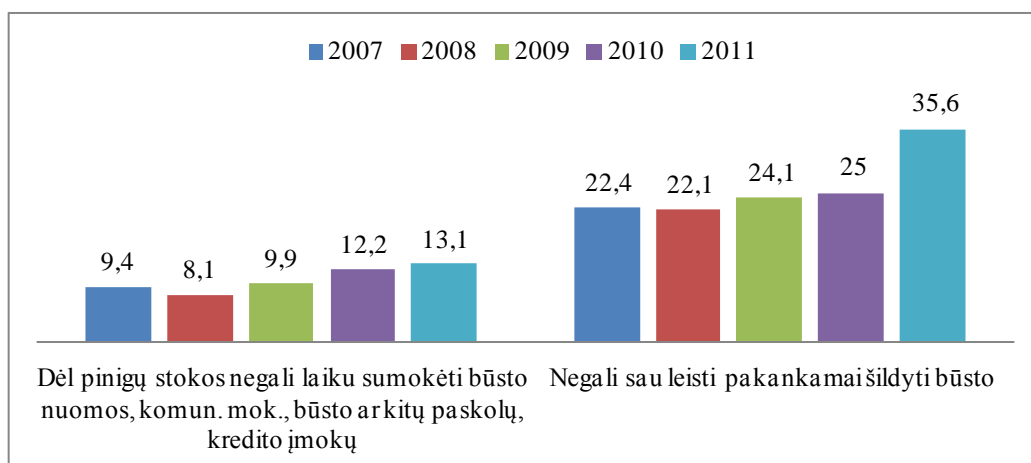
Išanalizavus duomenis apie namų ūkių vertimosi sudėtingumo lygį analizės pradžioje buvo matyti, kad namų ūkiai suskirstyti į penkias grupes. Tačiau autoriaus nuomone, tos penkios grupės pateikia realesnius variantus, kai jos yra pergrupuotos į dvi apylygės vertės grupes. Apibendrunant galima sakyti, kad matome du Lietuvos sluoksnius: dominuojantį t. y. sunkiai besiverčiančių namų ūkių sluoksnį, ir playginti labai mažą procentą sudarantį lengvai besiverčiančių namų ūkių sluoksnį.

Remiantis namų ūkių rodiklių pagal vertimosi sudėtingumo lygį duomenis, darbo pradžioje iškelta hipotezė, kurioje spėjama, jog per 2005–2011 m. laikotarpį padidėjo sunkiai besiverčiančių namų ūkių Lietuvoje dalis, o lengvai besiverčiančių namų ūkių dalis sumažėjo, galima sakyti, patvirtino. Duomenys, pateikti statistinėje analizėje, akivaizdžiai rodo neigiamą pokytį sunkiai besiverčiančių namų ūkių atžvilgiu. Sunkiai besiverčiančių namų ūkių, lyginant 2011 m. su 2005 m., padaugėjo daugiau nei 13 proc. (gana sunkiai besiverčiančių namų ūkių dalis, lyginant su 2005 m., padidėjo 7,7 proc., sunkiai besiverčiančių – 3,3 proc., labai sunkiai besiverčiančių – 2,2 proc.). Namų ūkių, kurie teigia, jog verčiasi lengvai, dalis sumažėjo apie 12 proc.

Tai, kaip namų ūkiai verčiasi, atspindi ir tiesioginiai faktai apie jų patiriamus ekonominius sunkumus. Statistikos departamento duomenimis, ekonominiai sunkumai, su kuriais namų ūkiai susiduria, suskirstyti į penkias grupes: būsto nuomos, komunalinių mokesčių, būsto ar kitų paskolų, kredito įmokų problemos; negalėjimas praleisti bent savaitę atostogų ne namuose; negalėjimas sau leisti pakankamai šildyti būsto; maitinimosi problemos; nenumatytų išlaidų apmokėjimo problema. 18a ir 18b paveiksluose pateiki duomenys apie šiuos rodiklius.

18a pav. matyti, jog 2007 m. dėl pinigų stokos laiku sumokėti būsto nuomos, komunalinių mokesčių, būsto ar kitų paskolų, kredito įmokų negalėjo 9,4 proc. namų ūkių. 2011 m. tokių namų ūkių dalis išaugo iki 13,1 proc. Vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį tokių namų ūkių dalis sudarė apie 10,54 proc.

18a pav. taip pat pateikti duomenys apie namų ūkius susiduriančius su šildymo problemomis. Su pastarąja problemoma Lietuvoje 2008-2010 m. susidūrė vidutiniškai apie 23,4 proc. 2011 m. namų ūkių dalis susidurianti su šildymo problemomis, padidėjo iki 35,6 proc.; tai didžiausia šio rodiklio reikšmė per visą analizuojamą laikotarpį.

18a pav. Namų ūkių dalis Lietuvoje, susiduriančių su būsto nuomos, paskolų, kredito įmokų bei būsto šildymo problemomis

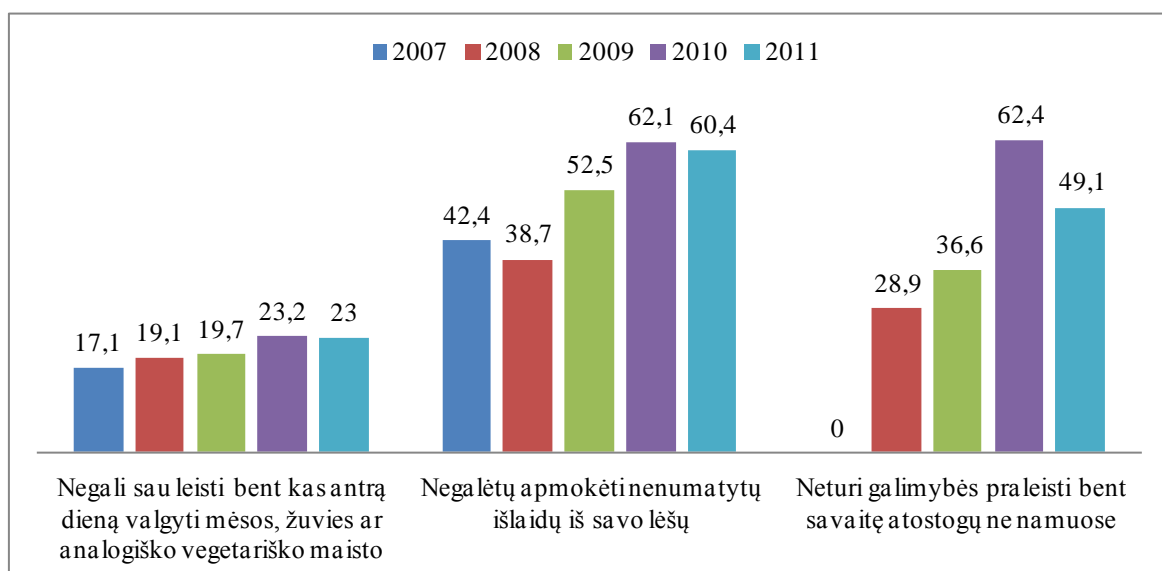
Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Gyvenimo sąlygos“ (M3080215: >>>Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, susiduriančiuose su ekonominiais sunkumais. Požymiai: administracinė teritorija).

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Dar viena ekonominių namų ūkių problemų sritis – maitinimasis. Statistikos departamento duomenimis, bent kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar analogiško vegetariško maisto sau leisti Lietuvoje 2007 m. negalėjo apie 17 proc. namų ūkių (žr. 18b pav.). Beveik penktadalis tokių namų ūkių buvo 2008-2009 m. 2010-2011m. su maitinimosi problemomis susidūrė kiek mažiau nei ketvirtadalis namų ūkių.

Dar viena problema, kuri priskiriama prie ekonominių sunkumų yra nenumatytų išlaidų apmokėjimas. Tai bene opiausia problema iš visų. Nenumatytų išlaidų iš savo lėšų 2007-2008 m. negalėjo apkomėti vidutiniškai 40,55 proc. namų ūkių (žr. 18b pav.). 2009 m. prolemos mastai išaugo ir su ja susidūrė jau kiek daugiau nei pusė namų ūkių Lietuvoje. 2010-2011 m. su šia problema susidūrė dar didesnė namų ūkių dalis, t. y. vidutiniškai 61,25 proc. namų ūkių.

Praleisti atostogas ne namuose bent vieną savaitę 2008 m. galimybės neturėjo beveik 29 proc. namų ūkių Lietuvoje (žr. 18b pav.), 2009 m. ši namų ūkių dalis išaugo apie 14 proc., o 2010 m. drastiškai šoktelėjo 25,8 proc. ir pakilo iki 62,4 proc. 2011 m. tokių namų ūkių sumažėjo, tačiau jų dalis vistiek sudarė didelę dalį Lietuvos gyventojų – beveik pusę visų namų ūkių. Skirtumas tarp 2008 m., kai analizuojamas rodiklis buvo mažiausias per visą periodą ir naujausių duomenų 2011 m. yra apie 20 proc.

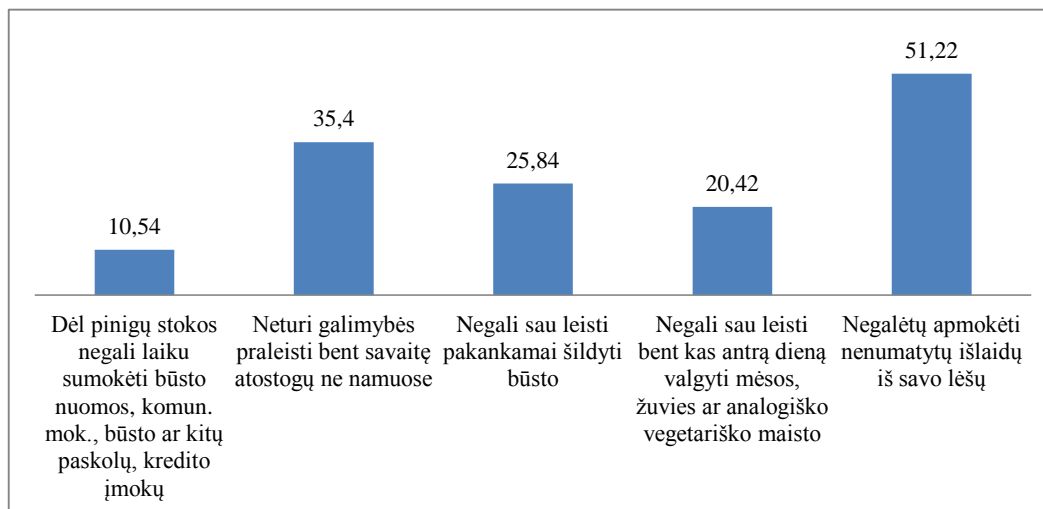
18b pav. Namų ūkių Lietuvoje, susiduriančių su išskirtomis gyvenimiškomis problemomis, procentinė dalis

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Gyvenimo sąlygos“ (M3080215: >>>Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, susiduriančiuose su ekonomiais sunkumais. Požymiai: administracinė teritorija).

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Išanalizuoti rodikliai atskleidžia ne tiesioginį materialinį pajamų stygiaus skurdą, tačiau konkrečias jo reiškimosi pasekmes žmonių gyvenimo sąlygoms. Namų ūkyje išsivysčius skurdo reiškiniui, ir jam imant plisti atsiranda neigiami padariniai, t. y. namų ūkiai praranda gyvenimo sąlygas, kurios yra būtinos normaliam išgyvenimui arba priimtoms tam tikroje visuomenėje kaip standartas.

Su būsto problemomis susiduria kone mažiausia namų ūkių dalis (žr. 19 pav.). Vidutiniškai per 2007-2011 m. laikotarpį tokie namų ūkiai sudarė apie 10,5 proc. Tačiau su visomis kitomis problemomis susiduria daugiau nei penktadalis Lietuvos namų ūkių.

19 pav. Namų ūkių Lietuvos Respublikoje, susiduriančių su ekonominiais sunkumais, vidurkiai 2007-2011 m.*

Šaltinis: sudaryta remiantis Statistikos departamento duomenimis

Apibendrinant namų ūkių pasiskirstymo pagal patiriamą ekonominių sunkumų naštą rodiklių grupę galima pasakyti, kad lyginant su 2007-2008 m., padėtis ženkliai pablogėjo visuose penkiuose analizuojamuose rodikliuose. Žmonės neturi pakankamai lėšų, todėl negali sau leisti bent savaitės atostogų ne namuose. Tokių namų ūkių procentinė dalis 2011 m. padidėjo net 20 proc. Panašiu mastu pablogėjo ir namų ūkių, kurie negalėtų apmokėti nenumatytų išlaidų (18 proc.), padėtis. Žmonės patiria finansines problemas, susijusias su būsto išlaikymu, sąskaitų apmokėjimu ir šildymu; tinkamai negali patenkinti maitinimosi poreikių.

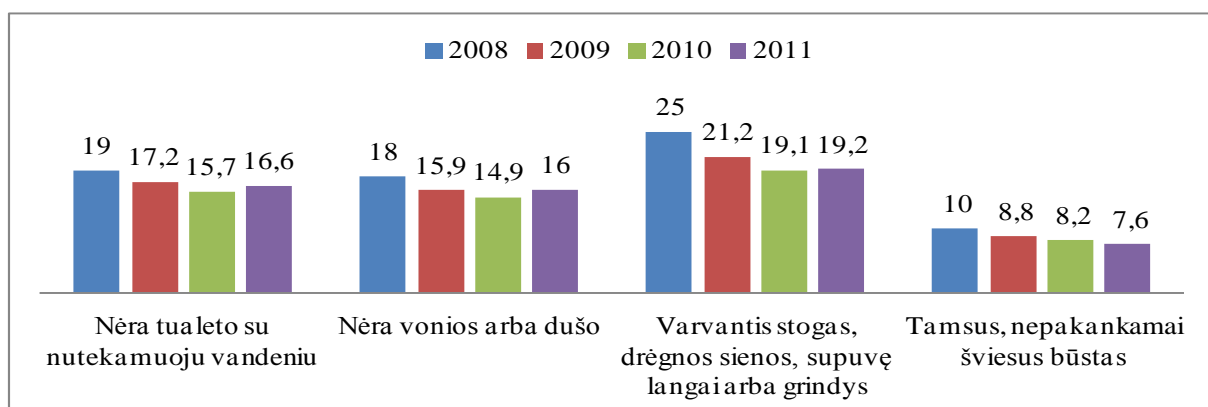
3.2.6. Namų ūkių būsto problemos

Analizuojant namų ūkius, susiduriančius su būsto problemomis, naudotasi Statistikos departamento duomenimis ir išskirtomis keturiomis probleminėmis grupėmis: nėra tualetu su nutekamu vandeniu; nėra vonios arba dušo; varvantis stogas, drėgnos sienos, supuvę langai arba grindys; tamsus, nepakankamai šviesus būstas. Šių rodiklių duomenys pateikiami tik nuo 2008

* Rodiklio „neturi galimybės praleisti bent savaitę atostogų ne namuose“ vidurkis apskaičiuotas iš 2008 – 2011 m., duomenų, nes 2007 m. apie šį rodiklį duomenų nepateikta

metų, visgi informacija, kurią jie mums suteikia pakankamai naudinga, todėl pasirinkta juos išanalizuoti.

Namų ūkių būsto problematika pateikta 20 pav. 2008 m. su būsto problemomis susidūrė nemažai Lietuvos gyventojų. Beveik 20 proc. namų ūkių neturėjo priėjimo prie tualetu su nutekamuoju vandeniu. Panaši situacija išliko ir 2009 m. 17,2 proc. namų ūkių susidūrė su šia problema. Padėtis šiek tiek pagerėjo 2010 m. – 15,7 proc., tačiau jau 2011 m. ji vėl pradėjo blogėti – 16,6 proc. Situacija dėl vonios ar dušo namų ūkiuose labai panaši kaip ir dėl tualetu. Dinamiškumas išlieka panašus per visus metus, tik procentinė namų ūkių dalis kiek mažesnė. Vidutiniškai per ketverius metus su šia problema susidūrė apie 16 proc. namų ūkių. Kita problema t. y. varvantis stogas, drėgnos sienos, supuvę langai arba grindys, 2008 m. kankino ketvirtadalį Lietuvos namų ūkių. Problemos mastai kiek sumažėjo per kitus trejus metus – 2009 m. – 21,2 proc., 2010 m. ir 2011 m. – apie 19 proc. Su apšvietimo problemomis susiduria kur kas mažiau namų ūkių, todėl galima daryti prielaidą, jog tai mažesnio masto problema. Visgi, 2008 m. su tamsaus, nepakankamai šviesaus būsto problema susidūrė dešimtadalis namų ūkių. 2009 m. ir 2010 m. šis skaičius sumažėjo vidutiniškai iki 8,5 proc. 2011 m. situacija pagerėjo ir problemos mastas sumažėjo dar beveik 2 proc. iki 7,6 proc. namų ūkių, susiduriančių su apšvietimo problema.

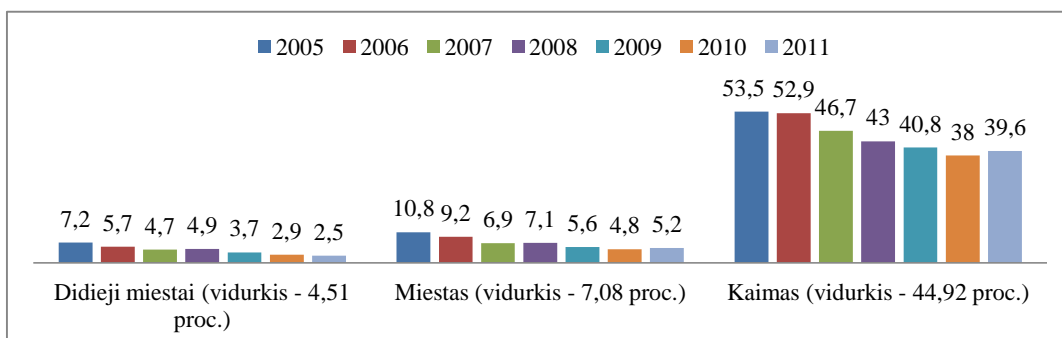
20 pav. Asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kurie susiduria su būsto problemomis, procentinė dalis Lietuvoje 2008-2011 m.

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Gyvenimo sąlygos“ (M3080211: >>>Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, susiduriančiuose su būsto problemomis. Požymiai: administracinė teritorija).

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Drastiškesni skirtumai susiję su būsto problemomis, atsiskleidžia analizuojant juos iš geografinės perspektyvos. Suskirsčius namų ūkius pagal regionus į didžiuosius miestus, miestus ir kaimų regionus (žr. 21a pav.) matomi akivaizdūs kontrastai. Analizuojamą laikotarpį tualetu be nutekamojo vandens problema didžiuosiuose miestuose vidutiniškai palietė vos 4,51 proc. namų

ūkių ir apie 7 proc. mieste. Tačiau kaimo padėtis visai priešinga. Net beveik 45 proc. kaimuose esančių namų ūkių neturi priėjimo prie tualetu, kuriame yra nutekamasis vanduo. Galima pastebėti tai, kad nuo 2005 m., kai padėtis šios problemos atžvilgiu kaime buvo prasčiausia – 53,5 proc., iki 2011 m. ji ženkliai pagerėjo (net apie 14 proc.) ir siekė 39,6 proc.

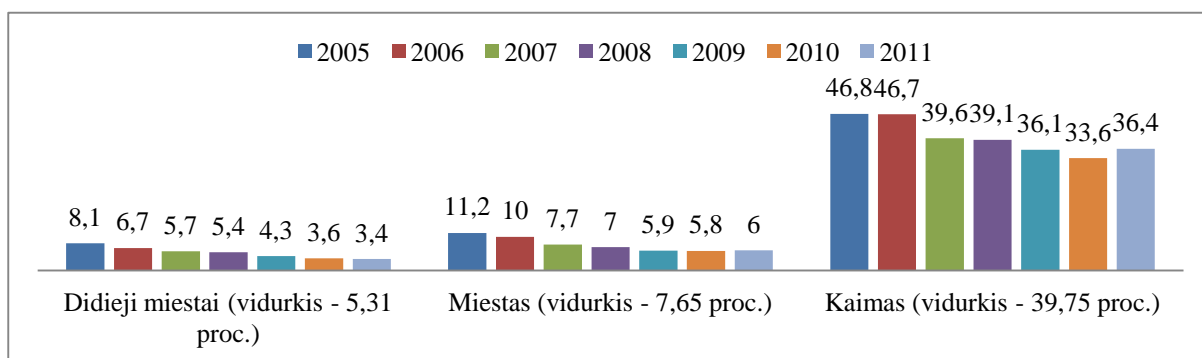

21a pav. Namų ūkiai, kuriuose nėra tualetu su nutekamuoju vandeniu

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Gyvenimo sąlygos“ (M3080212: Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, susiduriančiuose su ekonomiais sunkumais. Požymiai: gyvenamoji vietovė).

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Vonios ar dušo didžiuosiuose miestuose vidutiniškai neturi nuo 3,4 proc iki 8,1 proc. namų ūkių mieste (žr. 21b pav.). Lyginant didžiuosius miestus su kaimo regionais, padėtis kur kas prastesnė. Kaime net kelis kartus daugiau namų ūkių verčiasi be vonios ar dušo. Per analizuojamą laikotarpį vidutiniškai nuo 33,6 proc iki 46,8 proc. namų ūkių susidūrė su šia problema. Statistiniai duomenys implikuoja sudėtingas gyvenimo sąlygas kaimo regionuose. Iš šių duomenų apie būsto problemas galime padaryti išvadas apie kaimo namų ūkių padėtį – skurdas pakankamai akivaizdžiai reiškiasi per higienos priemonių ar įrengimų trūkumą.

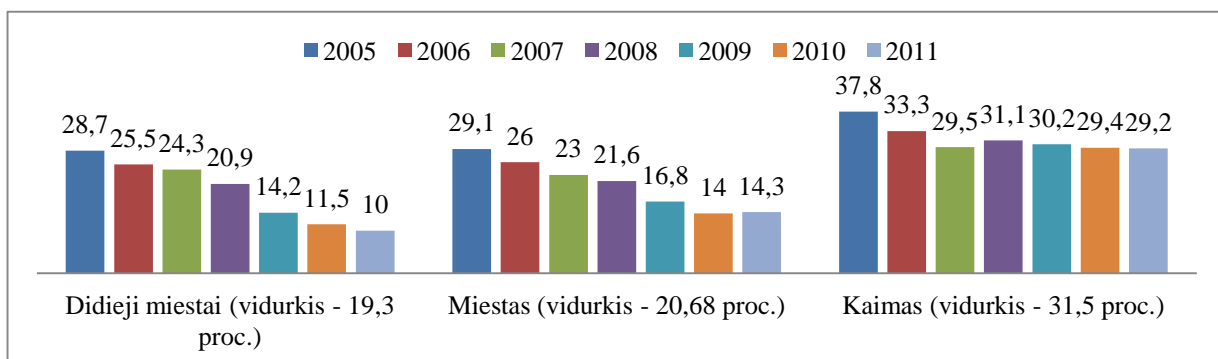
21b pav. Namų ūkiai, kuriuose nėra vonios arba dušo

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Gyvenimo sąlygos“ (M3080212: Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, susiduriančiuose su ekonomiais sunkumais. Požymiai: gyvenamoji vietovė).

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

Prastos stogo, sienų, langų ar grindų būklės kontrastas (žr. 22a pav.) kiek mažesnis nei anksčiau analizuotų problemų. Didžiuosiuose miestuose ši problema vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį kankina apie 19 proc., miestuose kiek daugiau nei 20 proc., o kaime kiek daugiau nei 30 proc. namų ūkių.

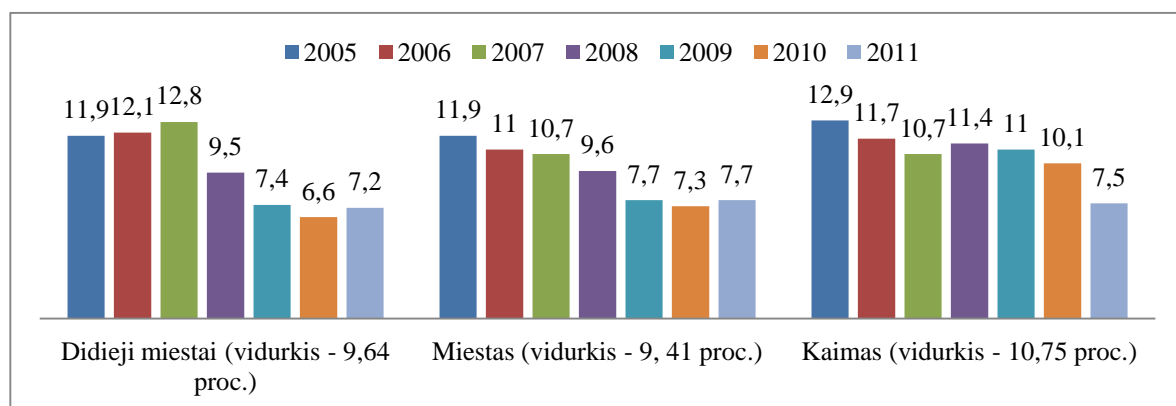

22a pav. Namų ūkiai, susiduriantys su varvančio stogo, drėgnų sienų, supuvusių langų ar grindų problemomis

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Gyvenimo sąlygos“ (M3080212: Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, susiduriančiuose su ekonominiais sunkumais. Požymiai: gyvenamoji vietovė).

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

22b pav. pateikti nepakankamai apšviesto būsto rodiklio duomenys. Ši problema kontrasto atžvilgiu išsiskiria dar mažiau nei prieš tai aptartos problemos. Didžiuosiuose miestuose su apšvietimo problemomis būste vidutiniškai per analizuojamą laikotarpį susidūrė apie 9,64 proc., miestuose apie 9,41 proc., o kaime apie 10,75 proc. namų ūkių.

22b pav. Namų ūkiai, kuriuose nepakankamai šviesus būstas

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Gyvenimo sąlygos“ (M3080212: Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, susiduriančiuose su ekonominiais sunkumais. Požymiai: gyvenamoji vietovė).

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

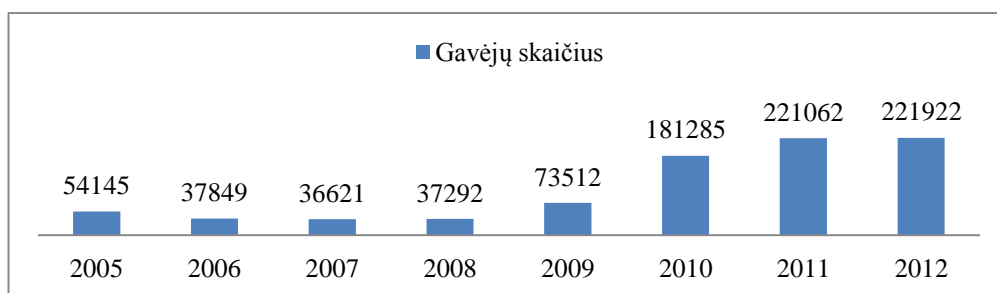
Apibendrinant rodiklių grupę, susijusią su namų ūkių būsto problematika Lietuvoje, galima pastebėti teigiamus pokyčius. Nors neženkliai, tačiau situacija pagerėjusi visuose rodikliuose. Tai vienintelė rodiklių grupė, kurioje visi rodikliai pagerėjo, lyginant su 2005 m. – analizuojamo laikotarpio pradžia. Taip pat reikia paminėti, kad suformuluota hipotezė, jog skurdo rizikos lygis ir ekonominių bei būsto problemų mastas Lietuvos kaimo vietovėse nuo 2005 m. iki 2011 m. išaugo, galutinai nepasitvirtino. Išanalizavus būsto problematiką Lietuvoje, galima teigti, jog kaimo regionų procentinė dalis susidurianti su būsto problemomis, sumažėjo visuose analizuotuose rodikliuose.

3.2.7. Pašalpų gavėjai ir išlaidos pašalpoms

Dar viena aktuali sritis analizuojant skurdą – socialinės išmokos. Socialinės išmokos yra vienas iš pagrindinių būdų, skirtų kovai su skurdu, todėl aktualu paanalizuoti, kaip kito socialinių išmokų gavėjų kiekis bei išmokoms skiriamų pinigų kiekis valstybėje.

Socialinių pašalpų gavėjų pokytis (žr. 23 pav.) per ketverius metus (2006-2008 m.) yra playginti mažas. Gavėjų skaičius, lyginant 2006-2008 m. laikotarpį su 2005 m., sumažėjo apie 17 tūkst. Tačiau, lyginant 2006–2008 m. laikotarpį ir 2009 m., šis skaičius 2009 m. ženkliai išaugo iki 73 tūkst. pašalpų gavėjų. Po dar vienerių metų – 2010 m. pašalpų gavėjų skaičius padidėjo daugiau nei 2 kartus, o 2011 m. išaugo iki 221 tūkst. gavėjų. Panašus skaičius išliko ir 2012 m. Per kelerių metų laikotarpį asmenų, kuriems reikalinga pašalpa siekiant išvengti skurdo, padaugėjo 6 kartus.

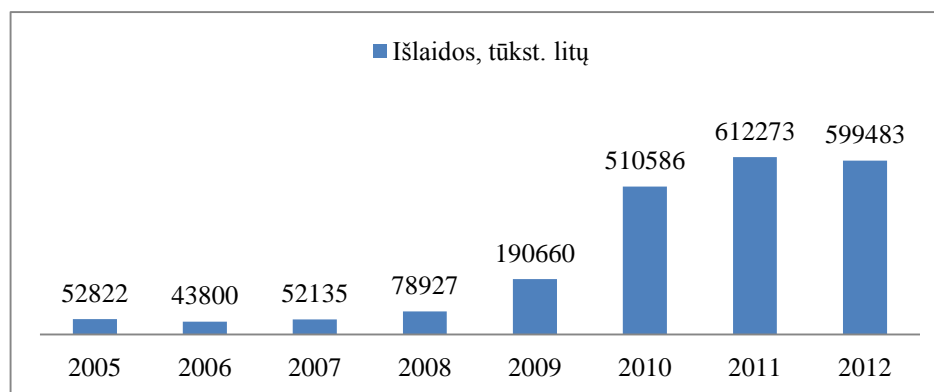
Žinoma, žvelgiant iš vienos pusės, valstybinių lėšų skyrimas skurdo problemoms spręsti yra geras žingsnis, mažinant skurdą valstybėje. Šiuo atžvilgiu galime tik pasidžiaugti skirtų lėšų skaičiaus augimu, nes tai iš dalies padeda gerinti skurstančiųjų padėtį. Kita vertus, lėšų augimas nebūtinai rodo progresą. Lėšų skaičius gali augti atitinkamai didėjant jų poreikiui, t. y. vis daugiau žmonių atsiduriant ties skurdžia padėtimi. Taip pat išmokų dydis gali būti skirtingas kiekvienais metais – tai priklauso nuo valstybės skirtų lėšų išmokoms.

23 pav. Socialinių pašalpų gavėjų Lietuvoje skaičius per metus

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Socialinė apsauga“ (M3160701: >>>Socialinė pašalpa. Požymiai: administracinė teritorija). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

2009-2012 m. stipriai išaugus socialinės pašalpos gavėjų skaičiui Lietuvoje, išaugo ir valstybės išlaidos socialinėms pašalpoms. Jų pokytis analizuojamu laikotarpiu atvaizduotas 24 pav. Išlaidų socialinėms pašalpoms pokytis nuo 2007 m. iki 2011 m. akivaizdus – lėšų, skiriamų socialinėms pašalpoms, suma išaugo net 11,74 kartų. 2007 m. pašalpoms skirta vos 52 822 tūkst. Lt, 2010 m. lėšos perkopė 510 586 tūkst., o 2011 m. siekė dar daugiau – 612 272 tūkst. Lt.

24 pav. Valstybės išlaidos socialinėms pašalpoms litais per metus

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamento duomenys „Socialinė apsauga“ (M3160701: >>>Socialinė pašalpa.
Požymiai: administracinė teritorija). <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>

3.2.8. Skurdo rodiklių analizės apibendrinimas

2 lentelėje pateikti išanalizuotų skurdo rizikos lygio rodiklių duomenys, suskirstyti pagal požymių grupes, namų ūkių pasiskirstymo pagal vertimosi sudėtingumo lygį ir namų ūkio būsto problemas indikuojantys rodikliai. Iš viso pateiktas 31 rodiklis. Į lentelę sąmoningai neįtraukti rodikliai apie namų ūkių vertimąsi, kurie indikuoja namų ūkių gana lengvą, lengvą ir labai lengvą vertimąsi, nes šie rodikliai iš esmės neparodo jokio padėties gerėjimo skurstančiųjų atžvilgiu. Taip pat į lentelę neįtraukti „skurdo rizikos ribos rodikliai litais per metus“, nes šie rodikliai neindikuoja konkretaus pokyčio t. y. pagal juos sunku nusakyti, ar situacija skurstančiųjų atžvilgiu pagerėjo ar pablogėjo. Taip pat į lentelę neįtraukti rodikliai, indikuojantys socialinės rizikos šeimų skaičių bei vaikų skaičių socialinės rizikos šeimose, nes tai nėra tiesioginiai skurdo rizikos rodikliai (analizėje buvo naudojami kaip papildomi rodikliai).

Paskutiniame stulpelyje pateiktas 2005-2011 m. rodiklių skirtumas, kuris indikuoja rodiklio pasikeitimą per septynerius metus. Rodiklių duomenys lentelėje pažymėti skirtingomis spalvomis: rausva spalva indikuoja neigiamą (didesnį nei 1 proc.), žalsva – teigiamą pokytį (didesnį nei 1 proc.), balta spalva – nepakitusią padėtį, pilka – rodiklio pokytį, mažesnę nei 1 proc.

2 lentelė. Skurdo rodikliai ir jų kaita 2005-2011 m.

Rodiklis	Laikotarpis							Skirtumas tarp 2005 ir 2011 m.
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
1. Skurdo rizikos lygis pagal gyvenvietę								
Skurdo rizikos lygis	20,5	20	19,1	20	20,6	20,2	20	-0,5
Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas	26,1	26,6	25,5	27,2	29,4	31,8	31,8	5,7
Skurdo rizikos lygis mieste procentais	13,5	13,1	12,7	13,6	14,7	16,2	14,7	1,2
Skurdo rizikos lygis mieste procentais, iki soc. išmokų	17,9	18,7	19,1	20,5	22,6	27,6	25,7	7,8
Skurdo rizikos lygis didžiuosiuose miestuose procentais	9,1	8,6	7,9	10,1	10,5	14,1	12,6	3,5
Skurdo rizikos lygis didžiuosiuose miestuose procentais, iki soc. išmokų	12,9	13,7	14,3	14,1	17,5	22,5	21,2	8,3
Skurdo rizikos lygis kaime procentais	34,6	34	32,2	32,9	32,7	28,4	30,7	-3,9
Skurdo rizikos lygis kaime procentais, iki soc. išmokų	42,4	42,4	38,5	40,7	43,3	40,5	44,2	1,8
2. Skurdo rizikos lygis pagal namų ūkiuose su vaikais ir be vaikų								
Skurdo rizikos lygis namų ūkiuose be vaikų	17,6	19,2	20,2	21	21,4	18,6	17,1	-0,5
Skurdo rizikos lygis namų ūkiuose su vaikais	22,6	20,5	18,5	19,4	20,1	21,4	22,1	-0,5
3. Skurdo rizikos lygis pagal amžių								
Vaikai (0–17 m.)	27,2	25,1	22,1	22,8	23,7	23,3	24,3	-2,9
18–24 m.	20,9	17,5	15,5	17,8	17,8	22,7	26,2	5,3
25–49 m.	19	17,6	14,9	14,7	17,6	20,9	19,8	0,8
50–64 m.	17,9	18,3	17,2	20,4	21	22,8	19,4	1,5
65 m. ir vyresni	17	22	29,8	29,5	25,2	10,2	12,1	-4,9
4. Skurdo rizikos lygis pagal užimtumo statusą								
Dirbančiųjų skurdo rizikos lygis procentais	10	10	8	9,3	10,4	12,3	10,1	0,1
Bedarbių skurdo rizikos lygis procentais	62,8	61,4	57,5	51	54,3	55,6	53,1	-9,7
Senatvės pensininkų skurdo rizikos lygis procentais	17,5	22,7	29,8	30,8	27,6	13,3	14,8	-2,7
Neaktyvių asmenų skurdo rizikos lygis, procentais.	28,7	26,6	29	31,5	33,5	29,9	29,1	0,4
5. Namų ūkių pasiskirstymas pagal vertimosi sudėtingumo lygį								
Gana sunkiai	41,3	46,8	51,6	54	50	48	49	7,7
Sunkiai	21,7	22,9	21	22	26	27	25	3,3
Labai sunkiai	10,8	9,5	6	6	11	13	13	2,2
6. Namų ūkių pasiskirstymas pagal patiriamą ekonominių sunkumų našą								
Dėl pinigų stokos negali laiku sumokėti būsto nuomos, komun. mok., būsto ar kitų paskolų, kredito įmokų	-	-	9,4	8,1	9,9	12,2	13,1	3,7

Negali sau leisti pakankamai šildyti būsto	-	-	22,4	22,1	24,1	25	35,6	13,2
Negali sau leisti bent kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar analogiško vegetariško maisto	-	-	17,1	19,1	19,7	23,2	23	5,9
Negalėtų apmokėti nenumatytų išlaidų iš savo lėšų	-	-	42,4	38,7	52,5	62,1	60,4	18
Neturi galimybės praleisti bent savaitę atostogų ne namuose	-	-	-	28,9	36,6	62,4	49,1	20,2
7. Namų ūkių būsto problematika								
Nėra tualetu su nutekamuoju vandeniu	-	-	-	19	17,2	15,7	16,6	-2,4
Nėra vonios arba dušo	-	-	-	18	15,9	14,9	16	-2
Varvantis stogas, drėgnos sienos, supuvę langai arba grindys	-	-	-	25	21,2	19,1	19,2	-5,8
Tamsus, nepakankamai šviesus būstas	-	-	-	10	8,8	8,2	7,6	-2,4

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Apibendrinant statistinę analizę galima pasakyti, kad pagal skirtumus tarp 2005 m. ir 2011 m. rodiklių parodymų nustatyta, jog apie penktadalis rodiklių (6 iš 31) indikuoja, kad situacija liko iš esmės nepakitusi (pokytis mažesnis nei 1 proc.), lyginant 2011 m. su 2005 m. Mažiau nei trečdalis (9 iš 31) rodiklių indikuoja teigiamą pokytį (1 proc. ir didesnis pokytis) skurdo atžvilgiu, ir net daugiau nei pusė (16 iš 31) skurdo rizikos rodiklių indikuoja neigiamą pokytį (1 proc. ir didesnis pokytis).

Taip pat verta pastebėti, jog skurdo atžvilgiu pablogėjusią situaciją indikuojančių rodiklių skaičius yra ne tik didžiausias, tačiau šių rodiklių procentiniai pokyčiai yra didesni nei teigiamą pokytį indikuojančių rodiklių. 5 iš teigiamą pokytį indikuojančių rodiklių neviršija 3 proc. ribos, 3 rodiklių pokytis svyruoja nuo 3 iki 6 proc. ir tik vienas rodiklis siekia beveik 10 proc. teigiamą pokytį. Iš neigiamą pokytį indikuojančių rodiklių 4 rodikliai neviršija 3 proc. pokyčio ribos. 8 rodikliai indikuoja pokytį nuo 3 iki 9 proc. o 3 rodikliai viršija 10 proc. pokyčio ribą ir svyruoja nuo 13,2 proc. iki 20,2 proc.

Išnagrinėti duomenys implikuoja, jog darbo metu iškelta pirmoji hipotezė pasitvirtino, nes skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų išaugo, taip pat iš visų skurdo rizikos lygio rodiklių duomenų matyti, jog situacija skurdo raiškos atžvilgiu pablogėjo. Tą implikuoja 16 iš 31 rodiklių.

Antroji hipotezė, kurioje suformuluotas mokslinis spėjimas, jog labiausiai pažeidžiamos grupės Lietuvoje lyginant gyventojus pagal amžių 2005-2011 m. laikotarpiu, buvo vaikai ir jaunimas, pasitvirtino tik iš dalies. 0-17 m. amžiaus asmenų grupėje (vaikai) skurdo rizikos lygis, lyginant 2005 m. su 2011 m., sumažėjo apie 3 proc. Ši amžiaus grupė išties buvo pažeidžiamiausia iš visų išskirtų amžiaus grupių, lyginant skurdo rizikos lygio vidurkį (24,07 proc.) analizuojamu 2005-2011 m. laikotarpiu. Tačiau spėjimas dėl jaunimo grupės nepasitvirtino. Jaunimo (18-24 m.)

amžiaus grupėje skurdo rizikos lygio rodiklio vidurkis 2005-2011 m. laikotarpiu buvo 19,77 proc., o tai yra viena iš mažiausiai pažeidžiamų amžiaus grupių.

Suformuluota trečioji hipotezė, kad skurdo rizikos lygis ir ekonominių bei būsto problemų mastas Lietuvos kaimo vietovėse nuo 2005 m. iki 2011 m. išaugo, nepasitvirtino. Statistinės analizės duomenys rodo, jog skurdo rizikos lygis kaime 2011 m., lyginant su 2005 m., sumažėjo beveik 4 proc., o išanalizavus būsto problematiką Lietuvoje, galima teigti, jog kaimo regionų procentinė dalis, susidurianti su būsto problemomis, sumažėjo visuose analizuotuose rodikliuose.

Suformuluota hipotezė, kad skurdo rizikos lygio skirtumai 2005-2011 m. buvo didesni tarp didžiųjų miestų ir kaimo nei tarp miestų ir kaimo gyvenviečių pasitvirtino. Lyginant 2005-2011 m. kiekvienų metų duomenis, visais atvejais atotrūkis tarp didžiųjų miestų ir kaimo gyvenviečių buvo didesnis nei tarp miestų ir kaimo gyvenviečių.

Penktoji hipotezė, kurioje spėjama, jog per 2005–2011 m. laikotarpį padidėjo sunkiai besiverčiančių namų ūkių Lietuvoje skaičius, o lengvai besiverčiančių namų ūkių skaičius sumažėjo pasitvirtino. Sunkiai besiverčiančių namų ūkių, 2011 m. lyginant su 2005 m., dalis padidėjo daugiau nei 13 proc. (gana sunkiai besiverčiančių namų ūkių dalis, lyginant su 2005 m., padidėjo 7,7 proc., sunkiai besiverčiančių – 3,3 proc., labai sunkiai besiverčiančių – 2,2 proc.). O namų ūkių, kurie teigia, jog verčiasi lengvai, dalis sumažėjo apie 12 proc.

Taigi, iš iškeltų penkių hipotezių pasitvirtino trys hipotezės: pirmoji, ketvirtoji ir penktoji. Nepasitvirtino trečioji hipotezė, ir tik iš dalies pasitvirtino antroji hipotezė.

Šie duomenys verčia priėti prie išvados, jog skurdo reiškinys Lietuvoje linkęs plisti, nepaisant minimalių teigiamų pokyčių tam tikrose rodiklių grupėse. Skurdo rizikos lygis didžiuosiuose miestuose bei miestuose auga, situacija kiek pagerėjusi kaimo regionuose. Ekonominių problemų našta namų ūkiams yra išaugusi. Didžioji dalis Lietuvos namų ūkių verčiasi gana sunkiai, sunkiai ir labai sunkiai. Bendra tokių namų ūkių dalis augo ir 2011 m. siekė 87 proc. Teigiamas puses galima pastebėti būsto problemų atžvilgiu. Jų procentinė dalis sumažėjo. Sumažėjo senatvės pensininkų bei bedarbių skurdo lygis.

4. EMPIRINIS TYRIMAS: LIETUVOS GYVENTOJŲ SKURDO RAIŠKA

4.1. Tyrimo organizavimas ir metodai

Tyrimo metodologija. Empirinis tyrimas „Lietuvos gyventojų skurdo raiška“ atliktas siekiant detaliau išsiaiškinti skurstančių Lietuvos gyventojų kasdienybės realijas. Šioje tyrimo dalyje analizuojama, kaip skurdas reiškiasi tarp Lietuvos gyventojų, taip pat nagrinėjama, su kokiais sunkumais informantai susiduria patirdami nepriteklių. Analizuojama skurdo įtaka informantų socialiniams ryšiams, gyvenimo sąlygoms, užimtumui. Gauti duomenys siejami su teorinėmis priegomis, išanalizuotomis šio darbo teorinėje dalyje.

Tyrimo objektas – Lietuvos gyventojų skurdo raiška.

Tyrimo tikslas – ištirti gyventojų Lietuvoje skurdo raiškos ypatumus, remiantis teorinėmis skurdo aiškinimo priegomis.

Tyrimo metodas – pusiau struktūrizuotas interviu. Esminis pusiau struktūrizuoto interviu privalumas – išlaikomas lankstus ryšys su informantais, o gauti duomenys yra gilesni, tai suteikia didesnę galimybę pažvelgti į tiriamo reiškinių esmę bei kylančias skirtingas problemas. Pusiau struktūrizuoto interviu metodas nėra formalus, jis vyksta paprasta pokalbio forma, naudojantis iš anksto paruoštomis interviu gairėmis (Bitinas, Rupšienė, Žydžiunaitė, 2008, p. 154).

Siekiant atskleisti Lietuvos gyventojų skurdo raiškos ypatumus, remiantis teorinėje dalyje išanalizuota medžiaga iš kiekvieno skyriaus gairių pavidalu buvo suformuluoti esminiai klausimai, kuriais buvo siekiama empiriškai ištirti Lietuvos gyventojų skurdo raišką bei patikrinti jų sąsajas su esminėmis teorinėmis priegomis. Interviu metodu iš informantų surinkti duomenys analizuojami, juos konceptualizuojant į kategorijas ir subkategorijas bei interpretuojant. Tai palengvina konteksto prasmės suvokimą (Kardelis, 2002).

Tyrimo imtis ir atranka. Tyrimas atliktas 2013 m. balandžio mėnesį Kelmėje. Siekiant atlikti pusiau struktūrizuotą interviu, buvo pasirinkta apklausti labdaros visuomeninės organizacijos „Lietuvos Samariečių bendrija“ labdaros valgyklos lankytojus. Kokybinio tyrimo imtis sudaryta remiantis netikimybinio tikslinės atrankos metodu „sniego gniūžtė“. Toks tikslinės atrankos metodas leidžia priartėti prie informantų, kurie yra itin informatyvūs tiriamuoju požiūriu (Bitinas, Rupšienė, Žydžiunaitė, 2008, p. 98). Visų pirma valgyklos darbuotojai nurodė valgyklos lankytoją, kuris galėtų suteikti naudingos informacijos tyrimui, po to šis nurodė dar keletą valgyklos

lankytojų, kurie galėtų dalyvauti tyrime ir t.t. Iš viso tyrime dalyvavo aštuoni informantai – keturi vyrai ir keturios moterys.

Tyrimo vieta. Empirinis tyrimas buvo atliktas Kelmėje, organizacijos „Lietuvos Samariečių bendrija“ labdaros valgykloje, kurioje lankosi bei ateina pavalgyti pietų socialiai remtini asmenys. Tokia aplinka pasirinkta, nes, autoriaus nuomone, ji yra pakankamai neutrali ir natūrali informantams. Informantai lankosi ten kiekvieną dieną, tai yra kasdieniška ir įprasta jiems aplinka, kuri neturėtų blaškyti informantų dėmesio.

Etiniai tyrimo klausimai. Atliekant tyrimą buvo atsižvelgiama į visus pagrindinius tyrimo etikos principus. Prieš atliekant interviu su kiekvienu informantu kiekvienam jų buvo korektiškai ir neįžeidžiai papasakojama apie tyrimą, jo tikslą, uždavinius, aktualumą bei klausimų pobūdį. Įtraukiant informantus į apklausą buvo laikomasi konfidencialumo ir laisvanoriškumo dalyvauti principų, paaiškinta, jog apklausa yra anoniminė. Prieš apklausiant informantus buvo gautas jų žodinis sutikimas. Informantai nebuvo verčiami atsakinėti į klausimus, jei jie nenorėjo to daryti.

Informantų vardai ir pavardės tyrime nenaudojami siekiant nepažeisti jų privatumo. Konfidencialumo sumetimais gauti kokybiniai duomenys, naudojami tyrime, buvo užkoduoti. Informantams vietoje jų vardų buvo suteiktos didžiosios raidės (A, B, C, D, E, F, G, H).

Duomenų apdorojimas ir pateikimas. Kokybinės analizės metu gauta informacija suprantama kaip patirties visuma, o jos analizė paremta interpretaciniais aiškinimais. Gauti duomenys iš stukturūoto interviu buvo koduojami pagal prasminius vienetus į kategorijas ir subkategorijas. Duomenys buvo analizuojami bei ieškoma ryšio tarp jų (Kardelis, 2002).

4.2. Instrumentarijaus pagrindimas

Tyrimas atliktas naudojant kokybinį tyrimo metodą – struktūruotą interviu. Struktūruoto interviu klausimų parengimui buvo suformuluoti klausimai, remiantis esminiais šiame darbe nagrinėtų teorinių skurdo aiškinimo prieigų aspektais. Tyrimo instrumentarijaus pagrindimas, kuriuo remtasi sudarant interviu klausimyną, pateiktas 3 lentelėje.

3 lentelė. Tyrimo instrumentarijus pagrindimo lentelė

Teoriniai aspektai, kuriais remtasi	Kas tiriama empiriškai	Galimi klausimai
Skurdo samprata	Informacija apie informantą, jo pasirinkimai ir galimybės.	Vardas
Skurstančiųjų sluoksnio ypatumai		Amžius
Situacinė skurdo teorija		Išsilavinimas
Nelygybės raiška stratifikuotoje visuomenėje		Šeiminei padėtis
Skurdo kultūra	Santykis su aplinka, artimaisiais, socialiniai ryšiai.	Ar turite brolių, seserų?
		Ar palaikote ryšius su jais?
		Gal žinote, ar jie susiduria su panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs?
		Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? Kaip?
	Santykis su atžalomis, vertybių perdavimas.	Ar turite draugų?
		Ar palaikote ryšius su jais?
		Gal žinote, ar jie susiduria su panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs?
		Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? Kaip?
Skurdas dėl individualių priežasčių. Skurdo kultūra	Skurdo ryšys su paveldimumo galimybe (intelektas, fizinės savybės, ligos). Santykis su tėvais.	Ar turite vaikus?
		Kiek vaikų turite, koks jų amžius?
		Kokias vertybes stengiatės / stengėtės perduoti savo vaikams, ko juos mokote / mokinote?
		Ar turite tėvus?
Nelygybės raiška stratifikuotoje visuomenėje	Ištekliai (turto rūšys).	Ar palaikote ryšius su savo Tėvais?
		Gal žinote, ar jie susiduria su panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs?
Skurdo samprata ir jo matavimas	Apsirūpinimas ištekliais, reikmenimis. Gyvenimo sąlygos.	Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems?
		Ar turite kokio nors turto ar nuosavybės? Kokį turite? (butas, namas, žemė, automobilis, nieko neturi, kita)?
		Kur gyvenate (nuosavame bute, name, nuomoja kambarį, socialiniame būste, pas pažįstamus, pas gimines, nakvynės namuose, nakvoja, kur papuola, kitur)?
		Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenate.
		Kokie patogumai jame yra (wc, dušas)? Ko trūksta?
		Kokie trūkumai?
		Su kokiomis didžiausiomis problemomis Jums tenka susidurti kasdieniniame gyvenime (sveikatos, maitinimosi, apsirūpinimas drabužiais bei avalyne, higiena)? Ar Jums pavyksta šias problemas išspręsti? Kaip?

Skurdas dėl individualių priežasčių. Skurdo samprata ir jo matavimas	Pajamų šaltiniai. Užimtumas (darbas), motyvacija dirbti, tobulėti, ryžtas keistis, atsakomybė dėl skurdžios padėties.	Ar šiuo metu dirbate?
		Papasakokite apie savo darbą. Kiek laiko jį dirbate? Kokį darbą dirbate?
		Jei neturi darbo. Ar seniau dirbote? Kokius darbus dirbote?
		Jei praradote darbą. Dėl kokių priežasčių praradote darbą?
		Kokios pagrindinės priežastys neleidžia jums susirasti darbo? Ar bandėte ieškoti darbo?
		Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės?
		Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės?
		Jei negauna. Kodėl negaunate socialinės paramos?
Socialinis darvinizmas. Gerovės valstybių socialinės politikos modeliai	Santykis su socialine pagalba.	Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės? Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės? Jei negauna. Kodėl negaunate socialinės paramos?
	Nuostatos socialinės pagalbos atžvilgiu.	Koks apskritai yra Jūsų požiūris į socialinę paramą / pagalbą? Gal galite išskirti teigiamas ir neigiamas jos puses?
		Kaip manote, kokia socialinė parama / pagalba yra geresnė – ilgalaikė ar laikina. Paaiškinkite, kodėl taip manote.
		Kaip galvojate, ar socialinės pašalpos skatina žmogų stengtis keisti savo gyvenimą?
Socialinis darvinizmas	Nuostatos socialinės padėties atžvilgiu.	Kaip galvojate, dėl kokių priežasčių Jūs atsidūrėte sunkioje finansinėje padėtyje?
		Papasakokite, kokių veiksmų ėmėtės, kad išvengtumėte tokios padėties.
		Kaip galvojate, ar nusipelnėte būti šioje padėtyje? Gal tai lemtis ar sėkmės reikalas?
Struktūriniai skurdo ištakų Lietuvoje aiškinimai	Atsakomybė dėl skurdžios padėties. Nuostatos dėl valst. politikos įtakos.	Kaip manote, kas kaltas dėl to, kad žmonės Lietuvoje skursta? Paaiškinkite, kodėl taip manote.
		Kaip manote, ar pakanka pagalbos iš valstybės sunkiai besiverčiantiems asmenims? Jei nepakanka, tai ko, Jūsų nuomone, trūksta?
Socialinės stratifikacijos samprata	Požiūris į socialinę stratifikaciją.	Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje socialiniai sluoksniai, klasės? Kokie sluoksniai, Jūsų nuomone, egzistuoja?
		Kokiam sluoksniui save priskirate? Kodėl?

Šaltinis: sudaryta autoriaus

Taigi, remiantis šia instrumentarijaus sudarymo strategija, buvo sukonstruoti pusiau struktūruoto interviu klausimai, kurie vėliau buvo panaudoti apklausiant informantus. Klausimynas pateiktas 1 priede.

4.3. Tyrimo duomenų analizės rezultatai

Prieš pateikiant tyrimo duomenų analizės rezultatus, derėtų paminėti, jog informantų atsakymai atliekant pusiau struktūruotą interviu ne visuomet buvo išsamūs, konkretūs ir aiškiai

išreikšti. Vieni informantai buvo suinteresuoti atsakyti į klausimus detaliau, jiems buvo įdomu dalyvauti apklausoje, išsakyti savo nuomonę, kiti atsakinėjo lakoniškai. Taip pat reikėtų pastebėti, jog informantų dėmesingumas ir atsakymų išsamumas kito priklausomai nuo klausimų. Kelių informantų dėmesingumas pastebimai mažėjo įpusėjus pokalbiui. Kadangi interviu vykdytas informantams kasdieninėje aplinkoje, galima daryti prielaidą, jog dėmesingumas bei susidomėjimas pokalbiu buvo prarastas dėl neįdomių klausimų, į kuriuos informantai nenorėjo atsakinėti detalai. Tikėtina, taip buvo dėl to, kad ne visiems informantams buvo patogų kalbėtis apie patiriamus sunkumus. Taip pat neatmetamas kuklių ir ganėtina lakoniškų atsakymų rezultatas dėl išsilavinimo bei iškalbos stokos. Kita vertus, kai kurie informantai mielai dalyvavo apklausoje, aiškiai dėstė savo mintis, turėjo ką pasakyti.

Siekiant patikrinti įvairias teorines prielaidas, aptartas šio darbo teorinėje dalyje, bei ištirti Lietuvos gyventojų skurdo raišką, iš anksto buvo suformuotos analizei skirtos prasminės kategorijos, pateiktos tyrimo instrumentarijaus pagrindimo lentelėje (žr. 3 lent., p. 67). Tačiau analizuojant informantų atsakymus prasminės kategorijos buvo performuotos pagal surinktus duomenis. Iš pateiktų informantų atsakymų išsiskyrė 7 prasminės kategorijos, atspindinčios atsakymų esmę. Iš prasminių kategorijų išskirta 14 subkategorijų. Prasminės kategorijos ir jų subkategorijos pavaizduotos 4 lentelėje.

4 lentelė. Prasminės kategorijos ir subkategorijos

Prasminės kategorijos	Subkategorijos
Sociodemografiniai duomenys	Lytis ir amžius
	Išsilavinimas
Požiūris į socialinę stratifikaciją	Socialiniai sluoksniai
	Asmeninės padėties visuomenės hierarchijoje supratimas
Gyvenimo sąlygos	Būsto problematika
	Sveikata ir kitos problemos
Socialinė skursntačiųjų aplinka. Socialiniai ryšiai	Šeiminė padėtis
	Santykiai su artimaisiais
	Broliais, seserys ir draugai
Užimtumo problematika	Darbo pobūdis
	Nedarbo priežastys ir „kaltininkai“
Nuostatos socialinės padėties atžvilgiu	Atsakomybė dėl skurdžios padėties
Santykis su socialine pagalba	Nuostatos socialinės pagalbos atžvilgiu
	Požiūris į pašalpos pobūdį (ilgalaikė / trumpalaikė) bei paramos įtaka siekiant keisti situaciją

Šaltinis: sudaryta autoriaus

4.3.1. Sociodemografiniai duomenys ir informantų savęs suvokimas

Amžius ir lytis. Pirmoji kategorija – tai kategorija, kurioje aptariami bendri sociodemografiniai duomenys apie informantą. Tyrimo metu išsiaiškinti bendrieji informantų bruožai: lytis, amžius, savęs suvokimas visuomenės hierarchijoje ir išsilavinimas. Iš aštuonių informantų keturi informantai – vyrai, keturios – moterys. Jauniausias apklausoje dalyvavęs vyras – 30 m., vyriausias – 51 m. Kiti du vyrai panašaus amžiaus – 41 m. ir 42 m. Kiti informantai – moterys. Tarp jų dvi pakankamai jaunos moterys – 26 m. ir 27 m. bei dvi vyresnio amžiaus moterys – 55 m. ir 59 m. Skurdas nesirenka amžiaus – susiklosčius nepalankioms aplinkybėms jis gali paliesti tiek jaunos, tiek vyresnius asmenis.

Socialiniai sluoksniai. Šioje kategorijoje analizuojamas informantų savęs suvokimas, nuomonė apie visuomenės sluoksniavimąsi bei jų pačių padėtį visuomenėje. Absoliučiai visi informantai sutiko, kad visuomenė yra susisluoksniavusi. Galima sakyti, kad dauguma (7 iš 8), išskyrė tris visuomenės sluoksnius (*“<...> turtingieji, vidutiniai ir skurdžiausi <...>“ [A]; „Yra vargšai, turtuoliai, vidutiniai“ [B]; „Vidutinė, aukšta ir žemutinė. Apie aukštą nėra ką ir kalbėti“ [C]; „<...> turčiai, vidutiniai ir skurdžiai <...>“ [E]; „Yra turčiai, pasiturintys ir socialiai remtini žmonės“ [D]; „Yra ir turtingesni ir bėdnesni žmonės. Mažiau gaunantys žmonės ir turtingieji. Ir dar yra labai turtingi“ [F]; „Yra turtingų žmonių, yra vargšų, yra paprastai gyvenančių“ [G]; „<...> Nu, pats skurdžiausias <...> besiverčiantys žmonės, kurie gauna minimumą <...> vidutinės klasės žmonės <...> yra daugiau uždirbantys žmonės <...> yra aukščiausia klasė – kur jau verslininkai įvairiausi“ [H]).*

Asmeninės padėties visuomenės hierarchijoje supratimas. Skurstantieji suvokdami, jog visuomenė yra susisluoksniavusi, save dažniausiai identifikuoja su žemiausio sluoksnio atstovais, dažniausiai tai argumentuoja būtent pajamų skirtumu (*„Save priskiriu skurdžiausiems, jei pagal pajamas“ [A]; „save priskiriu prie blogiau gyvenančių“ [B]; „Prie žemos save priskiriu pagal pajamas“ [C]; „priskiriu save prie mažas pajamas turinčių ir socialinę paramą gaunančių“ [D]; „priskiriu prie mažiau gaunančių, nes neturiu didelių pajamų ir gaunu paramą“ [F]; „Priskiriu save vargšų sluoksniui, nes dėl amžiaus šimtu procentų sunkiau rasti darbą“ [G]; „pagal savo gradaciją save priskirčiau arba antram arba trečiam“ [H]).*

Apibendrinant galima pasakyti, kad informantai suvokia visuomenę kaip stratifikuotą socialinę sistemą, kurioje jie išskiria tris pagrindius sluoksnius. Didžioji dalis informantų save identifikuoja su skurstančiųjų sluoksniu, argumentuodami pajamų stygiumi.

Išsilavinimas. Šiuolaikinėje visuomenėje išsilavinimas yra pakankamai vertinamas. Jis suteikia žmogui bendrą filosofinį išprusimą, kompetencijų, gebėjimų bei žinių atitinkamose srityse.

Į žmogaus išsilavinimą neabejotinai atsižvelgiama darbo rinkoje. Išsilavinimas gali būti suprantamas kaip vienas iš rodiklių, indikuojantis žmogaus žingeidumą bei motyvuotumą integruotis į darbo rinką.

Teorinėje skurdo aiškinimo prieigoje, kurioje pagrindinis dėmesys kreipiamas į individualias priežastis, nulemiančias skurdžią padėtį, akcentuojamas teisingų sprendimų priėmimo faktorius bei tų sprendimų svarba ateityje. Taip pat teigiama, jog kiekvienas individas gali pakeisti susidariusią skurdžią padėtį, turėdamas ryžto, valios ir įdėdamas pastangų. Šiuo atveju informantų išsilavinimas, interpretuojant, galėtų reikšti teisingo sprendimo priėmimą, jei informantas turi išsilavinimą ar šiuo metu stengiasi jį įgyti. Pastangomis keisti situaciją taip pat galima laikyti informantų norą tobulintis, įgyti išsilavinimą ir prisitaikyti prie rinkos sąlygų, t. y. įgyti tokias kompetencijas, žinias, kokių reikalauja rinka.

Kalbant apie informantų išsilavinimą, galima pasakyti, jog jie visi be išimties turėjo vienokią ar kitokią išsilavinimą. Tarp apklaustųjų išsilavinimas svyravo nuo vidurinio iki aukštojo. Aukštąjį išsilavinimą turėjo du informantai: viena vyresnio amžiaus moteris, įvardinusi net savo profesiją („*aukštasis. Ikimokyklinio ugdymo pedagogė*“ [G]) ir jaunas vyras („*baigiau kolegiją*“ [H]). Viena moteris įvardino, kad turi aukštesnįjį išsilavinimą („*aukštesnysis*“ [F]). Pora apklaustų vyrų turi specialųjį vidurinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją („*spec. vidurinis*“ [A], [C]), viena mergina vidurinį išsilavinimą su profesine kvalifikacija („*vidurinis, vienas profesinis*“ [D]). Taip pat du apklaustieji turėjo tik vidurinį išsilavinimą, tai pastebima tarp vyresnių informantų („*vidurinis, neakivaizdinis*“ [B], „*vidurinis*“ [E]). Darant prielaidą, kad išsilavinimas šiuolaikinėje darbo rinkoje yra vienas iš svarbiausių konkurencingumo aspektų, o aukštesnė išsilavinimo kategorija gali suteikti didesnes galimybes siekiant gauti darbą, galime paanalizuoti informantų atvejus. Iš visų informantų šeši turėjo išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją. Du iš jų turėjo aukštuosius išsilavinimus ir profesinę kvalifikaciją, todėl galima sakyti, kad šie informantai buvo labiausiai pasirengę darbo rinkai. Dar keturi informantai turi vidurinį, specialųjį vidurinį arba aukštesnįjį išsilavinimą su profesinėmis kvalifikacijomis. Nors šie informantai turi žemesnio lygio išsilavinimą, galima sakyti, kad jie taip pat yra pasiruošę darbo rinkai, nes yra įgiję profesines kvalifikacijas. Tarp šių informantų taip pat pasitaikė viena jauno amžiaus moteris, rodanti motyvuotumą profesinio tobulėjimo atžvilgiu. Tai galima būtų interpretuoti kaip norą adaptuotis prie darbo rinkos („*vienas profesinis, dabar mokausi, kad gaut antrą profesinį*“ [D]). Likę du informantai turėjo tik vidurinį išsilavinimą ir jokios profesinės kvalifikacijos. Tai indikuoja, jog jų pasiruošimas darbo rinkai pagal išsilavinimo kriterijų minimalus. Be to, ryžto tobulėti ar įgyti naujų žinių šie informantai taip pat nerodė.

Taigi, išsilavinimo aspektą vertinant iš skurdo aiškinimo prieigos, kuri remiasi individualiomis priežastimis, individų pasirinkimais ir sprendimais, informantų atveju galima paneigti. Tyrime dalyvavę informantai pasidalinę į dvi nelygias dalis. Galima teigti, kad didžioji informantų dalis pasiruošę darbo rinkai. Jie siekė įgyti žinių, gebėjimų ir profesinių kompetencijų, taigi, galima interpretuoti, kad šie informantai stengėsi priimti tinkamus sprendimus, vėliau atsiliepsiančius jų ateičiai. Mažesnioji informantų dalis turi tik vidurinius išsilavinimus be profesinių kvalifikacijų, todėl galima interpretuoti, jog toks žemesnės kategorijos išsilavinimo pasirinkimas yra jų asmeninių sprendimų klaida, galėjusi nulemti susidariusią skurdžią padėtį.

Reikėtų pastebėti, kad išsilavinimo įgijimas nebūtinai yra tik žmogaus apsisprendimo reikalas. Individo išsilavinimo lygį gali nulemti ir tokie veiksniai kaip lėšų stygius (išsilavinimas gali būti per brangus) ar protiniai gebėjimai. Tačiau šiuo atveju šie indikatoriai nefiksuoti, todėl kalbama tik apie žmogaus apsisprendimą.

4.3.2. Gyvenimo sąlygos

Šiame skyriuje analizuojamos informantų gyvenimo sąlygos, esminės problemos, su kuriomis susiduria informantai. Išanalizavus informantų atsakymų turinį buvo galima išskirti būsto problematiką, taip pat išsiskyrė įvairios kitos problemos, dažniausiai susijusios su informantų sveikata.

Būsto problematika. Būsto problematika jau anksčiau aptarta šio darbo teorinėje dalyje, skyrelyje „Skurstančiųjų sluoksnio ypatumai (2.3.). Kaip minėta, būsto neturėjimas – viena iš svarbiausių marginalų bėdų, tuo pasižymi trečdalis skurstančiųjų (Vosyliūtė, 2005, p. 38). Kadangi analizuojame Lietuvos gyventojų skurdo raišką, aktualu išanalizuoti, su kokiomis gyvenimo sąlygomis susiduria apklaustieji informantai: kur gyvena skurstantieji, kaip jie apibūdina savo būstą, kokius trūkumus bei privalumus jie mato.

Galima sakyti, jog su ryškiomis būsto problemomis nesusidūrė nė vienas apklaustas informantas. Vienaip ar kitaip šią problemą jie buvo išsprendę. Vieni informantai teigė apsistoję pas tėvus („<...> Gyvenu pas tėvus, keturių kambarių bute <...>“ [A]; „Gyvenu su tėvais, name <...>“ [H]), kitus priglaudžia draugai („Apsistojęs pas draugą, atskiram kambarį <...>“ [C]), tretiems pavyksta būstą išsinuomoti („<...> mokyklos bendrabutyje gyvenam. 10 litų kainuoja <...>“ [D]; „<...> nuomoju butą daugiabučiame name <...>“ [F]). Trys iš informantų teigė turintys nuosavus būstus („<...> namo dalį – salką <...>“ [B]; „<...> nuosavam bute. 3 kambariai <...>“ [E]; „Gyvenu nuosavam name“ [G]), tai būdingiausia vyriausiems informantams.

Pagrindinės informantų įvardytos problemos, susijusios su būstu, yra patogumų trūkumas („<...> 2 maži kambariai ten. Maža lova, staliukas yra. Patogumų jokių nėra pas mane. Šulinys

kieme. Stogą dengti reik, nes bėga į trobą. Vandens nėra, tualetu padoraus irgi“ [B]; „Pareini, pasišildai, parsineši vandens. Patogumų nėra ten <...>“ [C]; „bendra virtuvė, tualetas ir vanduo <...> laikini namai, kuriuose nieko negali keisti“ [D]; „Biški vėsu, nes izoliacijos trūksta namui <...> Kartais trūksta kuro pasišildyt <...>“ [H]). Kiti informantai teigė, kad jiems pakanka to, ką turi, jie tenkinosi turimais patogumais.

Sveikata ir kitos problemos. Apklaustus informantus kankina įvairaus pobūdžio problemos. Daugiausiai paminėtos sveikatos problemos („<...> problemos tai dėl sveikatos“ [A]; „Cukraligė, pas mane sveikatos problemos“ [B]; „Su sveikatos problemom. Amžius jau savo daro. Daug pinigų vaistams išeina. Vyro neįgalumas dar“ [G]; „Daugiausiai sveikatos problemos <...> atima labai didelę dalį lėšų“ [F]).

Individualistinėje skurdo aiškinimo teorinėje prieigoje (žr. 1.2. skyrelį) aptariamas ir aspektas, akcentuojantis, jog individų skurdas gali būti nulemtas tam tikrų genetinių savybių. Atkreipiamas dėmesys, jog fiziškai ar psichiškai silpnesni ar neįgalūs žmonės gali turėti mažiau galimybių visuomenėje, dėl to jie atsiduria užribyje. Šiuo atveju, ne visiškai tiesiogiai, sveikatos problemas galima interpretuoti kaip tam tikrą individų fizinį trūkumą, eikvojančių menkus jų išteklius. Su sveikatos problemomis susiduriantys skurstantieji aukoja menkus savo išteklius tam, kad palaikytų savo egzistenciją, ir tai gali užkirsti kelią siekiui pakeisti skurdžią padėtį.

Kitos aktualios problemos yra susijusios su maitinimosi, taip pat pajamų stygiaus problema („Pagrinde problema maistas <...> užtat ir ateini čia pavalgyt“ [C]; „Kai paskirstai pinigų patiems reikalingiausiems daiktams, stengies vieną mėnesį išgyvent. Tada kitą mėnesį ir tada kitą. Sunku“ [D]; „Susiduriu su darbo problemomis“ [E]; „Galbūt norėtusi naujesnių drabužių kartais, reikia verstis dėvėtų parduotuvių drabužiais“ [H]). Šias informantų problemas galima būtų pavadinti įprastomis skurstančiųjų sluoksnio problemomis.

Apibendrinant informantų gyvenimo sąlygų ir problematikos analizę, galima pasakyti, jog visi informantai turėjo kur gyventi. Būstas nebūtinai buvo jų nuosavybė, tačiau stogą virš galvos jie turėjo. Būsto problemos apklaustiems informantams aktualiausias buvo ir dėl būsto patogumų trūkumų. Keletas informantų susidūrė su problemomis, analizuotomis statistinėje skurdo rodiklių analizėje, t. y. kiauro stogo, būsto šildymo bei sanitarinio mazgo problematika.

Kitos aktualiausias problemos yra nesusijusios su būstu – sveikatos, maitinimosi, darbo trūkumo ir lėšų stygiaus problemos. Sveikatos problemas galima sieti su individualistinės skurdo aiškinimo prieigos aspektais, aiškinančiais skurdo atsiradimą – fiziniais individų trūkumais, kuri iš dalies pasitvirtino pusės informantų atveju. Informantų atveju fiziniai trūkumai – sveikatos problemos – apriboja juos materialiai, nes reikalauja nemažų lėšų.

4.3.3. Socialinė skurstančiųjų aplinka. Socialiniai ryšiai

Analizuojant skurstančiųjų ypatumus (2.3. skyriuje) buvo aptarta socialinių kontaktų įtaka ir aktualumas. Minėta, jog dažniausiai marginalai nedalyvauja socialinėje veikloje, menkai palaiko ryšius su šeima, artimaisiais, tokiu būdu didindami savo socialinę izoliaciją (Kavaliauskienė, Prascieniūtė, 2012, p. 77). Pabrėžtinas aspektas, kad socialiniai ryšiai gali nulemti įvairias individų galimybes gyvenime, taip pat gali padėti sudėtingose situacijose ar išeinant iš jų (Vosyliūtė, 2005, p. 35). Taigi šioje kategorijoje aptariami aspektai, susiję su skurstančiųjų socialiniais ryšiais: šeiminei padėtis, santykiai su artimaisiais, draugais.

Šeiminei padėtis. Visų pirma išaiškėjo apklaustų vyrų šeiminei padėtis. Iš ganėtinai kuklių informantų atsakymų matyti, jog visi skurstantys vyrai gyvena nesusituokę („*viengungis esu*“ [A]; „*kaip čia sakyti – viengungis*“ [E]; „*nevedęs*“ [H]). Vienas informantas anskčiau buvo susituokęs – turėjo antrąją pusę, tačiau šiuo metu yra išsiskyres („*išsituokęs*“ [C]). Visgi aiškesnių priežasčių, ar ieško, ar reikia ir kodėl nepavyksta susirasti antrosios pusės, informantai nepasakė.

Moterų situacija panaši. Tik viena iš apklaustųjų yra ištekėjusi ir turi vyrą („*ištekėjusi, turiu vyrą*“ [G]). Kitos informantės neturi sugyventinio ar vyro („*našlė, o vaikai mokosi Šiauliuose*“ [B]; „*netekėjusi*“ [F]; „*viena su dviem vaikais*“ [D]). Duomenys apie kuklią asmeninę šeiminei padėtį yra pirmasis skurstančiųjų ryšių indikatorius. Septyni iš aštuonių informantų nėra užmezgę artimų santykių su kitos lyties atstovu.

Santykiai su artimaisiais. Skurdo kultūra tai specifinis sindromas, kuris išsivysto specifinėje aplinkoje. Teigiama, kad individai, norėdami išgyventi, sukuria išskirtines „institucijas“, kurias galima suprasti kaip tam tikrą skurstančiųjų išėities bei atramos tašką. Gyvendami skurstančioje aplinkoje jie įsisavina kompleksą vertybių, normų bei elgesio formų, visiškai skirtingų nei didžiosios dalies visuomenės. Tokiu būdu yra sukuriama skurdo subkultūra (Bradshaw, 2007, p. 14). Anot O. Lewis, vos šešerių metų amžiaus vaikas, gyvenantis skurdo kultūros aplinkoje, visiškai įsisavina vietiniuose „institutuose“ suformuotas ir išvystytas vertybes (Lewis, 1966, p. 23).

Viena iš didžiausių skurdo kultūros teorinėje prieigoje akcentuojamų problemų yra skurstančiųjų išmokimas manipuliuoti skurdo mažinimo priemonių spragomis ir vengimas dirbti. Interpretuojant galima sakyti, jog išvystytos skurdo kultūroje vertybės yra neigiamos ir atspindinčios nesąžiningumą, manipuliavimą, vengimą dirbti.

Siekiant patikrinti skurdo kultūros apraiškas informantų atveju buvo siekiama ištirti jų santykius su artimaisiais: tėvais, vaikais, broliais ir seserimis. Žinoma, kiekvienas žmogus yra skirtingas, taip pat skirtingi ir jų gyvenimai, todėl ne visi apklaustieji tebeturėjo savo tėvus. Iš išnagrinėtų duomenų galima teigti, kad daugumai skurstančiųjų (5 iš 8), kurie tėvus dar turi,

santykiai su jais yra pakankamai svarbus dalykas. Jie stengiasi palaikyti ryšius su jais („*kaip sakiau, pas juos gyvenu, dar yra sesė, brolis, visi kartu gyvenam*“ [H]; „*gyva mama <...> tai kaip nepalaikysi ryšio, žinoma, palaikom*“ [E]; „*tik mamą <...> žinoma, palaikau*“ [F]; „*Palaikom santykius su tėvais*“ [G]; „*gyvenu pas tėvus <...>*“ [A]). Viena informantė nurodė, jog turi mamą, tačiau savo noru nepalaiko santykių su ja („*ne, nepalaikau <...> nebendraujam visai*“ [D]). Dar du informantai tėvų nebeturi.

Reikėtų paminėti, kad skurstančiųjų tėvai dažnu atveju (4 iš 6) susiduria su tokiomis pačiomis finansinėmis problemomis kaip ir jie patys („*<...> kartu gyvenam, tos pačios ir bėdos <...>*“ [H]; „*<...> kaip neturės, gyvendama iš pensijos <...>*“ [E]; „*Iš dalies susiduria su finansinėm problemom*“ [F]). Taip pat iš pokalbio paaiškėjo, kad nedidelė dalis informantų stengiasi palaikyti sunkiai besiverčiančius tėvus bei padėti jiems („*<...> aš daugiau jai padėdu nei ji man <...>*“ [F]; „*<...> be abejo, padėdame*“ [G]). Pora vyrų teigė, kad jų tėvai anaipol neturi problemų ir jie padeda patiems sunkiai besiverčiantiems („*<...> nesusiduria su tokiom problemom kaip aš <...> anie man padeda*“ [A]). Viena skurstančioji nurodė, kad nepadeda savo motinai („*<...> nepadedam viena kitai <...>*“ [D]).

Analizuojant skurstančiųjų ir jų tėvų santykį buvo tikėtasi nustatyti informantų ryšį su skurdo kultūra, konkrečiai, su skurdo kultūros vertybių paveldėjimu. Visgi konkrečių išvadų apie šio reiškinių apraiškas daryti negalima, nes informantų pateikti duomenys ganėtinai skirtingi ir tam tikrais atvejais nepakankamai išsamūs. Apibendrintai galima pasakyti, kad daugumos informantų tėvai susiduria su finansinėmis problemomis, tai indikuoja skurdžios informantų artimos aplinkos apraiškas.

Kitas būdas užčiuopti skurdo kultūroje išvystytas vertybes bei jų perdavimą ateities kartoms – ištirti informantų santykį su jų atžalomis bei išsiaiškinti jų požiūrį į vaikų auklėjimą, vertybių perdavimą. Iš apklaustų informantų šeši turėjo įvairaus amžiaus vaikų. Kalbant apie vertybes, kurias informantai diegia savo vaikams, visi jie teigė vaikus mokantys teigiamų savybių – darbštumo, sąžiningumo („*<...> mokinau sąžiningumo, darbštumo*“ [B]; „*Mokau draugiškumo, neskirstyti draugų pagal išvaizdą, aprangą. Dar mokau, kad vienas kitam padėtų, geri būtų*“ [D]; „*Ko pats mokyta, tą ir vaikus mokinau. Kad darytų viską sąžiningai, dori ir darbštūs būtų*“ [E]; „*<...> sąžiningumo, tvarkingumo, žmogiškumo*“ [F]; „*mokau sąžiningumo, teigiamo požiūrio į darbą, kultūrinę veiklą*“ [G]).

Keturi informantai turi suaugusias atžalas, iš jų atsakymų paaiškėjo vyresniųjų vaikų padėtis. Galima suprasti, kad pilnamečiai vaikai yra dirbantys, besimokantys, apsirūpinę gyvenimui („*<...> „Dukra už sūnaus mokslą mokėt padeda*“ [B]; „*Kas geriausia – vaikai apsirūpinę*“ [C]; „*dirba, rūpinas vieni kitais, padeda ir man*“ [E]; „*dirba Šiauliuose*“ [G]).

Surinkti duomenys apie informantų atžalas implikuoja tai, kad informantai, nepaisant skurdžios savo padėties, atžalas moko doros, sąžiningumo ir darbštumo. Galima daryti prielaidą, kad šios vertybės yra priešingos skurdo kultūroje formuojamoms vertybėms, todėl galimybę perduoti šioje kultūroje suformuotas neigiamas vertybes savo atžaloms informantų atveju galima paneigti.

Broliai, seserys ir draugai. Siekiant ištirti skurstančiųjų aplinką buvo domimasi jų socialiniais kontaktais – broliais, seserimis bei draugų ratu, taip pat santykiais su tėvais (santykis aptartas subkategorijoje „santykis su artimaisiais“ p. 76). Daryta prielaida, jog skurstančiųjų socialiniai ryšiai silpni. Tokia prielaida kilo išanalizavus teorines prieigas, aptariančias skurstančiųjų gyvenimo ypatumus. Naudinga patikrinti paskutinę socialinės aplinkos dalį tam, kad išsiaiškintume, su kuo bendrauja bei save tapatina apklaustieji. Kitas aspektas, kodėl analizuojama socialinė aplinka iš socialinių kontaktų, yra susijęs su galimybėmis ištrūkti iš „užburto“ rato. Prasminga patikrinti, ar skurstantieji bendrauja su tokio paties statuso asmenimis. Tai aiškinamasi siekiant sužinoti, ar skurstančiųjų broliai, seserys, draugai susiduria su finansinėmis problemomis, ar jie nori ir sugeba vieni kitiems padėti.

Apie bendravimą su broliais bei seserimis informantai atsiliepė įvairiai. Daugiau nei pusė informantų bendrauja su broliais ar seserimis. Penki iš aštuonių skurstančiųjų teigia, jog artimiausios jų giminės susiduria su vertimosi problemomis („<...> palaikau ryšius su seserim. Ana irgi susiduria su <...> problemom <...> kaip čia padėsi <...>“ [A]; „Žinau, kad turi problemų <...> bet <...> ne visi turi“ [B]; „<...> kartais problemų turi, padedame vieni kitiems <...>“ [G]). O skurstančiųjų broliai ir seserys, kuriems sekasi geriau, padeda sunkiau besiverčiantiems broliams ar seserimis („<...> nesusiduria jie su finansinėm problemom ir padeda kiek gali <...>“ [E]; „<...> Sesės daugiau man ir mamai padeda <...> Jom geriau ten sekasi“ [F]).

Visgi atsiranda ir tokių informantų, kurie pagalbos iš giminių nesulaukia. Galima interpretuoti, jog didžiausia to priežastis dažniausiai yra menkai palaikomi tarpusavio kontaktai net ir pakankamai gausiose šeimose („<...> tris brolius ir penkias seseris. Bendrauju ne su visais <...> gal ir padeda vieni kiems, bet man tai ne“ [B]; „<...> du broliai. Šiaip, jie su problemom nesusiduria, tai ir nepalaikom ryšių. Man asmeniškai nė viens nepadeda“ [C]; „<...> nežinau, kiek ten yra, nes ne vieno tėvo yra. Jokių ryšių su jais nepalaikau visai <...>“ [D]).

Kita čia tiriamų socialinių ryšių dalis – draugai. Visi informantai teigė turintys daugiau ar mažiau draugų. Septyni informantai pakankamai tiksliai apibrėžė, jog jų draugai susiduria su panašiomis finansinėmis problemomis („<...> mažai draugų [A]; „<...> panašiai kaip ir aš, visi bėdų turi“ [B]; „<...> daug turiu <...> problemų turi <...>“ [C]; „Taip, aišku turiu. Susiduria jie su tom problemom <...>“ [D]; „dauguma susiduria, gauna nedidelias pajamas, kai kurie gauna

pašalpas <...> tenka draugiškai spręsti finansines problemas <...>“ [F]; „<...> draugų nemažai <...> trys bedarbiai <...>“ [H]). Kalbant apie pagalbą vieni kitiems, didelė dalis informantų teigė padedantys savo draugams, o prireikus draugai padeda jiems („<...> padedam vieni kitiems, jei išein“ [A]; „Man padeda, aš irgi padedu“ [C]; „Padedam kiek galim, tik kad nedaug galim. Kas žino, kur ką pigiau gaut, tai pasako, aš pasakau“ [D]; Atsitinka bėdų, tai tada, taip, darom ką galim, jei galim [E]).

Apibendrinant socialinę skurstančiųjų aplikos bei ryšių kategoriją, visų pirma reikėtų pasakyti, kad situacijos skirtingų informantų atveju yra nevienodos, todėl vienareikšmiškus apibendrinimus daryti šiuo atveju būtų sunku. Tačiau remiantis didesniąja dalimi informantų, iš dalies galima sakyti, jog informantų atveju teoriniai aiškinimai, jog skurstantieji menkai palaiko ryšius su savo artimaisiais, nepasitvirtino. Dauguma informantų palaiko ryšius tiek su tėvais, tiek su broliais ir seserimis, visi teigė turintys draugų. Reikėtų paminėti ir tai, kad informantų pasisakymai implikuoja, jog jie santykius palaiko ir bendrauja su panašaus statuso asmenimis. Aplinkiniai, supantys skurstančiuosius, dažnu atveju taip pat yra atsidūrę skurdžioje, sunkioje finansiškai padėtyje. Todėl galima patvirtinti teorinį aspektą, kad skurstančiųjų socialiniai kontaktai yra nepalankūs skurstantiesiems išeinant iš sunkios padėties.

4.3.4. Užimtumo problematika

Teorinėje šio darbo dalyje (Struktūriniai skurdo ištakų Lietuvoje aiškinimai (1.3.), Skurdą aiškinančios teorijos (1.2.), Skurdo rodiklių analizė (4.2.4.)) aptarta užimtumo (darbo) svarba skurdo atžvilgiu. Skurdo dėl individualių priežasčių teorinėje priėjoje aptarta individų tinkamo sprendimo priėmimo svarba. Taip pat akcentuojamas ryžtas keisti situaciją. Atsidūręs skurdžioje padėtyje individas turi galimybę ją pakeisti, dėdamas dideles pastangas bei sunkiai dirbdamas. Todėl išskirtoje užimtumo kategorijoje išskiriami esminiai faktai, susiję su informantų darbine veikla. Stengiamasi rasti atsakymus į klausimus, kodėl nedirbama, kodėl prarastas darbas, galų gale, koks skurstančiųjų požiūris į darbą bei kokios pagrindinės priežastys, neleidžiančios susirasti darbo, kaip skurstantieji apsirūpina pragyvenimui.

Darbo pobūdis. Visų pirma reikėtų paminėti, jog didelė dalis informantų (7 iš 8), oficialiai yra bedarbiai. Viena informantė pasisakė šiuo metu dirbanti darbą pusę darbo dienos („<...> dabar 4 mėnesius ant pusės etato <...>“ [F]). Pora informantų teigė, jog dirba neoficialiai, jeigu kur nors pasitaiko darbo („<...> oficialiai galbūt ne, bet kartas nuo karto darbo pasitaiko, tai uždarbiauju“ [H]; „Pastovaus darbo nėra, tik atsitiktiniai darbai visokie. Dirbu bet kur, jei pasitaiko“ [C]).

Kadangi dauguma asmenų yra bedarbiai, aktualu sužinoti, kokia situacija buvo prieš jiems tampant bedarbiais, koks jų motyvuotumas dirbti, kokius darbus jie dirbo. Iš informantų atsakymų

paiškėjo, jog dažniausiai jie dirbę ganėtinai paprastus, nereikalaujančius aukštos kvalifikacijos ar daugiametės patirties darbus („<...> *kiaulių šėriker dirbau* <...>“ [G]; „<...> *daugiausia pagalbinu darbininku* <...>“ [A]; „<...> *bare valytoja* <...>“ [B]; „<...> „*su traktorium dirbau* <...> *šaltkalviu, seniau remontuodavau fūras* <...>“ [C]; „<...> *dirbau pardavėja keliskart* <...>“ [D]; „<...> *Nu, tai dirbu įvairiausiai* <...> *dirbu pagalbinu darbuotoju ar kažkuo, ko reikia* <...> *reikia vairuotojo, tai dirbu vairuotoju* <...>“ [H]).

Keletas galėjo pasigirti darbais, reikalaujančiais didesnės atsakomybės bei kvalifikacinių reikalavimų („<...> *darželio auklėtoja* <...> *pašte dirbau, buvau viršininkė* <...> *kultūros centro darbuotoja*“ [G]; „<...> *mokykloje elektriku* <...>“ [E]; „<...> *Kirpėja esu* <...>“ [F]).

Nedarbo priežastys ir kaltininkai. Skurstantieji išvelgė keletą pagrindinių priežasčių, neleidžiančių jiems susirasti darbo. Vieni kaltino **darbo rinką** („<...> *dabar aplamai nėra darbų...* <...>“ [A]; „<...> *kur eini, ten atsimuši kaip į sieną* <...>“ [C]; „*Kur čia Kelmėj rasi darbą, nėra kur jį gaut*“ [E]). Kita skurstančiųjų bedarbių išvelgta priežastis – **darbdavių kaltė**. Jie skurstančiųjų kaltinami dėl menko supratingumo, užmokesčio nemokėjimo ar net patyčių („<...> *Niekas nederina darbo laiko* <...>“ [D]; „<...> *Dardaviai išnaudoja* <...> *Tyčiojasi visokiais būdais, nes esi varganas žmogus* <...> *jei randi – tai neišmoka algų* <...>“ [C]; „<...> *sako, jau per senas* <...>“ [E]; „<...> *Netenkino* <...> *darbdavių požiūris* <...> *nemokėjo išvis, o dirbti reikėjo*“ [G]; „<...> *norėjau dirbt oficialiai, bet tai nedarbina – neapsimoka*“ [H]). Kai kurie išvelgė savo trūkumus ar **asmenines priežastis**, trukdančias susirasti darbą („<...> *aš su rusiška technika temoku dirbt, niekur netinku* <...>“ [E]; „<...> *Norėčiau dirbti, bet vienai auginant vaikus sunku* <...>“ [D]).

Apibendrinant užimtumo problematikos kategoriją, galima pasakyti, jog dauguma informantų praeityje dirbo pakankamai paprastus darbus, nereikalaujančius aukštos kvalifikacijos. Dabar dauguma – bedarbiai. Dauguma informantų savo kalboje neminėjo norintys kelti kvalifikaciją, įgyti kitą profesinę kvalifikaciją ar kitokiais būdais tobulintis. Bedarbių skurstančiųjų išvardintos priežastys, dėl kurių jie nedirba ar nesugeba susirasti darbo, dažniausiai apibūdina kažkieno kito kaltę, savo pačių trūkumus išvelgė tik pora informantų. Galima daryti prielaidą, kad informantai yra mažai motyvuoti, nesiekiantys keistis, tobulėti. Galimas dalykas, kad jiems yra pakankamai sunku suprasti, kokie šiuo metu yra reikalavimai darbo rinkoje siekiantiems konkuruoti asmenims. Neturėdami konkurencinių savybių jie linkę suversti kaltę aplinkai.

4.3.5. Nuostatos socialinės padėties atžvilgiu

Atsakomybė dėl skurdžios padėties. Išanalizavus interviu duomenis paaiškėjo informantų požiūris į esmines priežastis, kodėl žmonės Lietuvoje skursta bei kodėl jie patys atsidūrė skurdžioje

padėtyje. Didžioji dalis skurstančiųjų dėl šių problemų drąsiai kaltina **valstybės valdžią bei politikus** dėl priimtų netinkamų sprendimų („*Galbūt mokesčiai yra per dideli valstybėj <...> žmonės, kurie nori verstis, būna užkrauti dideliais mokesčiais <...> manau, kad tai yra didelis trūkumas*“ [H]; <...> „*valdininkai kalti – Seimas <...> pirma nupjauna, po to matuoja. Pirma išleidžia įstatymą, po to mato, kad blogas <...> Trūksta tinkamo požiūrio*“ [F]; „*Valstybė kažką daro ne taip <...> Įstatymai netikslingi ir neįsigilina, kaip žmonės gyvena*“ [G]; „*Kas, kas, valdžia kalta. Kas viską išardė, išpardavė, jei ne valdžia. Viską sau susigrobė, dabar lobsta, gyvena kaip nori*“ [E]; „*Netinkami įstatymai <...> valdžia irgi „gera“. „Geras Kubiliaus valdymas“ – prieš rinkimus manipuluoti rinkėjais*“ [D]; „*Valdžia – darbų per juos netekom. Viskas išgriauta, išparduota. Jie drąsūs išsistatė. Jie labai gudrūs, su žemų sluoksnių žmonėm gali daryti, ką nori <...> kiti valdininkai supranta, bet nedaugelis supranta paprastą žmogų <...>*“ [C]).

Tokias informantų nuostatas galima sieti su struktūrinėmis skurdo aiškinimo priežastimis, analizuotomis šio darbo 1.3. skyrelyje. Ten įžvelgiamos tuometinės valstybės valdžios valdymo spragos, kurios pablogino dalies Lietuvos gyventojų galimybes įsitvirtinti, gyventi padorų ir orų gyvenimą. Informantai piktinasi netinkamais įstatymais bei valstybės sprendimais – griauti ar parduoti, kuriuos galima sieti su privatizavimo etapais, vykusiais po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje („*<...> Kas viską išardė, išpardavė, jei ne valdžia*“ [E]; „*Viskas išgriauta, išparduota*“ [C]).

Šis, galima sakyti, desperatiškas informantų požiūris ir nusivylimas valdžia indikuoja jų bejėgiškumą, mažas galimybes keisti padėtį. Tačiau skurstantieji piktinasi valdžios sprendimais dažnu atveju net nepagalvodami ir neįvertindami fakto, jog jie patys vienaip ar kitaip gali būti kalti dėl sudėtingos padėties.

Kitas aspektas, kurį verta paminėti – informantų požiūris į savo klaidas. Viena iš skurdo dėl individualių priežasčių teorinė prieiga skurdo priežastis aiškina individualiomis asmenų priežastimis. Kaip minėta anksčiau, šioje teorinėje prieigoje dedamas akcentas ties žmogaus sprendimo, pasirinkimo riba. Individo sprendimas ir ryžtas bei valia, arba, tiksliau, jų nebuvimas, nulemia pastarojo padėtį. Tik pora informantų paminėjo, jog sunkioje padėtyje jie atsidūrė ne tik dėl pašalinių veiksnių, bet ir dėl **asmeninių savo klaidų**. Vienas informantų tiesiogiai įvardijo savo kaltę dėl to, kad yra bedarbis. Jis atviravo, kad būnant „laisvam“ (bedarbiui) dabar sudėtinga įsilieti į kitokį gyvenimo ritmą. Jis net įvardijo tai, kad įsipareigojimas jam gali trukdyti („*<...> Patys žmonės, aš taip manau <...> baigus mokslus dar nesinorėjo ieškoti darbo, norėjosi pabūt laisvam ir dabar ta laisvė tiesiog užsitęsė <...> kai pakankamai ilgai būni „laisvas“, labai sunku kažką susirasti tokio, kas tave įpareigoja, ir tas trukdo*“). Kita informantė taip pat atvirai pripažino, jog skurdi padėtis tai jos pačios netinkamas sprendimas („*<...> Tai netinkamas mano pačios*

sprendimas. Nepagalvojau apie tai, kas bus ateity, nepasvėriau gerai <...> nepasvėriau galimybių <...>“ [D]).

Dar viena kategorija, dėl kurios išsiskyrė informantų nuomonė atsakomybės dėl skurdžios padėties klausimu, yra nedarbas. Nemaža dalis informantų teigia, jog Lietuvoje žmonės susiduria su sunkiomis finansinėmis problemomis dėl darbo stokos („*Skursta dėl bedarbystės*“ [A]; „*dėl darbo viskas. Jį prarandi ir viskas, susirasti neišeina. Nėr darbų, nėr nieko <...>*“ [C]; „*Pagrinde viskas dėl darbo trūkumo <...> žmogus nori dirbt, o jam niekas neduoda, nes netinki niekur*“ [E]; „*Tai dėl nedarbo. Ėjau į darbo biržą, prašiau kad siūlytų bet kokį darbą*“ [F]; „*<...> būtų darbo vietų, žmonės oriai galėtų užsidirbti*“ [G]).

Apibendrinant nuostatų socialinės padėties atžvilgiu prasminę kategoriją, galima pasakyti, kad dauguma informantų teigė, jog pagrindinė jų finansinio nepritekliaus problema yra nedarbas. Taip pat svarbu paminėti, kad vienas iš ryškiausių išsiskyrusių faktorių yra neigiamas informantų požiūris į valstybėje vykdomą politiką. Galima interpretuoti, kad atsakomybės perkėlimas nuo savo poelgių, sprendimų lygmens į makro lygmenį – kaltės permetimas valstybei – vienas iš lengviausių kelių. Kelių respondentų atsakymuose užčiuoptas kontaktas su individualistine skurdo aiškinimo prieiga. Pora informantų įvertino ir savo sprendimų bei padarytų veiksmų spragas kaip galimas esamos nesėkmės priežastis. Taigi galima sakyti, jog prieigos teiginiai šių apklaustųjų atveju pasitvirtino.

4.3.6. Santykis su socialine pagalba

Lietuvoje egzistuoja dvi socialinės apsaugos schemos, turinčios užtikrinti minimalius resursus. Viena iš jų yra piniginė socialinė parama, kita – šalpos pensija (Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas). Šios pagalbos schemos skirtos šeimoms bei pavieniams asmenims, kurie negali užsitikrinti tinkamų gyvenimo sąlygų savarankiškai. Socialinės paramos schema susideda iš socialinės pašalpos (išmoka nepasiturintiems asmenims ar šeimoms, kuria turėtų būti garantuojamos minimalios lėšos) ir būsto šildymo, šalto ir karšto vandens kompensacijų, kurios turėtų garantuoti nepasiturinčių asmenų komunalinių paslaugų padengimą. Šalpos pensija – parama skirta užtikrinti minimalius resursus asmenims, esantiems dalinės socialinės rizikos grupėje.

Santykio su socialine pagalba kategorija išskirta, siekiant įvertinti informantų nuostatas į socialinę pagalbą bei jos pobūdį, siejant jų nuostatas su teorinėmis skurdo aiškinimo prieigomis. Taip pat analizuojamos informantų įžvelgiamos teigiamos ir neigiamos socialinės pagalbos savybės.

Nuostatos socialinės paramos atžvilgiu. Visų pirma reikėtų pasakyti, jog iš apklaustųjų informantų šeši gauna socialinę paramą iš valstybės, o du negauna. Du informantai, negaunantys

socialinės pašalpos, teigė jos negaunantys savanoriškai („<...> *Negaunu jokios paramos dabar <...> nes nestovėjau darbo biržoj*“ [A]; „*Jokios pašalpos negaunu*“ [C]). Vienas iš šių informantų itin jautriai sureagavo į socialinės paramos klausimą. Jis teigė, jog yra sveikas ir nori pats aprūpinti save gyvenimui, nenori būti išlaikomas kitų („*Atsisakiau jos pats. Rankas turiu, kam man prašyti išmaldos. Dėl kelių litų aš nesišeminsiu. Ką užsidirbi, tą į rankas ir gauni, o ne prašinėji*“). Tai išskirtinis atvejis šiame tyrime, nes šis pavyzdys implikuoja savanorišką valstybės pagalbos atsisakymą tuo atveju, kai skurstantysis galėtų ją gauti. Galima tik interpretuoti, kad šis informantas pakankamai jautriai reaguoja, kalbai pakrypus apie negalėjimą išlaikyti savęs savarankiškai. Jo žodžiuose atsispindi orumo ir garbės apraiškos.

Kito respondento, negaunančio socialinės pašalpos todėl, kad nesiregistravo darbo biržoje, atvejį galima vertinti dvejopai. Iš vienos pusės į šią situaciją galima pažiūrėti per individualistinės skurdo aiškinimo teorinės prieigos prizmę. Respondentas tiesiogiai nepasakė, kad ieškosi darbo, užsiminė tik, kad sunku jį surasti („<...> *dabar aplanai nėra darbų... kaip čia jį susirasi <...>*“ [A]). Griežtai sakyti, kad šis informantas imasi veiksmų norėdamas pakeisti skurdžią padėtį, negalima. Visgi, kiek pastangų dedama ir kaip ieškoma darbo, informantas taip pat nepasakė. Vienas iš būdų ieškoti darbo galėtų būtų registracija darbo biržoje, kurioje informantas galėtų arba tik ieškoti darbo, arba gauti tam tikrus mokymus kvalifikacijai įgyti. Taigi registracijos darbo biržoje ignoravimą galima traktuoti kaip pastangų keisti situaciją stygių.

Žiūrint iš kitos pusės, analizuoti galime per skurdo kultūros teorinės prieigos probleminį aspektą – manipuliaciją socialinėmis pašalpomis. Šio informanto atveju labai aiškiai paneigiama teorinės prieigos problemika. Galima interpretuoti, kad registracijos darbo biržoje ignoravimas, kartu ir socialinės pašalpos negavimas, atskleidžia informanto poziciją – jis nenori sėdėti valstybei ant pečių.

Bet kokių atveju, ar informantai gavo socialinę paramą, ar ne, visi jie teigiamai įvertino **socialinės paramos svarbą** („*Nežinau. Gerai parama ta yr. Reikalinga ji turbūt*“ [A]; „*Aišku, kad gerai pagaba. Galėtų ir dar pridėti*“ [B]; „*Žmonėms labai geras dalykas. Tik teigiamai vertinu. Jei duoda – žmogus ir ima*“ [C]; „*Geras mano požiūris, mano atveju gerai, kad gaunu. Gerai pašalpos yra, ypač tiems, kurie vaikus augina*“ [D]; „*Gerai pašalpa yra, jei neturi darbo*“ [E]; „*Nu, aš tai džiaugiuosi, kad yra tokia parama*“ [F]; „*Jei žmogus beviltiškoj padėty, tai jam reikalinga*“ [G]; „<...> *aš manau, kad, ta prasme, reikalinga yra <...> yra iš tikro daugiavaikių šeimų, kurios ten kaime gyvena, sunkiai verčiasi ir be šitų pašalpų būtų tikrai sudėtinga jiems <...> gauni šitą finansinę paramą ir turi už ką reikiamiausius dalykus nusipirkti pragyvenimui*“ [H]). Galima sakyti, jog socialinė parama skurstančiųjų yra vertinama, ji neabejotinai padeda jiems verstis kasdienybėje. Tačiau, be teigiamų pusių, išvelgiamos ir **neigiamos socialinės pagalbos pusės**,

dažniausiai dėl netinkamo pašalpų paskirstymo. Informantai piktinosi, kad pašalpos dalinamos ne tik tiems žmonėms, kurie jas vertina, tačiau ir tiems, kurie pašalpas iššvaisto arba piknaudžiauja jomis. Dažniausiai informantai piktinosi, kad pašalpos yra tiesiog prageriamos („<...> *Manau, kad didesnė dalis simuliuoja pašalpom. O mažesnė dalis nesimuliuoja*“ [H]; „*Blogai, kad visokie latrai gauna, prasprogsta, prageria ir dar prašinėja ir nieko iš tos pašalpos*“ [B]; „*Neigiamas dalykas – kad kiti gauna tas pašalpas ir prageria. Tie, kurie svaiginasi visaip, ir išleidžia, prageria pašalpas <...> Duodant pašalpą reikėtų atsižvelgti į žmogų, kaip jis išleidžia gautas pajamas. Bet biurokratinis požiūris į žmogų nežiūri – ar tikrai gerai jis išleidžia tuos pinigus. Turėtų pašalpos nebūti tvarkomos biurokратиškai.*“ [D]; „*Neigiama – kad ne visi nusipelnę gauna ją*“ [F]; „*Doram žmogui tai parama, o jei alkoholikams duoda – tai gaunas pašalpa pagerti*“ [G]).

Dar viena neigiama pašalpų savybė, minima informantų, yra per **maža teikiamos pašalpos suma** („<...> *Galėtų ir dar pridėti*“ [B]; „<...> *galėtų didesnė būti, niekas nepyktų, nes išgyventi su 350 Lt būtų sunku <...> Negerai, kad mažokai tų pinigų. Nelabai ką nusipirksi, kai nieko nelieka*“ [E]).

Galima pastebėti vieną įdomesnę nuomonę, išsakytą apklaustos informantės. Ji piktinosi, jog įstatymai teikiant socialinę paramą yra palankesni vienišiams žmonėms, o ne kartu gyvenantiems sutuoktiniams, šeimoms, ir yra raginantys gyventi išsiskyrus („*Sugyventiniai pašalpas gauna atskirai, o šeimai skaičiuoja bendrai ir kartais palieka visai be nieko. Dar skatina dokumentaliai išsituokti. Įstatymai netikslingi ir neįsigilina, kaip žmonės gyvena*“ [G]). Šiuo atveju informantė apeliuoja į socialinės pašalpos skyrimo tvarką – vienam asmeniui šeimoje teikiama 100 proc. skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų dydžio vienam iš bendrai gyvenančių asmenų ir vidutinių bendrai gyvenančių asmenų pajamų vienam iš bendrai gyvenančių asmenų per mėnesį, o antrajam tik 80 proc. Tuo tarpu vienam gyvenančiam asmeniui socialinės pašalpos dydis sudaro 100 proc. skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų vienam gyvenančiam asmeniui ir vidutinių vieno gyvenančio asmens pajamų per mėnesį. Vadinas, du kartu gyvenantys, tačiau nesusituokę asmenys gali gauti maksimalias išmokas, o susituokę ne.

Požiūris į pašalpos pobūdį (ilgalaikė / trumpalaikė) bei pašalpos įtaka siekiant keisti situaciją. Paklausus informantų, kokia, jų nuomone, geresnė paramos forma, ilgalaikė ar trumpalaikė, dauguma pasisakė, kad **ilgalaikė yra geresnis variantas** („<...> *Ilgalaikė geresnė. Trumpalaikę vieną kartą gausi ir viskas. O ilgalaikę pastoviai gausi ir gyvensi*“ [A]; „*Gal visą laiką geriau. Trumpalaikė nieko gero, mažai*“ [B]; „*Be abejo, ilgalaikė*“ [C]; „*Ilgalaikė geriau, ką daryti su laikina? Visą laiką gauni pašalpą ir gerai. Kas būtų, jei gautum tik metus. Išvis blogai būtų*“ [E]; „*Man geriau, kad ilgalaikė būtų <...> tai yra garantas*“ [F]; „*Man asmeniškai tai*

turbūt būtų ilgalaikė, nu kaip ir kiekvienam. Todėl, kad tu ateini, susitvarkai dokumentus ir ilgai gauni tuos pinigus“ [H]).

Dar vienas svarbus aspektas socialinės paramos atžvilgiu yra susijęs su gaunamos paramos **įtaka keisti savo gyvenimą**, tvarkyti jį, siekti išbristi iš skurdo. Skurstančiųjų pasisakymai šiuo klausimu dvejopi. Išsiskiria nuomonė, kad pašalpos gali būti **naudingos** („<...> *be šitų pašalpų būtų tikrai sudėtinga“ [H]; „Kas stengiasi, tai tikrai gerai, padeda“ [F]; „Kitiems tai gal ir padeda“ [B]),* bei kur kas ryškesnė nuomonė, kad skirtos **pašalpos yra nevertinamos** ir tiesiog **iššvaistomos** („*Girtuoklių tai tikrai neskatina – prisiima kreditų, o kaip atiduot, neaišku. Tokie nedirbo ir nedirbs“ [B]; „Kiti tik ir laukia, kad gautų pašalpą ir po to iššvaisto“ [C]; „Neigiamas dalykas – kad kiti gauna tas pašalpas ir prageria. Tie, kurie svaiginasi visaip, ir išleidžia, prageria pašalpas <...> tuo naudojasi ir nieko daugiau nesistengia daryti. Neįvertina tai, ką gauna, netausoja turto“ [D]; „Nieko anos neskatina“ [E]; „<...> tikrai ne visus skatina keisti savo gyvenimą <...> kiti, kai prageria, tai jiems tikrai nepadeda niekas“ [F]; „kitas tik gauna ir prageria“ [G]; „didesnė dalis simuliuoja pašalpom“ [H]).*

Žinoma, negalima ignoruoti fakto, kad skurstantiesiems yra reikalinga socialinė pagalba bei parama. Tačiau analizuojant kai kurių informantų pasisakymus galima susidaryti nuomonę, kad jiems iš dalies yra paranku gauti ilgalaikės pašalpas kaip papildomą pajamų šaltinį. Iš jų teiginių nesijaučia noro patiems imtis veiklos, kad pašalpos skurstantiems jie negautų. Šiuo atveju vėl galime prisiminti skurdo kultūros teorinėje prieigoje akcentuojamą aspektą apie spekuliaciją socialinėmis pašalpomis (1.2.), kuris akcentuoja, kad skurstantieji išmoksta manipuluoti valstybės paramos sistema. Nors panašumų matyti, tačiau griežtai teigti, kad per skurstančiųjų teiginius atsiskleidžia panašus spekuliacinis požiūris, negalima. Visgi visi gaunantys pašalpas informantai nematė prasmės negauti šių pašalpų vien dėl to, kad jaustųsi oriai ir pilnavertiškai. Kita vertus, du informantai patys atsisakė pašalpos. Toks jų poelgis visiškai paneigia galimybę manipuluoti valstybės pagalba. Išskirtiniais informantų atsakymų atvejais galima įžvelgti orumo, garbės apraiškas.

4.3.7. Empirinio tyrimo rezultatų apibendrinimas

Atlikus analizę nustatyta, kad informantai suvokia visuomenę kaip stratifikuotą socialinę sistemą, kurioje išskiria tris pagrindius sluoksnius. Didžioji dalis informantų save identifikuoja su skurstančiųjų sluoksniu, argumentuodami pajamų stygiumi.

Išsilavinimo aspektą vertinant iš individualistinės skurdo aiškinimo prieigos, kuri akcentuoja idnividų pasirinkimų ir sprendimų svarbą, galima sakyti, jog teorinės prielaidos informantų atveju nepasitvirtino. Tyrime dalyvavę informantai yra pasidalinę į dvi nelygias dalis. Galima teigti, kad

didžioji dalis informantų pasiruošę darbo rinkai. Jie siekė įgyti žinių, gebėjimų ir profesinių kompetencijų, taigi galima teigti, kad šie informantai stengėsi priimti tinkamus sprendimus, vėliau atsiliepsiančius jų ateičiai. Mažesnioji informantų dalis turi tik vidurinius išsilavinimus be profesinių kvalifikacijų. Galima teigti, kad kvalifikacijos kėlimo, profesijos įgijimo siekio nebuvimas yra jų individualaus sprendimo klaida, galėjusi nulemti susidariusią skurdžią padėtį.

Atlikus empirinį tyrimą taip pat išaiškintos informantų nuostatos jų socialinės padėties atžvilgiu. Informantai labiau neigiamai vertina valstybėje vykdomą politiką. Didžioji dalis informantų kaltina valstybės valdžią dėl savo skurdžios padėties ir tik mažuma įžvelgia savo atsakomybę šiuo aspektu.

Atlikus analizę taip pat paaiškėjo, kad didžioji dalis informantų turi pastogę: tai yra jų nuosavas turtas, jie gyvena šeimos arba draugų prieglobstyje. Taip pat nustatyta, kad keletas informantų susidūrė su problemomis, analizuotomis statistinėje skurdo rodiklių analizėje, t. y. kiauro stogo, būsto šildymo bei sanitarinio mazgo problematika. Kitos aktualiausios problemos yra nesusijusios su būstu – sveikatos, maitinimosi, darbo trūkumo ir lėšų stygiaus problemos. Sveikatos problemas iš dalies galima sieti su individualistinės skurdo aiškinimo prieigos fragmentais, aiškinančiais skurdo atsiradimą, remiantis fiziniais individų trūkumais. Iš dalies šis aspektas patvirtino pusės informantų atveju. Informantų atveju fiziniai trūkumai – tai sveikatos problemos, ribojančios juos materialiai.

Atlikus empirinį tyrimą nustatytas informantų santykis su artimaisiais bei draugais. Analizuojant skurstančiųjų ir jų tėvų santykį buvo tikėtasi nustatyti informantų ryšį su skurdo kultūros vertybių perdavimu tiek informantų tėvų, tiek informantų vaikų atžvilgiu. Abiem atvejais skurdo kultūros aspektas dėl vertybių perdavimo nebuvo užčiuoptas.

Atlikus empirinį tyrimą nustatyta, jog informantų atveju teoriniai aiškinimai apie menkai palaikomus ryšius su savo artimaisiais nepatvirtino. Tačiau reikėtų paminėti, jog informantai santykius palaiko ir bendrauja su panašaus statuso asmenimis. Aplinkiniai, supantys skurstančiuosius, dažnu atveju taip pat yra atsidūrę skurdžioje, sunkioje finansiškai padėtyje. Todėl galima patvirtinti teorinį aspektą, kad skurstančiųjų socialiniai kontaktai yra nepalankūs skurstantiesiems išeinant iš sunkios padėties.

Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad socialinė pagalba informantams reikalinga, tačiau informantų ji buvo kritikuojama dėl per mažo išmokų dydžio, taip pat dėl paramos paskirstymo teisingumo. Informantus, atsižvelgiant į jų nuomonę dėl socialinės paramos pobūdžio, galima suskirstyti į du blokus. Pirmajam priklauso informantai, kurių teiginiuose matyti panašumai su skurdo kultūros teorinėje prieigoje aptariamu spekuliaciniu socialine valstybės parama. Tačiau griežtai teigti, kad per skurstančiųjų teiginius atsiskleidžia spekuliacinis požiūris, negalima, nes nėra

visiškai aiškios aplinkybės. Antrajam blokui priklauso informantai, patys atsisakę gauti socialinę pašalpą, taip paneigdami skurdo kultūros teorinėje prieigoje akcentuojamą galimybę manipuluoti valstybės pagalba.

IŠVADOS

1. Skurdas yra aktuali modernios visuomenės problema. Dažniausiai skurdas siejamas su materialinių išteklių stygiumi, nepritekliumi. Sociologiniu požiūriu skurdo samprata, be materialinio aspekto, akcentuoja ir socialinius, kultūrinius bei fizinius aspektus.
2. Skurdas yra kompleksiškas reiškinys, jo atsiradimą nulemia daug faktorių. Teorinių prieigų gausa atskleidžia skurdo priežasčių kompleksškumą iš kelių skirtingų pozicijų. Remiantis skurdo aiškinimo teorijų analize, skurdo reiškinį sukelia tiek makro lygmuo – struktūriniai veiksniai, tiek mikro lygmens priežastys – individo asmeniniai ypatumai.
3. Skurdo reiškinį galima analizuoti iš visuomenės struktūros aiškinimo pozicijų, per stratifikacijos ir socialinės nelygybės prizmę. Individo padėtis visuomenėje priklauso nuo turimų socialinių, ekonominių išteklių. Netolygus šių išteklių pasiskirstymas tarp socialinių sluoksnių sukuria nevienodas sąlygas ateities kartoms, kelia laisvės apribojimo, saviraiškos, savarankiškumo problemas.
4. Suformuluota hipotezė, kad laikotarpyje nuo 2005 iki 2011 m. skurdo rizikos lygis Lietuvoje išaugo, o ne sumažėjo, pasitvirtino. Remiantis lyginamosios statistinės analizės rezultatais nustatyta, kad analizuojamu laikotarpiu skurdo rizikos lygis Lietuvoje iš esmės nekito ir skurdo net penktadalis gyventojų, tačiau skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų išaugo 5,7 proc. Hipotezė taip pat patvirtina 16 iš 31 neigiamą situaciją indikuojančių skurdo rodiklių.
5. Suformuluota hipotezė, kad skurdo rizikos lygio skirtumai 2005–2011 m. buvo didesni tarp didžiųjų miestų ir kaimo nei tarp miestų ir kaimo gyvenviečių, pasitvirtino. Lyginant 2005–2011 m. kiekvienų metų duomenis, visais atvejais atotrūkis tarp didžiųjų miestų ir kaimo gyvenviečių buvo didesnis nei tarp miestų ir kaimo gyvenviečių. Atotrūkis tarp kaimo ir didžiųjų miestų bei kaimo ir miestų per septynerius metus yra linkęs mažėti, tačiau galima teigti, jog vis dar išlieka pakankamai didelis – atitinkamai 18,1 proc. ir 16 proc. Visgi reikia pastebėti tai, kad skurdo rizikos lygis iš esmės nemažėja, o tiesiog persiskirsto: lyginant 2005 m. su 2011 m., skurdo rizikos lygis didėja miestuose ir didžiuosiuose miestuose, tačiau mažėja kaimo vietovėse.
6. Hipotezė, kurioje spėjama, jog per 2005–2011 m. laikotarpį padidėjo sunkiai besiverčiančių namų ūkių Lietuvoje dalis, o lengvai besiverčiančių namų ūkių dalis sumažėjo, pasitvirtino. Sunkiai besiverčiančių namų ūkių, 2011 m. lyginant su 2005 m., dalis padidėjo daugiau nei 13 proc. Pagal skurdo matavimus, sunkiai besiverčiančių namų ūkių dalis išaugo nuo 73 proc. iki 87 proc. Per septynerius metus ekonominių problemų našta namų ūkiams, apimanti būsto išlaikymo, šildymo, maitinimosi ir kt. problemas, taip pat tendencingai augo.

7. Suformuluota hipotezė, kad skurdo rizikos lygis ir ekonominių bei būsto problemų mastas Lietuvos kaimo vietovėse nuo 2005 m. iki 2011 m. išaugo, nepasitvirtino. Statistinės analizės duomenys rodo, jog skurdo rizikos lygis kaime 2011 m., lyginant su 2005 m., sumažėjo beveik 4 proc., o išanalizavus būsto problematiką Lietuvoje galima teigti, jog kaimo regionų procentinė dalis, susidurianti su būsto problemomis, sumažėjo visuose analizuotuose rodikliuose.
8. Hipotezė, kurioje suformuluotas mokslinis spėjimas, jog labiausiai pažeidžiamos grupės Lietuvoje, lyginant gyventojus pagal amžių, 2005–2011 m. laikotarpiu buvo vaikai ir jaunimas, pasitvirtino tik iš dalies. 0–17 m. amžiaus asmenų grupėje (vaikai) skurdo rizikos lygis, lyginant 2005 m. su 2011 m., sumažėjo apie 3 proc. Ši amžiaus grupė išties buvo pažeidžiamiausia iš visų išskirtų amžiaus grupių, lyginant skurdo rizikos lygio vidurkį (24,07 proc.) analizuojamu 2005–2011 m. laikotarpiu. Tačiau spėjimas dėl jaunimo grupės nepasitvirtino. Jaunimo (18–24 m.) amžiaus grupėje skurdo rizikos lygio rodiklio vidurkis 2005–2011 m. laikotarpiu buvo 19,77 proc., o tai yra viena iš mažiausiai pažeidžiamų amžiaus grupių.
9. Remiantis skurdo rodiklių analizės rezultatais, pastebėtini keli teigiami skurdo raiškos aspektai. Sumažėjo skurstančių vaikų ir senatvės pensininkų dalis. Taip pat vis mažiau namų ūkių Lietuvoje susiduria su būsto problemomis (tualetu su nutekamuoju vandeniu, vonios ar dušo trūkumu, varvančio stogo, drėgnų sienų ir kt.).
10. Tyrimo metu nustatytos informantų priimtų sprendimų klaidos, siekiant išeiti iš skurdžios padėties. Šios klaidos siejamos su išsilavinimo ir užimtumo aspektais. Nors dauguma informantų turėjo išsilavinimą ir tik mažuma iš turinčiųjų išsilavinimus neturėjo profesinių kvalifikacijų, jie buvo bedarbiai ir susidūrė su finansiniu nepriteklumi. Nors išsilavinimą bei profesinę kvalifikaciją galima vertinti kaip teisingą informantų sprendimą norint išeiti iš skurdžios padėties, duomenys implikuoja, kad vien tik šių veiksnių, siekiant susirasti darbą ir taip užsitikrinti pajamų šaltinį, nepakanka. Daugumos informantų atveju galima išvystyti motyvacijos, ryžto, pasitikėjimo savimi stoką, dauguma jų nesiekė persikvalifikuoti ar kitokiais būdais prisitaikyti prie darbo rinkos.
11. Informantai neigiamai vertino valstybėje vykdomą politiką, kaltino valstybės valdžią dėl nedarbo ir skurdžios padėties. Tiriamųjų kaltinimus valdžiai galima sieti su privatizacijos ir žemės reformų Lietuvoje įgyvendinimo aspektais, nes informantų kaltinimai yra susiję su sunaikintomis darbo vietomis. Tokie kaltinimai iš dalies atskleidžia informantų bandymą nusimesti atsakomybę nuo savęs ir implikuoja menką informantų norą prisitaikyti prie besikeičiančios situacijos šalies darbo rinkoje.

12. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad viena iš svarbiausių skurstančiųjų problemų yra susijusi su sveikata. Informantų atveju sveikatos problemos eikvoja jų išteklius ir taip riboja materialinę gerovę. Sveikatos problemas iš dalies galima sieti su individualistinės skurdo aiškinimo priegios fragmentais, kurie skurdo atsiradimą aiškina remiantis fiziniais ir psichiniais individų trūkumais.
13. Atlikus empirinį tyrimą atskleisti informantų artimiausios socialinės aplinkos ypatumai. Skurstančiųjų socialiniai kontaktai yra nepalankūs jiems išeinant iš sunkios padėties. Santykius tiriamieji palaiko su panašaus statuso asmenimis, kurie yra atsidūrę skurdžioje ir sunkioje finansinėje padėtyje.
14. Atlikus tyrimą atskleistos informantų nuostatos dėl socialinės pašalpos skyrimo. Daugumos informantų nuomone, didžiausias socialinės pašalpos trūkumas yra tas, kad pagalba teikiama asmenims, kurie nebūtinai stengiasi keisti savo skurdžią padėtį. Remiantis tiriamųjų nuomone, socialinė pašalpa dažnai yra nevertinama, o tiesiog iššvaistoma ar prageriama. Informantų teiginiai atspindi skurdo kultūros teorinėje priegijoje akcentuojamą problematiką – manipuliavimą valstybine pagalbos sistema.

LITERATŪRA

1. AMINUL I. S. Sociology of Poverty – Quest for new Horizon. // Bangladesh E-journal of Sociology. Vol. 2. No. 1. January 2005.
<<http://people.stfx.ca/dmacdona/Gender/Articles/Sociology%20of%20Poverty%20%28bangladesh%29.pdf>> [žiūrėta 2011 11 15].
2. BALOČKAITĖ R. Už reprezentacijos ribų: tylinčiosios klasės, Kultūros barai 1. 2006.
3. BINKAUSKIENĖ G., MISIŪNAS A. Skurdo ir socialinės atskirties problema // Lietuvos ekonomikos apžvalga. 2004 Nr. 2, p. 98–104. ISSN 1392 – 351X.
4. BITINAS B., RUPŠIENĖ L., ŽYDŽIŪNAITĖ V. Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008. ISBN 978-9986-31-267-3.
5. BRADSHAW T. K. Theories of Poverty and Anti-Poverty programs in community Development // Journal of the community Development Society. Vol. 38, No. 1, Spring 2007. p. 7–25.
6. BRAZIENĖ R. Socialinės stratifikacijos skaitiniai. Mokomoji knyga. Kaunas, Technologija. 2005.
7. ČIUŽAS A. Gyvenimo lygio pokyčiai ir nepritekliaus raiška // Socialinės grupės: nepritekliaus žymės. Straipsnių rinkinys, Socialinių tyrimų institutas, Lietuvos sociologų draugija, Vilnius, 2004, p. 9–25.
8. FRERER K., VU C. M. An anthropological view of poverty // Journal of Human Behavior in the social environment. Haworth press, 2007.
9. GRUSKY D. B. The contours of social stratification. Westview Press, 1994.
10. GRUSKY D. B. Social stratification. Class, race and gender in sociological perspective. 2nd edition, 2000. p. 2–51.
11. GRUSKY D. B., MANWAI C. K., SZELENYI S. Social stratification: class, race and gender in sociological perspective. 2008.
12. HALLEROD B., LARSSON D. Poverty, welfare problems and social exclusion // International Journal of Social Welfare 2008: 17: p. 15–25.
13. JĖČIUVIENĖ M. Skurdo ribos ir ištakos // Socialinės grupės: nepritekliaus žymės. Straipsnių rinkinys, Socialinių tyrimų institutas, Lietuvos sociologų draugija, Vilnius, 2004, p. 26–33.
14. JUKNEVIČIENĖ R. Privatizavo Lietuvos „berniukai“. 2000, Nr. 6, p. 6.
15. KARDELIS K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis. Kaunas: Judex, 2002.
16. KANOPIENĖ V., MIKULIONIENĖ S. Lietuvos benamiai: gyvenimo sąlygos // Socialinis darbas: mokslo darbai, 3(1), 63–73. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.

17. KAVALIAUSKIENĖ J., PRASCIENIŪTĖ S. Asmenų, neturinčių nuolatinės gyvenamos vietos, socialinė atskirtis // Profesinės studijos: teorija ir praktika. Mokslinių straipsnių žurnalas. 2012/9. Šiaulių valstybinė kolegija. Šiauliai, 2012. p. 75–80.
18. LAZUTKA R. Gyventojų pajamų nelygybė // Filosofija. Sociologija, Nr. 2. 2003 p. 22–29.
19. LEWIS O. The culture of poverty // Scientific american. October, 1966, VOL 215, NO. 14. p. 19–25.
20. Lietuvos socialinė struktūra. Socialinių tyrimų institutas. Vilnius, Firidus, 2005. ISBN 9955–531–18–5.
21. MANIUKAITĖ G. Visuomenės silpnieji ir atstumtieji: vertybių konflikto ypatumai Lietuvoje. Iš: Filosofija. Sociologija. Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla. 2007, T.18, Nr. 2, p. 45–54. ISSN 0235-7186.
22. LEWIS O. The culture of poverty // Scientific american. October, 1966. VOL. 215, NO. 14. p. 19–25.
23. PAJUODIENĖ G. M., ŠILEIKA A. Lietuvos gyventojų socialiniai sluoksniai // Pinigų studijos. Ekonomikos teorija ir praktika 2003.
24. STEPONAVIČIENĖ G. Skurdo priežastys ir galimybės jį sumažinti // LLRI konferencija „Skurdas Lietuvoje: priežastys ir mažinimo galimybės“
http://www2.lrinka.lt/index.php/temos/kitos_temos/skurdo_politika/pranesimai_prezentacijos/skurdo_priezastys_ir_galimybes_ji_sumazinti/2192 [žiūrėta: 2011–12–15].
25. ŠABAJEVAITĖ L. Lietuvos socialinė transformacija 1990–1997 metais. Vilniaus universitetas, Vilnius, 1999.
26. ŠILEIKA, A., BLAŽIENĖ I. Gyventojų pajamų diferenciacija ir skurdas Lietuvoje // Ekonomikos teorija ir praktika. Pinigų studijos, 2000, Nr. 3, p. 32–44.
27. ŠILEIKA A., ZABARAUSKAITĖ R. Skurdas, jo matavimas ir tendencijos Lietuvoje // Ekonomika Nr. 74, 2006, p. 64–77. ISSN 1392–1258.
http://www.leidykla.eu/fileadmin/Ekonomika/74/Algis_Sileika__Rasa_Zabarauskaite.pdf
[žiūrėta: 2011–09–15].
28. VOSYLIŪTĖ A. Vargetos: ieškant gyvenimo sąlygų ir savęs // Socialinis darbas. Mokslo darbai. 2005, Nr. 4(2). Mykolo Romerio universitetas. Issn 1648–4789. Vilnius.
29. WILSON W. J. The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass and Public Policy. Chicago: University of Chicago Press, 1987.
30. WRIGHT E. O. Real utopian proposals for reducing income and wealth inequality // Contemporary sociology. January, 2000.

31. Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2005. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius, 2007. ISSN 1822-3427.
32. Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2006. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius, 2007. ISSN 1822-3427.
33. Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2007. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius, 2008. ISSN 1822-3427.
34. Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2008. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Vilnius, 2009. ISSN 2029-3720.
35. Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2009. Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius, 2010. ISSN 2029-3720.
36. Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2010. Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius, 2011. ISSN 2029-3720
37. Gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos 2011. Lietuvos statistikos departamentas. Vilnius, 2012. ISSN 2029-3720.
38. Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=413828&p_query=&p_tr2=2> [žiūrėta 2013-04-10].
39. Persistent poverty in rural America. Rural Sociological Society. Task force on Persistent. Westview Peress, 1993.
40. Sociologija: vadovėlis / sud. V. Leonavičius. (2004). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
41. Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija. Vilnius, 2000.
<www.skurdas.lt/files/main/Skurdo%20strategija-0609.doc> [žiūrėta 2010-11-07].
42. Statistikos departamento duomenys. Gyventojų užimtumo statistinio tyrimo aprašymas ir apibrėžimai. <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1308>> [žiūrėta 2013-02-14].
43. Statistikos departamento duomenys. Skurdo sąvoka ir skurdo lygis Lietuvoje.
<<http://www.stat.gov.lt/lt/faq/view/?id=888>> [žiūrėta 2013-02-14].
44. Statistikos departamento duomenys. Skurdo rizikos rodikliai.
<<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1333>> [žiūrėta 2013-02-14].
45. Statistikos departamento duomenys. Rodikliai iš skilčių: pajamos ir gyvenimo sąlygos (Pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimas), skurdo rizikos rodikliai, gyvenimo sąlygos, socialinė apsauga.
<<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1680>> [žiūrėta 2013-02-14].

Žirkauskas A. Lietuvos gyventojų skurdo raiška/ Gerovės sociologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. S. Mikėnė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2013. – p. 86

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota Lietuvos gyventojų skurdo raiška ir atlikta skurdo rodiklių analizė remiantis skurdo aiškinimo teorinėmis priegomis. Pirmoje dalyje teoriniu aspektu atskleidžiama skurdo samprata bei apibrėžiama skurdo sąvoka, analizuojamos skurdą aiškinančios teorinės priegos bei struktūrinės skurdo atsiradimo priežastys Lietuvoje. Antroje dalyje nagrinėjamos socialinės stratifikacijos ir socialinės nelygybės sampratos, nagrinėjami skustančiųjų sluoksnio ypatumai. Trečioje dalyje atlikta statistinių skurdo rodiklių analizė, analizuojamos skurdo rodiklių kaitos tendencijos. Ketvirtoje dalyje aprašomas atliktas empirinis tyrimas: detalizuojama tyrimo metodika, analizuojama Lietuvos gyventojų skurdo raiška, remiantis teorinėmis skurdo aiškinimo priegomis, pateikiamos tyrimo išvados.

Pagrindiniai žodžiai: skurdas, skurdo matavimas, skurdo priežastys, skurdo teorijos.

Žirkauskas A. The poverty of people in Lithuania/ Master's Work in Welfare Sociology. Supervisor assoc. Dr. S. Mikėnė. – Vilnius: Faculty of Social Policy, Mykolas Romeris University, 2013. – p. 86

ANNOTATION

Master's thesis analyzes poverty of people and main statistical data of poverty in Lithuania based on diverse theories of poverty. The first part of the theoretical aspect analyzes concept of poverty, theories of poverty and structural causes of poverty in Lithuania. The second part deals with social stratification, social inequality and analyzes characteristics of the poor. Third part consists of a statistical data analysis of poverty indicators in Lithuania. The final part of Master's thesis describes the performed study: details of the research methodology, analyzes and discusses poverty of people in Lithuania based on diverse theories of poverty, presents main findings.

Keywords: poverty, measurement of poverty, causes of poverty, theories of poverty.

Žirkauskas A. Lietuvos gyventojų skurdo raiška/ Gerovės sociologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovė doc. dr. S. Mikėnė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, 2013. – p. 86

SANTRAUKA

Gerovės sociologijos baigiamajame magistro darbe siekiama atskleisti Lietuvos gyventojų skurdo raišką. Analizuojant gyventojų skurdo raišką Lietuvoje atsižvelgta į subjektyvias skurstančiųjų gyvenimo patirtis, analizei pasitelkiant skurdo atsiradimą aiškinančias teorijas. Siekiant atskleisti skurdo raišką Lietuvoje taip pat remtasi oficialiais skurdo rizikos rodikliais.

Pagrindinis magistro baigiamojo darbo tikslas atskleisti Lietuvos gyventojų skurdo raišką. Tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai: atlikti skurdo sampratos ir skurdo matavimo analizę bei apibrėžti skurdo sąvoką, išnagrinėti ir apibrėžti skurdą lemiančius veiksnius, remiantis statistiniais duomenimis išanalizuoti skurdo raiškos kaitos tendencijas Lietuvoje bei Lietuvos gyventojų gyvenimo sąlygas, remiantis skurdo atsiradimo teorinėmis priegomis išanalizuoti Lietuvos gyventojų skurdo raišką. Magistro baigiamajame darbe panaudoti teoriniai: sociologinės, ekonominės ir kt. mokslinės literatūros analizės metodai, statistinių duomenų analizės metodas. Tiriant gyventojų skurdo raišką buvo taikomas kokybinis tyrimas, naudojant pusiau struktūruotą interviu metodą.

Atlikus statistinę skurdo rodiklių analizę nustatyta, jog skurdo reiškinys Lietuvoje iš esmės linkęs plisti. Skurdo rizikos lygis didžiuosiuose miestuose bei miestuose auga. Ekonominių problemų našta Lietuvos gyventojams yra išaugusi, didžioji jų dalis verčiasi sunkiai. Taip pat nustatyta, jog skurstančiųjų sumažėjo tarp senatvės pensininkų ir bedarbių, o situacija skurstančiųjų atžvilgiu kiek pagerėjusi kaimo regionuose. Empiriniame tyrime, remiantis skurdo aiškinimo teorijų priegomis, nagrinėjami skurstančiųjų atvejai. Atlikus empirinį tyrimą atskleistos skurstančiųjų nuostatos dėl socialinės padėties, socialinės pagalbos bei nustatyti artimieji skurstančiųjų socialiniai ryšiai. Taip pat atskleista skurstančiųjų sveikatos ir užimtumo problematika.

Darbo struktūra susideda iš keturių pagrindinių dalių. Pirmoje dalyje teoriniu aspektu atskleidžiama skurdo samprata bei apibrėžiama skurdo sąvoka, analizuojamos skurdą aiškinančios teorinės priegos bei struktūrinės skurdo atsiradimo priežastys Lietuvoje. Antroje dalyje nagrinėjamos socialinės stratifikacijos ir socialinės nelygybės sampratos, nagrinėjami skurstančiųjų sluoksnio ypatumai. Trečioje dalyje atlikta statistinių skurdo rodiklių analizė, analizuojamos skurdo rodiklių kaitos tendencijos. Ketvirtoje dalyje aprašomas atliktas empirinis tyrimas: detalizuojama tyrimo metodika, analizuojama Lietuvos gyventojų skurdo raiška, remiantis teorinėmis skurdo aiškinimo priegomis, pateikiamos tyrimo išvados.

Žirkauskas A. The poverty of people in Lithuania/ Master's Work in Welfare Sociology. Supervisor assoc. Dr. S. Mikėnė. – Vilnius: Faculty of Social Policy, Mykolas Romeris University, 2013. – p. 86

SUMMARY

Welfare Sociology Master's thesis aims to reveal the poverty of Lithuanian people. The final work takes into account subjective experiences of the impoverished people explaining it on the basis of diverse theories of poverty. The main poverty indicators are also taken into consideration while analyzing poverty of Lithuanian people.

The main aim of the Master's thesis is to reveal the poverty of people in Lithuania. In order to achieve this the following tasks were set: to analyze and define the conception of poverty, study different ways of poverty measurement, define main factors that causes poverty, perform comparative statistical analysis of the main indicators to examine changes and trends of poverty in Lithuania, analyze subjective experiences of the impoverished people on the basis of diverse theories of poverty. This thesis covers the theoretical use of sociological, economic and others literature analysis, statistical data analysis. To reveal subjective experiences of the impoverished people a qualitative study method semi-standardized interview was used.

The results of the statistical data analysis showed that poverty in Lithuania increases. Poverty rates in Lithuanian urban areas tend to grow. Most of the Lithuanian population experience difficult living conditions, the economical weight to the people of Lithuania is increased. On the other hand it is found that the situation related to poverty during period of seven years improved in rural areas. Poverty rates of old age pensioners and unemployed also slightly decreased during seven year period. Empirical research showed different a subjective experiences of the impoverished people. The main findings represents the attitudes of impoverished people towards their social status, unemployment and social assistance. The findings also shows that the main problems that impoverished people encounters are health and work related.

The thesis consists of four main parts. The first part of the theoretical aspect analyzes concept of poverty, theories of poverty and structural causes of poverty in Lithuania. The second part deals with social stratification, social inequality and analyzes characteristics of the poor. Third part consists of a statistical data analysis of poverty indicators in Lithuania. The final part of Master's thesis describes the performed study: details of the research methodology, analyzes and discusses poverty of people in Lithuania based on diverse theories of poverty, presents main findings.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

INTERVIU KLAUSIMAI

1. Vardas
2. Amžius
3. Išsilavinimas
4. Šeiminė padėtis

5. Ar šiuo metu dirbate?
  - 5.1. Taip → pereiti prie 6. klaus.
  - 5.2. Ne → pereiti prie 7. klaus.
6. Papasakokite apie savo darbą? Kiek laiko jį dirbate? Kokį darbą dirbate?
7. Ar seniau dirbote? Kokius darbus dirbote? Kodėl praradote darbą? Kokios pagrindinės priežastys neleidžia jums susirasti darbo?

8. Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės?
  - 8.1. Taip → pereiti prie 9. klaus.
  - 8.2. Ne → pereiti prie 10. klaus.
9. Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės?
10. Kodėl negaunate socialinės paramos?

11. Koks apskritai yra Jūsų požiūris į socialinę paramą/pagalbą? Gal galite išskirti teigiamas ir neigiamas jos puses?
12. Kaip manote, kokia socialinė parama/pagalba yra geresnė – ilgalaikė ar laikina. Paaiškinkite kodėl taip manote?
13. Kaip galvojate, ar socialinės pašalpos skatina žmogų stengtis keisti savo gyvenimą?
14. Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje socialiniai sluoksniai, klasės? Kokie sluoksniai Jūsų nuomone egzistuoja? Kokiam sluoksniui save priskiriate? Kodėl?

15. Ar turite kokio nors turto ar nuosavybės (butas, namas, žemė, automobilis, nieko neturi, kita.)?

16. Kur gyvenate? (nuosavame bute-name, nuomoja kambarį, socialiniame būste, pas pažįstamus, pas gimines, nakvynės namuose, nakvoja kur papuola, kitur). Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenate? Kokie patogumai jame yra? Ko jame trūksta?

17. Su kokiomis didžiausiomis problemomis Jums tenka susidurti kasdieniniame gyvenime (sveikatos, maitinimosi, apsirūpinimas drabužiais bei avalyne, higiena)? Ar Jums pavyksta šias problemas išspręsti? Kaip?

18. Ar turite vaikų?

18.1. Taip → pereiti į 19. klaus.

18.2. Ne → pereiti į 20. klaus.

19. Kiek vaikų turite, koks jų amžius? Kokias vertybes stengiatės/stengėtės perduoti savo vaikams, ko juos mokote/mokinote?

20. Ar turite tėvus?

20.1. Taip → pereiti į 21. klaus.

20.2. Ne → pereiti į 22. klaus.

21. Ar palaikote ryšius su savo Tėvais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems?

22. Ar turite brolių/seserų?

22.1. Taip → pereiti į 23. klaus.

22.2. Ne → pereiti į 24. klaus.

23. Ar palaikote ryšius su jais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems?

24. Ar turite draugų? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems?

25. Kaip manote, kas kaltas dėl to, kad žmonės Lietuvoje skursta? Paaiškinkite kodėl taip manote? Kaip manote ar pakanka pagalbos iš valstybės sunkiai besiverčiantiems asmenims? Jei nepakanka, tai ko Jūsų nuomone trūksta?

26. Kaip galvojate dėl kokių prižasčių Jūs atsidūrėte sunkioje finansinėje padėtyje? Papasakokite kokių veiksmų ėmėtės, kad išvengtumėtė tokios padėties? Kaip galvojate ar nusipelnėte būti šioje padėtyje? Gal tai lemtis ar sėkmės reikalas?

INTERVIU ATSAKYMAI

INFORMANTAS A

1. Vardas: [A]
2. Amžius: **41 m.**
3. Išsilavinimas: **Spec. vidurinis**
4. Šeiminė padėtis: **Viengungis esu**
5. Ar šiuo metu dirbate?
  - 5.1. Taip → pereiti prie 6. klaus.
  - 5.2. **Ne → pereiti prie 7. klaus.**
6. Papasakokite apie savo darbą? Kiek laiko jį dirbate? Kokį darbą dirbate?
7. Ar seniau dirbote? Kokius darbus dirbote? Kodėl praradote darbą? Kokios pagrindinės priežastys neleidžia jums susirasti darbo? **Esu dirbęs. Seniau dirbau, daugiausia pagalbinio darbininku. Prieš tai turėjau ir nuolatinį. Bet praradau kai bankrutavo įmonė, kurioj dirbau. Jei ne bankrotas gal dabar būtų kitaip, o dabar aplamai nėra darbų... kaip čia jį susirasi.**
8. Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės?
  - 8.1. Taip → pereiti prie 9. klaus.
  - 8.2. **Ne → pereiti prie 10. klaus.**
9. Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės? **Negaunu jokios paramos dabar.**
10. Kodėl negaunate socialinės paramos? **Negaunu, nes nestovėjau darbo biržoj.**
11. Koks apskritai yra Jūsų požiūris į socialinę paramą/pagalbą? Gal galite išskirti teigiamas ir neigiamas jos puses? **Nežinau.. Gerai parama ta yr. Reikalinga ji turbūt.**
12. Kaip manote, kokia socialinė parama/pagalba yra geresnė – ilgalaikė ar laikina. Paaiškinkite kodėl taip manote? **Ilgalaikė geresnė. Trumpalaikę vieną kartą gausi ir viskas. O ilgalaikę pastoviai gausi ir gyvensi.**
13. Kaip galvojate, ar socialinės pašalpos skatina žmogų stengtis keisti savo gyvenimą? **Gal ir skatina, sunku pasakyti čia.**
14. Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje socialiniai sluoksniai, klasės? Kokie sluoksniai Jūsų nuomone egzistuoja? Kokiam sluoksniui save priskirate? Kodėl? **Egzistuoja sluoksniai. Pažiūri aplink ir matai. Yr turtingieji, vidutiniai ir skurdžiausi. Save priskiriu skurdžiausiems, jei pagal pajamas.**

15. Ar turite kokio nors turto ar nuosavybės (butas, namas, žemė, automobilis, nieko neturi, kita.)? **Nieko aš neturiu.**

16. Kur gyvenate? (nuosavame bute-name, nuomoja kambarį, socialiniame būste, pas pažįstamus, pas gimines, nakvynės namuose, nakvoja kur papuola, kitur). Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenate? Kokie patogumai jame yra? Ko jame trūksta? **Gyvenu pas tėvus, keturių kambarių bute, ten visi patogumai. Nieko man netruksta, nesiskundžiu.**

17. Su kokiomis didžiausiomis problemomis Jums tenka susidurti kasdieniniame gyvenime (sveikatos, maitinimosi, apsirūpinimas drabužiais bei avalyne, higiena)? Ar Jums pavyksta šias problemas išspręsti? Kaip? **Didžiausios problemos tai dėl sveikatos, dėl pavartojimo. Bet verčiuosi kažkaip, nors laiku neatvažiuoju maisto paketu pasiimt.**

18. Ar turite vaikų?

18.1. Taip → pereiti į 19. klaus.

18.2. Ne → pereiti į 20. klaus.

19. Kiek vaikų turite, koks jų amžius? Kokias vertybes stengiatės/stengėtės perduoti savo vaikams, ko juos mokote/mokinote?

20. Ar turite tėvus?

20.1. Taip → pereiti į 21. klaus. Abu gyvi.

20.2. Ne → pereiti į 22. klaus.

21. Ar palaikote ryšius su savo Tėvais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Turiu abu tėvus, gyvi dar. Jie nesusiduria su tokiom problemom kaip aš tai ir padėt nereik. Anie man padeda.**

22. Ar turite brolių/seserų?

22.1. Taip → pereiti į 23. klaus.

22.2. Ne → pereiti į 24. klaus.

23. Ar palaikote ryšius su jais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Turiu, palaikau ryšius su seserim. Ana irgi susiruria su tom problemom. Kaip čia padėsi. Nu bet aišku, padedam, padedam kaip galim.**

24. Ar turite draugų? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Mažai draugų, bet padedam vieni kitiems jei išein.**

25. Kaip manote, kas kaltas dėl to, kad žmonės Lietuvoje skursta? Paaiškinkite kodėl taip manote? Kaip manote ar pakanka pagalbos iš valstybės sunkiai besiverčiantiems asmenims? Jei

nepakanka, tai ko Jūsų nuomone trūksta? **Skursta dėl bedarbystės. Ne, nepakanka pagalbos iš valstybės. Skirtų daugiau pašalpų, atsisuktų į konkretų žmogų – galvotų kaip padėti. O dabar nieko. Nei turi ką daryt, nei darbo.**

26. Kaip galvojate dėl kokių priežasčių Jūs atsidūrėte sunkioje finansinėje padėtyje? Papasakokite kokių veiksmų ėmėtės, kad išvengtumėtė tokios padėties? Kaip galvojate ar nusipelnėte būti šioje padėtyje? Gal tai lemtis ar sėkmės reikalas? **Dėl bedarbystės pagrinde. Nėr darbų darbar. Daug ieškojaus darbo, ne vien savo gyvenamaj vietoj. Bet niekur negaunu. Dar tai yr ir paties žmogaus problema. Žinoma nenusipelnė niekas čia to. Čia toks valdžios požiūris į žmogų.**

INFORMANTAS B

1. Vardas: [B]
2. Amžius: **59 m.**
3. Išsilavinimas: **vidurinis, neakivaizdinis**
4. Šeimninė padėtis: **našlė, o vaikai mokosi Šiauliuose**
5. Ar šiuo metu dirbate?
  - 5.1. Taip → pereiti prie 6. klaus.
  - 5.2. **Ne → pereiti prie 7. klaus.**
6. Papasakokite apie savo darbą? Kiek laiko jį dirbate? Kokį darbą dirbate?
7. Ar seniau dirbote? Kokius darbus dirbote? Kodėl praradote darbą? Kokios pagrindinės priežastys neleidžia jums susirasti darbo? **Paskutiniu metu dirbau bare valytoja. Seniau dar daržely dirbau. O dabar tai pensija ir viskas. Mano 37 m. darbo stažas, darbo jau neiškau.**
8. Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės?
  - 8.1. **Taip → pereiti prie 9. klaus.**
  - 8.2. Ne → pereiti prie 10. klaus.
9. Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės? **Socialinę pašalpą, pensiją gaunu.**
10. Kodėl negaunate socialinės paramos?
11. Koks apskritai yra Jūsų požiūris į socialinę paramą/pagalbą? Gal galite išskirti teigiamas ir neigiamas jos puses? **Aišku, kad gerai pagaba. Galėtų ir dar pridėti. Neigiamo. Blogai, kad visokie latrai gauna, prasprogtą, prageria ir dar prašinėja ir nieko iš tos pašalpos.**
12. Kaip manote, kokia socialinė parama/pagalba yra geresnė – ilgalaikė ar laikina. Paaiškinkite kodėl taip manote? **Gal visą laiką geriau. Trumpalaikė nieko gero, mažai.**

13. Kaip galvojate, ar socialinės pašalpos skatina žmogų stengtis keisti savo gyvenimą? **Girtuoklių tai tikrai neskatina - prisiima kreditų, o kaip atiduot, neaišku. Tokie nedirbo ir nedirbs. Kitiems tai gal ir padeda, sunku pasakyti.**

14. Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje socialiniai sluoksniai, klasės? Kokie sluoksniai Jūsų nuomone egzistuoja? Kokiam sluoksniui save priskirate? Kodėl? **O kaip nėra, yra tos klasės. Yra vargšai, turtuoliai, vidutiniai. Pati save priskiriu prie blogiau gyvenančių.**

15. Ar turite kokio nors turto ar nuosavybės (butas, namas, žemė, automobilis, nieko neturi, kita.)? **Turiu. Turiu namo dalį – salką (mansardą). Ten 2 kambariai ir virtuvė.**

16. Kur gyvenate? (nuosavame bute-name, nuomoja kambarį, socialiniame būste, pas pažįstamus, pas gimines, nakvynės namuose, nakvoja kur papuola, kitur). Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenate? Kokie patogumai jame yra? Ko jame trūksta? Tai toj nuosavo namo daly ir gyvenu. **Kaip sakiau name. 2 maži kambariai ten. Maža lova, staliukas yra. Patogumų jokių nėra pas mane. Šulinys kieme. Stogą dengti reik, nes bėga į trobą. Vandens nėra, tualetu padoraus irgi.**

17. Su kokiomis didžiausiomis problemomis Jums tenka susidurti kasdieniniame gyvenime (sveikatos, maitinimosi, apsirūpinimas drabužiais bei avalyne, higiena)? Ar Jums pavyksta šias problemas išspręsti? Kaip? **Ojei. Cukraligė, pas mane, sveikatos problemos. Maitinimą dar gaunu ir iš raudonojo kryžiaus. Drabužius perkam iš padėvėtų.**

18. Ar turite vaikų?

18.1. Taip → pereiti į 19. klaus.

18.2. Ne → pereiti į 20. klaus.

19. Kiek vaikų turite, koks jų amžius? Kokias vertybes stengiatės/stengėtės perduoti savo vaikams, ko juos mokote/mokinote? **Du vaikus, jie mokosi Šiauliuose. Sūnus 21 m., dukra 22 m. Dukra už sūnaus mokslą mokėt padeda. Mirus vyrui vaikus auginau viena, mokinau sąžiningumo, darbštumo. Dabar dideli vaikai namo mažai grįžta.**

20. Ar turite tėvus?

20.1. Taip → pereiti į 21. klaus.

20.2. Ne → pereiti į 22. klaus. Mirę jau.

21. Ar palaikote ryšius su savo Tėvais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems?

22. Ar turite brolių/seserų?

22.1. Taip → pereiti į 23. klaus.

22.2. Ne → pereiti į 24. klaus.

23. Ar palaikote ryšius su jais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Turiu tris brolius ir penkias seseris. Bendrauju ne su visais. Žinau, kad turi problemų, bet finansinių problemų nevisi turi. Kaikurie gyvena visai gerai, vidutiniškai. Jie gal ir padeda vieni kiems, bet man tai ne.**

24. Ar turite draugų? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Kelis draugus turiu. Gyvena panašiai kaip ir aš, visi bėdų turi. Kur čia bepadėsi – kiekvienas su savo bėdomis gyvenam.**

25. Kaip manote, kas kaltas dėl to, kad žmonės Lietuvoje skursta? Paaiškinkite kodėl taip manote? Kaip manote ar pakanka pagalbos iš valstybės sunkiai besiverčiantiems asmenims? Jei nepakanka, tai ko Jūsų nuomone trūksta? **Sunkus klausimas. Kad maži čia atlyginimai, viena pensija, pinigų mažai o 3 žmonės. Kokia čia pagalba iš valstybės, jos tikrai neužtenka. Paprasčiausiai trūksta pinigų.**

26. Kaip galvojate dėl kokių priežasčių Jūs atsidūrėte sunkioje finansinėje padėtyje? Papasakokite kokių veiksmų ėmėtės, kad išvengtumėtė tokios padėties? Kaip galvojate ar nusipelnėte būti šioje padėtyje? Gal tai lemtis ar sėkmės reikalas? **Nežinau. Viena likau mirus vyrui. Sūnui tada buvo 9 metai. Dirbau tada, ką daugiau padarysi, o ką reikia daryt. Visi nori gerai gyvent. Pirma už malkas gaudavau. 4 metus dirbau, poto dar iš biržos gavau. Prieš biržą dar gavau už malkas kompensaciją. Nenusipelniau, o už ką? Nežinau kieno čia reikalas.**

INFORMANTAS C

1. Vardas: [C]
2. Amžius: **42**
3. Išsilavinimas: **Spec. vidurinis**
4. Šeiminė padėtis: **išsituokęs**
5. Ar šiuo metu dirbate?
  - 5.1. Taip → pereiti prie 6. klaus.
  - 5.2. Ne → pereiti prie 7. klaus.

6. Papasakokite apie savo darbą? Kiek laiko jį dirbate? Kokį darbą dirbate? **Pastovaus darbo nėra, tik atsitiktiniai darbai visokie. Dibru bet kur jei pasitaiko. Retai taip.**

7. Ar seniau dirbote? Kokius darbus dirbote? Kodėl praradote darbą? Kokios pagrindinės priežastys neleidžia jums susirasti darbo? **Jo, keliuose dirbau. Su traktorium dirbau, vairavau, viską dariau ką reikėjo. Dirbau šaltkalviu, seniau remontuodavau fūras. Tai ka kur eini, ten**

atsimuši kaip į sieną. Ieškok neieškojęs. Pagal savo specialybę sunku dabar rasti, jei randi – tai neišmoka algų. Dardaviai išnaudoja kaip nori. Tyčiojasi visokiais būdais, nes esi varganas žmogus.

8. Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės?

8.1. Taip → pereiti prie 9. klaus.

8.2. Ne → pereiti prie 10. klaus.

9. Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės? **Jokios pašalpos negaunu.**

10. Kodėl negaunate socialinės paramos? **Atsisakiau jos pats. Rankas turiu, kam man prašyti išmaldos. Dėl kelių litų aš nesizėminsiu. Ką užsidirbi tą į rankas ir gauni, o ne prašinėji.**

11. Koks apskritai yra Jūsų požiūris į socialinę paramą/pagalbą? Gal galite išskirti teigiamas ir neigiamas jos puses? **Kokia neigiama gali būti? Žmonėms labai geras dalykas. Tik teigiamai vertinu. Jei duoda – žmogus ir ima.**

12. Kaip manote, kokia socialinė parama/pagalba yra geresnė – ilgalaikė ar laikina. Paaiškinkite kodėl taip manote? **Be abejo ilgalaikė. Nors ir ta ir ta gerai. Jei žmogus neturi darbo, ką jam daryti. Jei žmogus su šeima, ką jam daryti?**

13. Kaip galvojate, ar socialinės pašalpos skatina žmogų stengtis keisti savo gyvenimą? **Kai kurios taip, kai kurios ne. Kiti tik ir laukia, kad gautų pašalpą ir poto iššvaisto.**

14. Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje socialiniai sluoksniai, klasės? Kokie sluoksniai Jūsų nuomone egzistuoja? Kokiam sluoksniui save priskirate? Kodėl? **Jo, egzistuoja 3 klasės. Vidutinė, aukšta ir žemutinė. Apie aukštą nėra ką ir kalbėti. Prie žemos save priskiriu, pagal pajamas.**

15. Ar turite kokio nors turto ar nuosavybės (butas, namas, žemė, automobilis, nieko neturi, kita.)? **Nieko neturiu, viską ką turėjau atidaviau vaikams.**

16. Kur gyvenate? (nuosavame bute-name, nuomoja kambarį, socialiniame būste, pas pažįstamus, pas gimines, nakvynės namuose, nakvoja kur papuola, kitur). Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenate? Kokie patogumai jame yra? Ko jame trūksta? **Apsistojęs pas draugą, atskiram kambary gyvenu. Pareini, pasišildai, parsineši vandens. Patogumų nėra ten, tik patys pagrindiniai dalykai. Bet esu dėkingas už pastogę.**

17. Su kokiomis didžiausiomis problemomis Jums tenka susidurti kasdieniniame gyvenime (sveikatos, maitinimosi, apsirūpinimas drabužiais bei avalyne, higiena)? Ar Jums pavyksta šias problemas išspręsti? Kaip? **Pagrindė problema maistas. Valgyt nori, užtat ir ateini čia pavalgyt. Drabužių kasdien pirkti nereikia - išsiskalbi. Be abejo, užsidirbant nusiperki ko reikia. Taip ir sprendi, problemų kitas neišspręš.**

18. Ar turite vaikų?

18.1. Taip → pereiti į 19. klaus.

18.2. Ne → pereiti į 20. klaus.

19. Kiek vaikų turite, koks jų amžius? Kokias vertybes stengiatės/stengėtės perduoti savo vaikams, ko juos mokote/mokinote? **Keturis. 24, 20, 13, 14. Kas geriausia – vaikai apsirūpinę.**

Du mokosi, du gyvena su motina.

20. Ar turite tėvus?

20.1. Taip → pereiti į 21. klaus.

20.2. Ne → pereiti į 22. klaus.

21. Ar palaikote ryšius su savo Tėvais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems?

22. Ar turite brolių/seserų?

22.1. Taip → pereiti į 23. klaus.

22.2. Ne → pereiti į 24. klaus.

23. Ar palaikote ryšius su jais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Du broliai. Šiaip, jie su problemom nesusiduria, tai ir nepalaikom ryšių. Man asmeniškai nė viens nepadeda.**

24. Ar turite draugų? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Be abejo. Draugų daug turiu. Bet normalių nedaug. Problemų turi, kaip ir visi. Man padeda, aš irgi padedu.**

25. Kaip manote, kas kaltas dėl to, kad žmonės Lietuvoje skursta? Paaiškinkite kodėl taip manote? Kaip manote ar pakanka pagalbos iš valstybės sunkiai besiverčiantiems asmenims? Jei nepakanka, tai ko Jūsų nuomone trūksta? **Valdžia – darbų per juos netekom. Viskas išgriauta, išparduota. Jie drasūs išsistatė. Jie labai gudrūs, su žemų sluoksnių žmonėm gali daryti, ką nori. Iš valstybės pagalbos niekaip nepakanka. Jei žmonės su šeimomis, tai tikrai ne. Turi remti materialiai, skirti dėmesio tokiems klausimams. Dar kiti valdininkai supranta, bet nedaugelis supranta paprastą žmogų.**

26. Kaip galvojate dėl kokių priežasčių Jūs atsidūrėte sunkioje finansinėje padėtyje? Papasakokite kokių veiksmų ėmėtės, kad išvengtumėtė tokios padėties? Kaip galvojate ar nusipelnėte būti šioje padėtyje? Gal tai lemtis ar sėkmės reikalas? **Kaip ir sakiau dėl darbo viskas. Jį prarandi ir viskas. Susirasti neišeina. Nėr darbų, nėr nieko.**

INFORMANTAS D

1. Vardas: [D]
2. Amžius: **26 m.**
3. Išsilavinimas: **vidurinis, vienas profesinis, dabar mokausi, kad gaut antrą profesinį**
4. Šeiminė padėtis: **viena su dviem vaikais**
5. Ar šiuo metu dirbate?
  - 5.1. Taip → pereiti prie 6. klaus.
  - 5.2. **Ne → pereiti prie 7. klaus.**
6. Papasakokite apie savo darbą? Kiek laiko jį dirbate? Kokį darbą dirbate?
7. Ar seniau dirbote? Kokius darbus dirbote? Kodėl praradote darbą? Kokios pagrindinės priežastys neleidžia jums susirasti darbo? **Taip, dirbau pardavėja plataus profilio drabužių parduotuvėje. Bet nebedirbu dėl netinkamo darbų valandų. Atsirado vaikai, reik augint. Norėčiau dirbti, bet vienai auginant vaikus, sunku. Niekas nederina darbo laiko. Šiaip dirbau pardavėja kelis kart.**
8. Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės?
  - 8.1. **Taip → pereiti prie 9. klaus.**
  - 8.2. Ne → pereiti prie 10. klaus.
9. Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės? **Socialinę pašalpą ir alimentus už vaikus iš valstybės (alimentų fondas).**
10. Kodėl negaunate socialinės paramos?
11. Koks apskritai yra Jūsų požiūris į socialinę paramą/pagalbą? Gal galite išskirti teigiamas ir neigiamas jos puses? **Duodant pašalpą reikėtų atsižvelgti į žmogų, kaip jis išleidžia gautas pajamas. Bet biurokratinis požiūris į žmogų nežiūri – ar tikrai gerai jis išleidžia tuos pinigus. Turėtų pašalpos nebūti tvarkomos biurokratiškai. Geras mano požiūris, mano atveju gerai, kad gaunu. Gerai pašalpos yra ypač tiems, kurie vaikus augina. Vienai kitaip išvis sunku būtų. Neigiamas dalykas – kad kiti gauna tas pašalpas ir prageria. Tie, kurie svaiginasi visaip ir išleidžia – prageria pašalpas.**
12. Kaip manote, kokia socialinė parama/pagalba yra geresnė – ilgalaikė ar laikina. Paaiškinkite kodėl taip manote? **Pagal žmogų viskas priklauso. Sunku pasakyti, visaip gali būt – pagal žmogų žiūrėt reikia. Pagal aprangą nevertinsi gi nevertinsi.**
13. Kaip galvojate, ar socialinės pašalpos skatina žmogų stengtis keisti savo gyvenimą? **Tai kaip sakiau viskas nuo žmogaus priklauso. Kitas tuo naudojasi ir nieko daugiau nesistengia daryti. Neįvertina tai ką gauna, netausoja turto. O kitas vertina.**

14. Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje socialiniai sluoksniai, klasės? Kokie sluoksniai Jūsų nuomone egzistuoja? Kokiam sluoksniui save priskiriate? Kodėl? **Taip, yra tie sluoksniai tikrai. Yra turčiai, pasiturintys ir socialiai remtini žmonės. Pati as priskiriu save prie mažas pajamas turinčių ir socialinę paramą ganančių.**

15. Ar turite kokio nors turto ar nuosavybės (butas, namas, žemė, automobilis, nieko neturi, kita.)? **Nieko neturiu.**

16. Kur gyvenate? (nuosavame bute-name, nuomoja kambarį, socialiniame būste, pas pažįstamus, pas gimines, nakvynės namuose, nakvoja kur papuola, kitur). Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenate? Kokie patogumai jame yra? Ko jame trūksta? **Šiuo momentu mokyklos bendrabutyje gyvenam. 10 litų kainuoja užtat ir gyvenam. Bet nēr blogas visai – renovuotas, 2 kambariai, bendra virtuvė, tualetas ir vanduo. Aišku čia gyvena visokie žmonės tai visko būna. Tai laikini namai, kuriuose nieko negali keisti, kaip yra taip ir turi būti.**

17. Su kokiomis didžiausiomis problemomis Jums tenka susidurti kasdieniniame gyvenime (sveikatos, maitinimosi, apsirūpinimas drabužiais bei avalyne, higiena)? Ar Jums pavyksta šias problemas išspręsti? Kaip? **Kai paskirstai pinigus, patiems reikalingiausiems daiktams, stengies vieną mėn išgyvent. Tada kitą mėnesį ir tada kita. Sunku.**

18. Ar turite vaikų?

18.1. Taip → pereiti į 19. klaus.

18.2. Ne → pereiti į 20. klaus.

19. Kiek vaikų turite, koks jų amžius? Kokias vertybes stengiatės/stengėtės perduoti savo vaikams, ko juos mokote/mokinote? **Turiu. Du vaikai. 3 m. ir 5 m. Mokau draugiškumo, neskirstyti draugų pagal išvaizdą, aprangą. Dar mokau, kad vienas kitam padėtų, geri būtų.**

20. Ar turite tėvus?

20.1. Taip → pereiti į 21. klaus. Mama turiu, tėtis miręs.

20.2. Ne → pereiti į 22. klaus.

21. Ar palaikote ryšius su savo Tėvais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Ne, nepalaikau, bet žinau, kad susiduria su problemom dažnai. Bet nepadedam viena kitai, nes nebendraujam visai.**

22. Ar turite brolių/seserų?

22.1. Taip → pereiti į 23. klaus.

22.2. Ne → pereiti į 24. klaus.

23. Ar palaikote ryšius su jais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Kiek žinau – yra.**

Tiksliai nežinau kiek ten yra, nes ne vieno tėvo yra. Jokių ryšių su jais nepalaikau visai. Bet kiek žinau tai turi ir jie problemų su pinigais, negyvena gerai.

24. Ar turite draugų? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Taip, aišku turiu. Susiduria jie su tom problemom, kiek žinau, kaip ir visi. Padedam kiek galim, tik kad nedaug galim. Kas žino kur ką pigiau gaut, tai pasako, aš pasakau.**

25. Kaip manote, kas kaltas dėl to, kad žmonės Lietuvoje skursta? Paaiškinkite kodėl taip manote? Kaip manote ar pakanka pagalbos iš valstybės sunkiai besiverčiantiems asmenims? Jei nepakanka, tai ko Jūsų nuomone trūksta? **Netinkami įstatymai - darbdavys reikalauja, o žmogus neįstengia taip padaryti. Biuletenį pasiimi – eik lauk – netinkamas darbuotojas. Darbdavių požiūris į darbuotoją blogas. Bet valdžia irgi „gera“. „Geras Kubiliaus valdymas“ – prieš rinkimus manipuluoti rinkėjais. Dėl pagalbos sunkiai besiverčiantiems, tai priklauso nuo konkretaus žmogaus. Sunku pasakyti. Jei žmogus gauna pagalbą rūbais, o po savaitės jau sunešioti. Reikia atsižvelgti į kiekvieną konkretų žmogų skiriant pagalbą, nesivadovauti vien įstatymais. Reikia žiūrėti į kiekvieno žmogaus situaciją duodant pašalpą. Kiti nevertina, ką duoda valstybė, sugadina daiktus, kuriuos duoda, tą parama po mėnesio.**

26. Kaip galvojate dėl kokių priežasčių Jūs atsidūrėte sunkioje finansinėje padėtyje? Papasakokite kokių veiksmų ėmėtės, kad išvengtumėtė tokios padėties? Kaip galvojate ar nusipelnėte būti šioje padėtyje? Gal tai lemtis ar sėkmės reikalas? **Tai netinkamas mano pačios sprendimas. Nepagalvojau apie tai, kas bus ateity, nepasvėriau gerai. Dirbau, kol vaikai neužaugo – buvo geriau. Dabar nieko nepakeisi. Galvojau, kad į užsienį išvažiuosiu, užsidirbčiau pinigų, bet vaikai stabdo. Aišku nenusipelniau. Kažkada netinkamą sprendimą priėmiau, bet aišku, kad nenusipelniau. Nieko dabar nepakeisi. Nepasvėriau galimybių – laikina nesėkmė.**

INFORMANTAS E

1. Vardas: [E]
2. Amžius: **51 m.**
3. Išsilavinimas: **vidurinis**
4. Šeimtinė padėtis: **kaip čia sakyt – viengungis**
5. Ar šiuo metu dirbate?
  - 5.1. Taip → pereiti prie 6. klaus.
  - 5.2. Ne → pereiti prie 7. klaus.

6. Papasakokite apie savo darbą? Kiek laiko jį dirbate? Kokį darbą dirbate?
7. Ar seniau dirbote? Kokius darbus dirbote? Kodėl praradote darbą? Kokios pagrindinės priežastys neleidžia jums susirasti darbo? **Dirbau mokykloje elektriku 12-13 metų. Praradau... ai daug priežasčių (nutylėjo). Kur čia Kelmėj rasi darbą, nėra kur jį gaut. Nueini kitur į darbą sako jau per senas, sako kad reik jaunesnių. O aš su rusiška technika temoku dirbt, niekur netinku.**
8. Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės?
- 8.1. Taip → pereiti prie 9. klaus.**
- 8.2. Ne → pereiti prie 10. klaus.
9. Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės? **Socialinę pašalpą gaunu, dar kompensaciją už šildymą.**
10. Kodėl negaunate socialinės paramos?
11. Koks apskritai yra Jūsų požiūris į socialinę paramą/pagalbą? Gal galite išskirti teigiamas ir neigiamas jos puses? **Kaip gi. Gerai pašalpa yra, jei neturi darbo. Ir galėtų didesnė būti, niekas nepyktų, nes išgyventi su 350 Lt būtų sunku. Tai dėl to ir gerai, kad duoda išvis. Negerai kad mažokai tų pinigų. Nelabai ką nusipirksi, kai nieko nelieka.**
12. Kaip manote, kokia socialinė parama/pagalba yra geresnė – ilgalaikė ar laikina. Paaiškinkite kodėl taip manote? **Ilgalaikė geriau, ką daryti su laikina? Visą laiką gauni pašalpą ir gerai. Kas būtų jei gautum tik metus. Išvis blogai būtų.**
13. Kaip galvojate, ar socialinės pašalpos skatina žmogų stengtis keisti savo gyvenimą? **Nieko anos neskatina.**
14. Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje socialiniai sluoksniai, klasės? Kokie sluoksniai Jūsų nuomone egzistuoja? Kokiam sluoksniui save priskiriate? Kodėl? **Garantuotai, kad yra viskas tas. Matosi aiškiai, kad yra turčiai, vidutiniai ir skurdžiai. Save priskiriu vidutiniam sluoksniui. Manau kad yra ir blogiau gyvenančių.**
15. Ar turite kokio nors turto ar nuosavybės (butas, namas, žemė, automobilis, nieko neturi, kita.)? **Taip, turiu butą.**
16. Kur gyvenate? (nuosavame bute-name, nuomoja kambarį, socialiniame būste, pas pažįstamus, pas gimines, nakvynės namuose, nakvoja kur papuola, kitur). Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenate? Kokie patogumai jame yra? Ko jame trūksta? **Gyvenu nuosavam bute. 3 kambariai. Butas paprastas. Patogumų man užtenka, kolkas nieko netrūksta.**
17. Su kokiomis didžiausiomis problemomis Jums tenka susidurti kasdieniniame gyvenime (sveikatos, maitinimosi, apsirūpinimas drabužiais bei avalyne, higiena)? Ar Jums pavyksta šias

problemas išspręsti? Kaip? **Susiduriu su darbo problemomis. Amžius neleidžia susirast darbo. Sveikata dar nesiskundžiu. Daugiau nieko netrūksta.**

18. Ar turite vaikų?

18.1. Taip → pereiti į 19. klaus.

18.2. Ne → pereiti į 20. klaus.

19. Kiek vaikų turite, koks jų amžius? Kokias vertybes stengiatės/stengėtės perduoti savo vaikams, ko juos mokote/mokinote? **Trys vaikai. Visi pilnamečiai. 35 m. dukra, 27 m. ir 22 m. sūnūs. Ko pats mokytas, tą ir vaikus mokinau. Kad darytų viską sąžiningai, dori ir darbštūs būtų. Manau tokie ir išaugo, dirba, rūpinas vieni kitais padeda ir man.**

20. Ar turite tėvus?

20.1. Taip → pereiti į 21. klaus. Gyva mama.

20.2. Ne → pereiti į 22. klaus.

21. Ar palaikote ryšius su savo Tėvais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Tai kaip nepalaikysi ryšio. Žinoma palaikom. Turi problemų, kaip neturės, gyvendama iš pensijos. Ką čia daug iš pensijos gali man padėti?**

22. Ar turite brolių/seserų?

22.1. Taip → pereiti į 23. klaus.

22.2. Ne → pereiti į 24. klaus.

23. Ar palaikote ryšius su jais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Nu tai taip, palaikom. Ne, nesusiduria jie su finansinėmis problemomis ir padeda kiek gali.**

24. Ar turite draugų? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Kaip neturėsi. Būna, visko būna. Atsitinka bėdų tai, tada, taip, darom ką galim, jei galim. Nuo bėdų priklausom, ne viską gali išspręst, kai pats problemom apsivertęs.**

25. Kaip manote, kas kaltas dėl to, kad žmonės Lietuvoje skursta? Paaiškinkite kodėl taip manote? Kaip manote ar pakanka pagalbos iš valstybės sunkiai besiverčiantiems asmenims? Jei nepakanka, tai ko Jūsų nuomone trūksta? **Kas, kas valdžia kalta. Kas viską išardė, išpardavė jei ne valdžia. Viską sau susigrobė, dabar lobsta, gyvena kaip nori. Man pačiam tai pakanka kaip gyvenu, kaip kitiem nežinau.**

26. Kaip galvojate dėl kokių priežasčių Jūs atsidūrėte sunkioje finansinėje padėtyje? Papasakokite kokių veiksmų ėmėtės, kad išvengtumėtė tokios padėties? Kaip galvojate ar nusipelnėte būti šioje padėtyje? Gal tai lemtis ar sėkmės reikalas? **Pagrindė viskas dėl darbo**

trūkumo. Buvau ir užsienyje, visur buvau. Ten dirbau. Kaip gali sakyti, kad nusipelnėm. Kas nori būti tokioj padėty? Žmogus nori dirbt, o jam niekas neduoda, nes netinki niekur. Būtų darbo, visiems būtų geriau ir man būtų.

INFORMANTAS F

1. Vardas: [F]
2. Amžius: **27 m.**
3. Išsilavinimas: **aukštesnysis**
4. Šeiminė padėtis: **netekėjusi**
5. Ar šiuo metu dirbate?

5.1. Taip → pereiti prie 6. klaus.

5.2. Ne → pereiti prie 7. klaus.

6. Papasakokite apie savo darbą? Kiek laiko jį dirbate? Kokį darbą dirbate? **Kirpėja esu. Dirbu dabar 4 mėnesius, ant pusės etato. Laikinais pavaduoju kitą darbuotoją. Seniau irgi esu dirbusi kirpėja.**

7. Ar seniau dirbote? Kokius darbus dirbote? Kodėl praradote darbą? Kokios pagrindinės priežastys neleidžia jums susirasti darbo? **Tai seniau irgi dirbau kirpėja. Buvau motinystės atostogose. Po jų nebegavau darbo taip ir praradau.**

8. Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės? **Taip, gaunu.**

8.1. Taip → pereiti prie 9. klaus.

8.2. Ne → pereiti prie 10. klaus.

9. Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės? **Socialinę pašalpą, t.y. priemoną dėl mažų pajamų, kurias gaunu dirbdama už pusę etato ir alimentus iš valstybės fondo.**

10. Kodėl negaunate socialinės paramos?

11. Koks apskritai yra Jūsų požiūris į socialinę paramą/pagalbą? Gal galite išskirti teigiamas ir neigiamas jos puses? **Žiūrint kam duoda ją. Nu aš tai džiaugiuosi, kad yra tokia parama. Teigiama pusė – kad duoda. Neigiama – kad ne visi nusipelnę gauna ją.**

12. Kaip manote, kokia socialinė parama/pagalba yra geresnė – ilgalaikė ar laikina. Paaiškinkite kodėl taip manote? **Man geriau, kad ilgalaikė būtų, nes galima lengviau paskirstyti gaunamas pajamas. Tai yra garantas.**

13. Kaip galvojate, ar socialinės pašalpos skatina žmogų stengtis keisti savo gyvenimą? **Kai žmogui bėda, tai gerai, kad gaunu. Bet tikrai ne visus skatina keisti savo gyvenimą. Kas stengiasi tai tikrai gerai, padeda. Bet kiti kai prageria, tai jiems tikrai nepadedą niekas.**

14. Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje socialiniai sluoksniai, klasės? Kokie sluoksniai Jūsų nuomone egzistuoja? Kokiam sluoksniui save priskirate? Kodėl? **Tai aišku. Yra ir turtingesni ir bėdnesni žmonės. Mažiau gaunantys žmonės ir turtingieji. Ir dar yra labai turtingi. Save priskiriu prie mažiau gaunančių, nes neturiu didelių pajamų ir gaunu paramą.**

15. Ar turite kokio nors turto ar nuosavybės (butas, namas, žemė, automobilis, nieko neturi, kita.)? **Turto neužgyvenau dar.**

16. Kur gyvenate? (nuosavame bute-name, nuomoja kambarį, socialiniame būste, pas pažįstamus, pas gimines, nakvynės namuose, nakvoja kur papuola, kitur). Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenate? Kokie patogumai jame yra? Ko jame trūksta? **Dabar nuomoju butą daugiabučiame name. Virtuvė yra ir vienas kambarys. Vonia, tualetas. Centrinis šildymas. Kaip už vieno kambario butą tai labai dideli mokesčiai būna.**

17. Su kokiomis didžiausiomis problemomis Jums tenka susidurti kasdieniniame gyvenime (sveikatos, maitinimosi, apsirūpinimas drabužiais bei avalyne, higiena)? Ar Jums pavyksta šias problemas išspręsti? Kaip? **Daugiausiai sveikatos problemos. Pavyksta jas išspręsti, bet atima labai didelę dalį lėšų. Yra vaikas, jam dar reikia supirkti viską, kai nedaug pinigų tai sunku. Tenka paprasčiau apsisukti.**

18. Ar turite vaikų?

18.1. Taip → pereiti į 19. klaus.

18.2. Ne → pereiti į 20. klaus.

19. Kiek vaikų turite, koks jų amžius? Kokias vertybes stengiatės/stengėtės perduoti savo vaikams, ko juos mokote/mokinote? **Vieną, dar mažą. Mergaitė. 7 m. Mokau ją sąžiningumo, tvarkingumo, žmogiškumo.**

20. Ar turite tėvus?

20.1. Taip → pereiti į 21. klaus. Tik mama.

20.2. Ne → pereiti į 22. klaus.

21. Ar palaikote ryšius su savo Tėvais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Žinoma, palaikau. Iš dalies susiduria su finansinėm problemom. Nors gauna vidutinę algą, išgyventi gali. Bet aš daugiau jai padedu nei ji man.**

22. Ar turite brolių/seserų?

22.1. Taip → pereiti į 23. klaus.

22.2. Ne → pereiti į 24. klaus.

23. Ar palaikote ryšius su jais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Palaikau ryšius su**

sesem. Jos su problemom nesusiduria. Sesės daugiau man ir mamai padeda, nes gyvena ir dirba Airijoje. Jom geriau ten sekasi.

24. Ar turite draugų? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Taip, turiu. Dauguma susiduria, gauna nedidelias pajamas, kaikurie gauna pašalpas. Kartais tenka draugiškai spręsti finansines problemas, ypač žiemą taip būna.**

25. Kaip manote, kas kaltas dėl to, kad žmonės Lietuvoje skursta? Paaiškinkite kodėl taip manote? Kaip manote ar pakanka pagalbos iš valstybės sunkiai besiverčiantiems asmenims? Jei nepakanka, tai ko Jūsų nuomone trūksta? **Patys valdininkai kalti – seimas. Pirma nupjauna, po to matuoja. Pirma išleidžia įstatymą po to mato, kad blogas. Beto duoda pinigus ne tam, kam reikia. Kai kuriems žmonėms tikrai trūksta paramos. O kai kurie jos net nevertina. Daug problemų iškilo dėl sveikatos draudimo įvedimo. Trūksta tinkamo požiūrio. Kad geriau tas pašalpas dalintų – neduotų visokiems prasigėrusiems, tai gal daugiau galėtų normaliems žmonėms duot.**

26. Kaip galvojate dėl kokių priežasčių Jūs atsidūrėte sunkioje finansinėje padėtyje? Papasakokite kokių veiksmų ėmėtės, kad išvengtumėtė tokios padėties? Kaip galvojate ar nusipelnėte būti šioje padėtyje? Gal tai lemtis ar sėkmės reikalas? **Tai dėl nedarbo. Ėjau į darbo biržą, prašiau kad siūlytų bet kokį darbą. Išėjus vienai kirpėjai į dekretines atostogas, atsirado galimybė įsidarbinti, dėl to labai džiaugiuosi. Bet algos mažos, tikrai neužtenka viskam. Negimei turtingoj šeimoj tai ir tenk taip gyventi. Dėkokim Dievui, esam sveiki – turim rankas, kojas – užsidirbsim, bus dar geriau.**

INFORMANTAS G

1. Vardas: [G]
2. Amžius: **55 m.**
3. Išsilavinimas: **Aukštasis. Ikimokyklinio ugdymo pedagogė.**
4. Šeiminė padėtis: **Ištekėjusi, turiu vyrą**
5. Ar šiuo metu dirbate?
  - 5.1. **Taip** → pereiti prie 6. klaus.
  - 5.2. **Ne** → pereiti prie 7. klaus. **Nedirbu.**
6. Papasakokite apie savo darbą? Kiek laiko jį dirbate? Kokį darbą dirbate?
7. Ar seniau dirbote? Kokius darbus dirbote? Kodėl praradote darbą? Kokios pagrindinės priežastys neleidžia jums susirasti darbo? **Nedirbu jau 2 m. Seniau dirbau darželio auklėtoja,**

dar pašte dirbau, buvau viršininkė, kiaulių šėrike dirbau, kultūros centro darbuotoja. Netenkino darbo sąlygos, darbdavių požiūris. Mažai mokėjo, buvo – nemokėjo išvis, o dirbi reikėjo.

8. Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės?

8.1. Taip → pereiti prie 9. klaus.

8.2. Ne → pereiti prie 10. klaus.

9. Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės? **Socialinę pašalpa.**

10. Kodėl negaunate socialinės paramos?

11. Koks apskritai yra Jūsų požiūris į socialinę paramą/pagalbą? Gal galite išskirti teigiamas ir neigiamas jos puses? Žiūrint kam ją duoda. **Mano dvipusis požiūris į pagalbą. Žiūrint kam ją duoda. Jei žmogus beviltiškoj padėty, tai jam reikalinga. Doram žmogui tai parama, o jei alkoholikams duoda – tai gaunas pašalpa pagerti.**

12. Kaip manote, kokia socialinė parama/pagalba yra geresnė – ilgalaikė ar laikina. Paaiškinkite kodėl taip manote? **Geriau ir tokia ir tokia – skiriama pagal konkrečią situaciją.**

13. Kaip galvojate, ar socialinės pašalpos skatina žmogų stengtis keisti savo gyvenimą? **Nei taip nei ne. Viskas priklauso nuo žmogaus. Vienas vertina, kitas tik gauna ir prageria.**

14. Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje socialiniai sluoksniai, klasės? Kokie sluoksniai Jūsų nuomone egzistuoja? Kokiam sluoksniui save priskiriate? Kodėl? **Galvoju, kad egzistuoja. Yra turtingų žmonių yra vargšų, yra paprastai gyvenančių. Priskiriu save vargšų sluoksniui, nes dėl amžiaus šimtu procentų sunkiau rasti darbą. Prie TSRS laikų 55 metų jau būčiau pensininkė, o dabar nei darbo nei pastovių pajamų, nei pensijos.**

15. Ar turite kokio nors turto ar nuosavybės (butas, namas, žemė, automobilis, nieko neturi, kita.)? **Nama, žemės.**

16. Kur gyvenate? (nuosavame bute-name, nuomoja kambarį, socialiniame būste, pas pažįstamus, pas gimines, nakvynės namuose, nakvoja kur papuola, kitur). Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenate? Kokie patogumai jame yra? Ko jame trūksta? **Gyvenu nuosavam name. Yra pagrindiniai dalykai, kurių reikia. Apsišluoju, apsitvarkau ir užtenka.**

17. Su kokiomis didžiausiomis problemomis Jums tenka susidurti kasdieniniame gyvenime (sveikatos, maitinimosi, apsirūpinimas drabužiais bei avalyne, higiena)? Ar Jums pavyksta šias problemas išspręsti? Kaip? **Su sveikatos problemom. Amžius jau savo daro. Daug pinigų vaistams išcina. Vyro neįgalumas dar.**

18. Ar turite vaikų?

18.1. Taip → pereiti į 19. klaus.

18.2. Ne → pereiti į 20. klaus.

19. Kiek vaikų turite, koks jų amžius? Kokias vertybes stengiatės/stengėtės perduoti savo vaikams, ko juos mokote/mokinote? **3 vaikus turiu. 22 m. berniuką, 32 m. ir 34 m. mergaites. Visi stengias, dirba Šiauliuose, aplanko kars nuo kato. Savo vaikus mokau sąžiningumo, teigiamo požiūrio į darbą, kultūrinę veiklą.**

20. Ar turite tėvus?

20.1. Taip → pereiti į 21. klaus.

20.2. Ne → pereiti į 22. klaus.

21. Ar palaikote ryšius su savo Tėvais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Palaikom. Problemų jie neturi. O jei kyla, be abejo, padedame.**

22. Ar turite brolių/seserų?

22.1. Taip → pereiti į 23. klaus.

22.2. Ne → pereiti į 24. klaus.

23. Ar palaikote ryšius su jais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Taip, kartais problemų turi, padedame vieni kitiems kaip galim.**

24. Ar turite draugų? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Taip turiu draugų. Turi jie problemų. Reikalui esant padedame.**

25. Kaip manote, kas kaltas dėl to, kad žmonės Lietuvoje skursta? Paaiškinkite kodėl taip manote? Kaip manote ar pakanka pagalbos iš valstybės sunkiai besiverčiantiems asmenims? Jei nepakanka, tai ko Jūsų nuomone trūksta? **Valstybė kažką daro netaip. Kadangi ne kiekvienas gali būti verslininku. O teikiama finansinė parama – skurdi. Jei būtų darbo vietų žmonės oriai galėtų užsidirbti, gyvent padoriai. Sugyventiniai pašalpas gauna atskirai, o šeimai skaičiuoja bendrai ir kartais palieka visai be nieko. Dar skatina dokumentaliai išsituokti. Įstatymai netikslingi ir neįsigilina kaip žmonės gyvena.**

26. Kaip galvojate dėl kokių priežasčių Jūs atsidūrėte sunkioje finansinėje padėtyje? Papasakokite kokių veiksmų ėmėtės, kad išvengtumėtė tokios padėties? Kaip galvojate ar nusipelnėte būti šioje padėtyje? Gal tai lemtis ar sėkmės reikalas? **Dėl sveikatos ir vyro neįgalumo. Taip pat išėjimo iš darbo. Dėl tos padėties esu nekalta, nes mokiausi ir dirbau visokį darbą. Ir negalvojau, kad dabar sulauksiu tokios padėties.**

INFORMANTAS H

1. Vardas: [H]
2. Amžius: **30 m.**
3. Išsilavinimas: **Baigiau kolegiją.**
4. Šeiminė padėtis: **Nevedęs, o šeima tiesiog yra, su kuria gyvenu.**
5. Ar šiuo metu dirbate?

5.1. Taip → pereiti prie 6. klaus.

5.2. Ne → pereiti prie 7. klaus.

6. Papasakokite apie savo darbą? Kiek laiko jį dirbate? Kokį darbą dirbate? **Šiuo metu oficialiai galbūt ne, bet kartas nuo karto darbo pasitaiko – tai uždarbiauju. Nu, tai dirbu įvairiausiai, kadangi turiu vairuotojo pažymėjimą, dažnai reikia vairuotojo, tai dirbu vairuotoju. Dirbu pagalbinio darbuotoju ar kažkuo ko reikia. Nu tokį darbą, kur vat paskambina, sako yra darbo ir tiesiog dirbi. Nu norėjau dirbt oficialiai, bet tai nedarbina – neapsimoka.**

7. Ar seniau dirbote? Kokius darbus dirbote? Kodėl praradote darbą? Kokios pagrindinės priežastys neleidžia jums susirasti darbo?

8. Ar gaunate socialinę pagalbą iš valstybės?

8.1. Taip → pereiti prie 9. klaus. Gaunu.

8.2. Ne → pereiti prie 10. klaus.

9. Kokią socialinę pagalbą gaunate iš valstybės? **Socialinę pašalpą tikriausiai taip vadinasi.**

10. Kodėl negaunate socialinės paramos?

11. Koks apskritai yra Jūsų požiūris į socialinę paramą/pagalbą? Gal galite išskirti teigiamas ir neigiamas jos puses? Nu aš manau, kad ta prasme reikalinga yra, bet tiesiog per daug galbūt ja naudotis yra negražu. Bet kiekvienas žmogus turi pateisinimą tam dalykui. Manau, kad reikia, bet manau, galbūt valstybė turėtų kažkaip ieškoti nu kažkokių priemonių kaip mažinti žmonių skaičių, kad jie mažiau naudotųsi tomis pašalpomis. Teigiamas, kad gauni šitą finansinę paramą ir turi už ką reikiamiausius dalykus nusipirkti pragyvenimui.

12. Kaip manote, kokia socialinė parama/pagalba yra geresnė – ilgalaikė ar laikina. Paaiškinkite kodėl taip manote? **Man asmeniškai tai turbūt būtų ilgalaikė, nu kaip ir kiekvienam. Todėl, kad tu ateini susitvarkai dokumentus ir ilgai gauni tuos pinigus. Bet žiūrint iš valstybės pusės, tai vaslybei matyt yra geriau trumpalaikė. Kad žmogus darytų kažką pats – nu kad ieškotų darbo oficialaus, kad dirbtų.**

13. Kaip galvojate, ar socialinės pašalpos skatina žmogų stengtis keisti savo gyvenimą? **Nu pati pašalpa gal ir... Sunkus čia klausimas. Manau kad didesnė dalis simuliuoja pašalpom. O mažesnė dalis nesimuliuoja. Nes yra ištikro daugiavaikių šeimų, kurios ten kaime gyvena, sunkiai verčiasi ir be šitų pašalpų būtų tikrai sudėtinga jiems išgyventi.**

14. Kaip manote, ar egzistuoja Lietuvoje socialiniai sluoksniai, klasės? Kokie sluoksniai Jūsų nuomone egzistuoja? Kokiam sluoksniui save priskirate? Kodėl? **Tai, nu tai skurdas, nuo žemiausio. Tada yra.. nu aš keturis turbūt sluoksnius, gal penkis išskirsiu. Nu pats skurdžiausias, kur jau ten labai vargiai gyvena žmonės ir kur daug vaikų tenai kaime. Sunkiai už elektrą susimoka, geria tėvas, motina. Tada yra sunkiai besiverčiantys žmonės, kurie gauna minimumą, kurie vos suduria galą su galu, bet oficialiai dirbantys, bet nieko per daug neturintys. Tada yra vidutinės klasės žmonės, kurie dar kažkiek susitaupo. Tada dar yra daugiau uždirbantys žmonės, kurie jau gerai uždirba. Turi laiko papromataugi ir taip toliau. Ir tada dar yra aukščiausia klasė – kur jau verslininkai įvairiausi. Pagal savo gradaciją save priskirčiau arba antram arba trečiam.**

15. Ar turite kokio nors turto ar nuosavybės (butas, namas, žemė, automobilis, nieko neturi, kita.)? **Oficialiai turiu sena motociklą.**

16. Kur gyvenate? (nuosavame bute-name, nuomoja kambarį, socialiniame būste, pas pažįstamus, pas gimines, nakvynės namuose, nakvoja kur papuola, kitur). Papasakokite apie būstą, kuriame gyvenate? Kokie patogumai jame yra? Ko jame trūksta? **Gyvenu su tėvais, name. Nu tiesiog namas paprastas. Biški vėsu, nes izoliacijos trūksta namui trūksta. Kartais trūksta kuro pasišildyt. Tualetas, vonia yra. Namas nieko ypatingo, bet kažkaip telpam.**

17. Su kokiomis didžiausiomis problemomis Jums tenka susidurti kasdieniniame gyvenime (sveikatos, maitinimosi, apsirūpinimas drabužiais bei avalyne, higiena)? Ar Jums pavyksta šias problemas išspręsti? Kaip? Valgyt turim. **Galbūt norėtusi naujesnių drabužių kartais, reikia verstis dėvėtų parduotuvių drabužiais. Norėtusi naujumo kažkokio tokio.**

18. Ar turite vaikų?

18.1. Taip → pereiti į 19. klaus.

18.2. Ne → pereiti į 20. klaus.

19. Kiek vaikų turite, koks jų amžius? Kokias vertybes stengiatės/stengėtės perduoti savo vaikams, ko juos mokote/mokinote?

20. Ar turite tėvus?

20.1. Taip → pereiti į 21. klaus.

20.2. Ne → pereiti į 22. klaus.

21. Ar palaikote ryšius su savo Tėvais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Taip jo, nu, kaip sakiau, pas juos gyvenu, dar yra sesė, brolis, visi kartu gyvenam, tos pačios ir bėdos.**

22. Ar turite brolių/seserų?

22.1. Taip → pereiti į 23. klaus.

22.2. Ne → pereiti į 24. klaus.

23. Ar palaikote ryšius su jais? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems?

24. Ar turite draugų? Gal žinote ar jie susiduria panašiomis finansinėmis problemomis kaip ir Jūs? Ar iškilus problemoms ar bėdoms Jūs padedate vieni kitiems? **Turiu draugų nemažai. Aštuonis kokie. Keli išvažiavę į užsienį dirbt. Trys užsieny, trys bedarbiai ir du dirbantys. Kadangi susieinam, tai jei kažkam kažko trūksta, kažkokios problemos, tai visada padedam. Ar talką kokią kaime darom, ar dar namuose kažką padėt reik.**

25. Kaip manote, kas kaltas dėl to, kad žmonės Lietuvoje skursta? Paaiškinkite kodėl taip manote? Kaip manote ar pakanka pagalbos iš valstybės sunkiai besiverčiantiems asmenims? Jei nepakanka, tai ko Jūsų nuomone trūksta? **Patys žmonės, aš taip manau. Tiesiog yra galimybės gal ir netokios geros kaip europoj. Bet vejamės. Gal būt mokesčiai yra per dideli valstybėj. Ir taip pirkdami prekes mokam pridėtinės vertės mokesť. O dar žmonės, kurie nori verstis būna užkrauti dideliais mokesčiais. Tai manau, kad tai yra didelis trūkūmas. Bet aišku žiūrint iš šalies tiesiog nu ne visi gal turi tą verslumą. Yra kaimas ir kaime yra tikrai keli žmonės, kurie gali verstis ir galėtų užsiimti kažkuo, kad galėtų priktaukti ir tuos nedirbančius. Bet nėra kaip pradėt.**

26. Kaip galvojate dėl kokių priežasčių Jūs atsidūrėte sunkioje finansinėje padėtyje? Papasakokite kokių veiksmų ėmėtės, kad išvengtumėtė tokios padėties? Kaip galvojate ar nusipelnėte būti šioje padėtyje? Gal tai lemtis ar sėkmės reikalas? **Tiesiog, nu, galbūt baigus mokslus dar nesinorėjo iškotis darbo, norėjosi pabūt laisvam ir dabar ta laisvė tiesiog užsitęsė. Bet stengiuosi ieškoti kažko normalesnio. Bet kai pakankamai ilgai būni „laisvas“ labai sunku kažką susirasti tokio, kas tave įpareigoja, ir tas trukdo.**